

Omvårdnadsbidrag

En vägledning är i första hand ett stöd för Försäkringskassans medarbetare vid ärendehandläggning och utbildning. Den innehåller en samlad information om vad som gäller på det aktuella området, uppdelat på tillämpnings- och metodstödsavsnitt.

En vägledning kan innehålla beskrivningar av

- författningsbestämmelser
- allmänna råd
- förarbeten
- rättspraxis
- JO:s beslut.

En vägledning kan även innehålla beskrivningar av hur man ska handlägga ärenden på det aktuella området och vilka metoder som då ska användas.

Vägledningarna uppdateras fortlöpande. Ändringar arbetas in i den elektroniska versionen. Den elektroniska versionen hittar du på

[www.forsakringskassan.se/Om Försäkringskassan/Dina rättigheter och skyldigheter/Vägledningar och rättsliga ställningstaganden – Vägledningar](http://www.forsakringskassan.se/Om_Forsakringskassan/Dina_rattigheter_och_skyldigheter/Vagledningar_och_rattsliga_stallningstaganden_-_Vagledningar).

Du som arbetar på Försäkringskassan hittar dem också på Fia.

Upplysningar: Försäkringskassan
Avdelningen för funktionsnedsättning och varaktigt
nedsatt arbetsförmåga

Beslutad 2023-06-01

Innehåll

Förkortningar	6
Sammanfattning.....	7
Läsanvisningar	8
1 Omvårdnadsbidrag i korta drag.....	10
1.1 Omvårdnadsbidragets syfte, historia och regelverk	10
1.2 Ansökan och inledande förutsättningar	12
1.3 Vad är omvårdnad och tillsyn	13
1.4 Andra förmåner och stödformer samt ferieomvårdnadsbidrag	13
1.5 Omvårdnadsbidragets storlek m.m.	13
1.6 Fördelning mellan föräldrar	14
1.7 Beslut	14
1.8 Utbetalning	14
1.9 Omprövning	14
2 Ansökan och inledande förutsättningar	15
2.1 Ansökan om omvårdnadsbidrag	15
2.1.1 Allmänna förutsättningar för ansökan	15
2.1.2 Gemensam ansökan	16
2.1.3 En förälder ansöker	17
2.1.4 Föräldrarna lämnar in varsin ansökan.....	18
2.1.5 Ansökan om högre nivå	18
2.1.6 Ansökan om högre nivå från endast en förälder	18
2.1.7 Ansökan för ytterligare ett barn	19
2.1.8 Ansökan från en annan förälder	19
2.2 Läkarutlåtande.....	20
2.2.1 Läkarutlåtande utan ansökan.....	21
2.3 Avskrivning eller avvisning	21
2.3.1 Avvisning när det saknas läkarutlåtande	22
2.4 Försäkrad och gällande socialförsäkringsskydd	22
2.4.1 Försäkrad för omvårdnadsbidrag i Sverige	22
2.5 Behörig att ta emot omvårdnadsbidrag	26
2.5.1 Vem räknas som förälder?	26
2.5.2 Förälder enligt föräldrabalken	26
2.5.3 Personer likställda med föräldrar	27
2.5.4 Omvårdnadsbidrag kan beviljas högst två personer.....	28
2.6 Åldersvillkor för barnet.....	28
2.7 Funktionsnedsättningens varaktighet.....	28
3 Övriga förutsättningar för rätt till omvårdnadsbidrag	30
3.1 Att utreda och bedöma rätten till omvårdnadsbidrag	30
3.1.1 Försäkringskassans ansvar för utredningen	30
3.2 Grundläggande bedömningsmoment.....	32
3.3 Funktionsnedsättning	32
3.3.1 Att utreda och utvärdera medicinsk information.....	33
3.4 Barnets behov av omvårdnad och tillsyn	38
3.4.1 Omvårdnad.....	39
3.4.2 Tillsyn	39

3.4.3	Metodstöd – att utreda omvårdnads- och tillsynsbehov.....	40
3.5	Normalt föräldraansvar	42
3.6	Annat samhällsstöd	43
3.6.1	Hur påverkas rätten till omvårdnadsbidrag när det finns ett beslut om vårdbidrag?	43
3.7	Flera barn	45
3.8	Fördelning av omvårdnadsbidraget.....	45
4	Andra förmåner och stödformer samt ferieomvårdnadsbidrag	46
4.1	Allmänt om andra förmåner och stödformer	46
4.2	Andra ersättningar från Försäkringskassan	47
4.2.1	Assistansersättning	47
4.2.2	Tillfällig föräldrapenning	47
4.3	Avlastande och stöttande insatser av kommunen	49
4.3.1	Personlig assistans	49
4.3.2	Ledsagarservice	49
4.3.3	Avlösning i hemmet.....	49
4.3.4	Kontaktperson eller kontaktfamilj	49
4.3.5	Korttidsvistelse	50
4.3.6	Korttidsboende	50
4.3.7	Korttidstillsyn	50
4.4	Längre perioder av omvårdnad utanför hemmet.....	50
4.4.1	Vård där det offentliga är huvudman.....	50
4.4.2	Ferieomvårdnadsbidrag	52
4.4.3	Statliga specialskolor.....	52
4.4.4	Olika riksgymnasier	53
4.4.5	Familjehem.....	54
4.5	Förhöjt arvode och omkostnadsersättning till särskilt förordnade vårdnadshavare.....	54
5	Omvårdnadsbidragets storlek med mera	55
5.1	Allmänt om omvårdnadsbidragets storlek	55
5.2	Omvårdnadsbidragets nivåer	56
5.2.1	En fjärdedels omvårdnadsbidrag	57
5.2.2	Halvt omvårdnadsbidrag	57
5.2.3	Tre fjärdedels omvårdnadsbidrag	58
5.2.4	Helt omvårdnadsbidrag	58
5.3	Hur påverkar förvärvsarbete?	59
5.4	Hur påverkar vistelse i förskola och skola?	59
5.4.1	Stöd och anpassningar utanför skolan.....	59
5.5	Normalt föräldraansvar	59
5.6	Flerbarnsprövning	60
5.6.1	När ska en flerbarnsprövning inte göras?	60
5.6.2	Bedömning av nivå	61
5.7	Förmånstiden	61
5.7.1	Från och med när ska beslutet gälla?	61
5.7.2	Hur lång tid ska beslutet gälla?	62
5.7.3	Metodstöd – att utreda och bedöma förmånstiden	62
5.7.4	Att fastställa tidpunkt för omprövning	63

6	Fördelning av omvårdnadsbidraget mellan två föräldrar	65
6.1	Allmänt om fördelning av omvårdnadsbidrag.....	65
6.2	Huvudregeln vid fördelning	65
6.3	Annan fördelning när föräldrarna är överens	66
6.3.1	Metodstöd – för beräkning av fördelningen när föräldrarna är överens	66
6.4	När föräldrarna är oense om fördelningen	66
6.4.1	Utredning av barnets boende och vistelsetid	66
6.4.2	Metodstöd – för att bestämma fördelningen	67
6.5	Ändrad fördelning	69
6.5.1	Metodstöd – om endast en förälder ansöker om ändrad fördelning	70
6.6	Fördelning vid ferieomvårdnadsbidrag	70
7	Beslut	71
7.1	Allmänt om Försäkringskassans beslut.....	71
7.2	Beslut som fattas av utredaren	72
7.3	Ett eller två beslut?	72
7.4	Kommunicering inför beslut.....	73
7.5	Anstånd	73
7.6	Interimistiska beslut.....	74
7.7	Beslut om förlängning av tidsbegränsat omvårdnadsbidrag utan ansökan	75
7.8	Beslut om förlängt omvårdnadsbidrag när barn har avlidit	76
7.8.1	Förlängningstidens längd	76
7.8.2	Ansökan inlämnad men slutligt beslut är inte fattat.....	76
7.8.3	Flerbarnsprövning	76
7.9	Beslut om ferieomvårdnadsbidrag	77
7.10	Ändring av beslut.....	77
7.11	Begära omprövning och överklaga beslut.....	77
8	Utbetalning	78
8.1	Utbetalning	78
8.2	Utbetalning för tid före beslutsdagen	78
8.2.1	Två betalningsmottagare	79
8.3	Avdrag på utbetalning	79
8.4	Utbetalning av ferieomvårdnadsbidrag	80
9	Omprövning och efterkontroll av omvårdnadsbidraget m. m.	81
9.1	Allmänt om omprövning.....	81
9.2	Omprövning av omvårdnadsbidrag med visst tidsintervall.....	83
9.2.1	Skäl för omprövning vid en annan tidpunkt än efter två år.....	83
9.3	Efterkontroll och omprövning av omvårdnadsbidrag med anledning av ändrade förhållanden	84
9.3.1	Tillfälliga förändringar	84
9.3.2	Om en av föräldrarna avlider.....	84
9.3.3	När efterkontrollen visar att beslutet inte ska omprövas	84
9.3.4	När efterkontrollen visar att beslutet ska omprövas	85
9.4	Avbrott i omvårdnaden	85
9.5	Anmälningsskyldighet.....	86
9.6	Återkrav och återbetalningsskyldighet	86
	Källförteckning.....	88

Förkortningar

Förkortning	Förklaring
FB	Föräldrabalken
FKRS	Försäkringskassans rättsliga ställningstagande
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
FÖD	Försäkringsöverdomstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
ICD-10	International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems – Tenth Revision (Internationell standard för klassificering av sjukdomar)
ICF	International Classification of Functioning, Disability and Health (Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa)
LSS	Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Prop.	Proposition
Skoll	Skollagen (2010:800)
SFB	Socialförsäkringsbalken
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)

Sammanfattning

Föräldrar till barn med funktionsnedsättning kan få omvårdnadsbidrag. Bidraget ska förbättra föräldrarnas ekonomiska förutsättningar att tillgodose barnets behov av omvårdnad och tillsyn till följd av en funktionsnedsättning.

Två personer kan ha rätt till omvårdnadsbidrag för ett barn till och med juni det år barnet fyller 19 år, om barnet på grund av funktionsnedsättning behöver omvårdnad och tillsyn utöver vad barn i samma ålder utan funktionsnedsättning har behov av under minst sex månader. Även den som likställs med förälder till ett barn kan få omvårdnadsbidrag. I denna vägledning innefattar begreppet *förälder* om inte annat framgår av sammanhanget även den som likställs med förälder. Föräldrar kan ansöka var för sig eller gemensamt för ett eller flera barn.

Bidraget kan beviljas med olika nivåer (hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels) beroende på hur omfattande barnets behov av omvårdnad och tillsyn är. Om bidraget avser flera barn kan mer än ett helt omvårdnadsbidrag utgå.

Läsanvisningar

Denna vägledning ska vara ett stöd för Försäkringskassans medarbetare i handläggningen och vid utbildning.

Vägledningen redovisar och förklarar lagar och andra bestämmelser. Den redogör för de delar av lagens förarbeten som är särskilt viktiga för att förstå hur lagen ska tillämpas. Den redogör också för rättspraxis och för Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden.

Vägledningen innehåller också en beskrivning av hur man ska handlägga ärenden och vilka metoder som då ska användas för att åstadkomma både effektivitet och kvalitet i handläggningen. Rubriken till sådana kapitel eller avsnitt inleds med ordet Metodstöd.

Hänvisningar

I vägledningen finns hänvisningar till lagar, förordningar och föreskrifter. De är som regel citerade i en ruta som texten före eller efter rutan hänvisar till. Det finns också hänvisningar till Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden, interna styrdokument, förarbeten, rättsfall, JO-beslut och andra vägledningar. Dessa hänvisningar finns antingen i löpande text eller inom parentes i direkt anslutning till den mening eller det stycke den avser.

Vägledningen innehåller bara det som är förmånsspecifikt för omvårdnadsbidrag och hänvisar därför i vissa fall till andra vägledningar. Du kan till exempel läsa om

- rättelse och ändringar av beslut i vägledning (2018:1) *Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen*
- försäkringstillhörighet i vägledning (2017:1) *Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal – Försäkringskassans uppdrag vad gäller vissa gemensamma gränsöverskridande frågor*
- återkrav i vägledning (2005:3) *Återkrav*
- fordringshantering i vägledning (2005:2) *Fordringshantering hos Försäkringskassan*
- utbetalningar i vägledning (2005:1) *Utbetalning, av förmåner, bidrag och ersättningar*
- förvaltningsrätt i vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*
- ändringar av beslut i vägledning (2001:7) *Omprövning och överklagande av Försäkringskassans beslut*
- offentlighet och sekretess i vägledning (2001:3) *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter.*

Du kan behöva ha informationen från dessa vägledningar med dig i ditt arbete när du handlägger ett ärende.

Sist i vägledningen finns en källförteckning som redovisar de lagar, förordningar, domar med mera som nämns i vägledningen.

Exempel

Vägledningen innehåller också exempel. De är komplement till beskrivningarna och åskådliggör framför allt hur en ersättning ska beräknas.

Att hitta rätt i vägledningen

I vägledningen finns en innehållsförteckning. Den är placerad först och ger en översiktsbild av vägledningens kapitel och avsnitt. Med hjälp av fliken "Bokmärken" i vänsterkanten kan du navigera mellan avsnitten. Det finns också en sökfunktion för att hitta enskilda ord och begrepp.

1 Omvårdnadsbidrag i korta drag

I det här kapitlet kan du läsa om

- omvårdnadsbidragets syfte och historia
- vilka bestämmelser som gäller omvårdnadsbidrag
- en kort sammanfattning av vägledningens olika delar (1.2 – 1.9).

Avsnitt 1.2 – 1.9 är en kort beskrivning av vägledningens kapitel 2–9.

1.1 Omvårdnadsbidragets syfte, historia och regelverk

Syfte

Att vara förälder till barn med funktionsnedsättning innebär ofta utökade föräldrainsatser samt större psykisk och fysisk belastning än för andra föräldrar. Inte sällan påverkas privatekonomin när föräldrar väljer att gå ner i arbetstid eller att avstå karriärmöjligheter för att tillgodose barnets behov. Omvårdnadsbidragets huvudsyfte är att förbättra föräldrars ekonomiska förutsättningar att tillgodose ett barns behov av omvårdnad och tillsyn till följd av barnets funktionsnedsättning (jfr. prop. 2017/2018: 190 s. 66).

Omvårdnadsbidragets historia

Omvårdnadsbidrag tillsammans med merkostnadsersättning ersätter den tidigare förmånen vårdbidrag. När vårdbidraget infördes 1964 var det barnet som beviljades ersättningen. Vårdbidraget lämnades då i form av invaliditetsersättning. År 1973 föreslog den familjepolitiska kommittén att vårdbidraget i stället skulle beviljas en förälder. Kommittén motiverade det med att stödet i första hand skulle ses som en kompensation för inkomstbortfall. Anledningen var att ersättningen i regel rörde barn med så svår funktionsnedsättning att det var nödvändigt att en av föräldrarna stannade hemma (Prop. 1973:47 s. 26–27).

Men även om ersättningen betraktades som en inkomstbortfallsersättning framgår av förarbetena att det inte ställdes något krav på att föräldern skulle avstå från arbete (prop. 1973:47 s. 63).

Den 1 januari 2019 upphörde bestämmelserna om vårdbidrag och omvårdnadsbidrag infördes. Bestämmelserna om vårdbidrag hade bara genomgått mindre förändringar sedan de infördes, regelverket ansågs otidsenligt och behövde reformeras för att passa i ett förändrat samhälle. Även den motsvarande förmånen för vuxna, handikappersättning, behövde förnyas. Resultatet blev två renodlade ersättningar: merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag. De viktigaste skillnaderna mellan vårdbidrag och omvårdnadsbidrag är att omvårdnadsbidraget

- bara ger rätt till ersättning för omvårdnad och tillsyn, inte merkostnader.
- kan beviljas båda föräldrarna, eller den som likställs med förälder.

Regelverket som styr rätten till omvårdnadsbidrag

Bestämmelser som reglerar rätten till omvårdnadsbidrag finns i

- socialförsäkringsbalken

- förordningen (2018:1614) om merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag.

Det finns även bestämmelser inom EU-rätten och andra internationella konventioner som kan påverka bedömningen av vem som kan få omvårdnadsbidrag. Se Försäkringskassans vägledning (2017:1) *Övergripande bestämmelser i SFB, unions-rätten och internationella avtal*.

Barnkonventionen

I barnkonventionen som är FN:s konvention om barns rättigheter definieras barn som människor under 18 år. Konventionen innehåller bland annat bestämmelser om särskilda rättigheter för barn. Syftet med den är att ge alla barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla åtgärder som gäller barn. Barnkonventionen gäller som lag i Sverige (lagen [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter) sedan den 1 januari 2020.

Barnkonventionen innehåller fyra vägledande grundprinciper. De ska vara styrande för tolkningen av övriga artiklar, men har också en självständig betydelse. I korthet är principerna följande:

- Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras (artikel 2).
- Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3).
- Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6).
- Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad (artikel 12).

Hur och i vilken utsträckning barnets bästa ska beaktas när Försäkringskassan utreder och beslutar om omvårdnadsbidrag måste vägas mot andra regler för förmånen. Det betyder att en prövning av barnets bästa i förhållande till socialförsäkringsbalken aldrig kan ges en så långtgående betydelse att det blir det enda stödet för bifall.

Försäkringskassan ska inte bara ta hänsyn till barnets bästa när beslut fattas om rätten till ersättning utan även när vi handlägger ärenden. Ett exempel på det är hur vi genomför utredningssamtal. Det kan ske genom att vi planerar samtal vid en tidpunkt när barnet förväntas vara i skolan eller inom barnomsorg i de fall barnet inte bör vara med i samtalet. Att beakta barnets bästa innebär även att barn inte ska behöva tolka åt sina föräldrar eller andra vuxna. En anledning till detta är att barnet inte alltid bör få reda på den information som ges i samtalet. En annan anledning är att ansvaret för eventuella feltolkningar och informationsöverföring inte bör ligga på ett barn. Det är Försäkringskassan som ansvarar för hur en utredning ska genomföras. Det innebär att vi också ansvarar för att ordna en tolk när det behövs. Det kan dock finnas undantags-situationer när barn kan behöva förklara något enkelt för den vuxne. Det kan till exempel vara information om att vi kan anlita tolk för att informera om vad saken gäller, vilket språk som är aktuellt att boka tolk till eller att få en tidsbokning bekräftad. Det som ska förklaras får inte gälla ärendets innehåll eller konsekvenser.

Läs mer

Mer information om barnkonventionen finns på Barnombudsmannens webbplats www.barnombudsmannen.se.

1.2 Ansökan och inledande förutsättningar

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 2.

Ansökan

Den som vill få omvårdnadsbidrag måste ansöka om det hos Försäkringskassan.

Ansökan ska innehålla de uppgifter som behövs i ärendet, och ska vara egenhändigt undertecknad. Uppgifter om faktiska förhållanden lämnas på heder och samvete (110 kap. 4 § SFB). Detsamma gäller när en förälder vill få en högre ersättning, eller när en förälder vill ändra hur ersättningen är fördelad. Föräldrar kan ansöka gemensamt, eller var och en för sig. Till ansökan ska ett läkarutlåtande bifogas om det inte finns särskilda skäl som talar emot det.

Inledande förutsättningar

Försäkrad för omvårdnadsbidrag och gällande socialförsäkringsskydd

- För att en förälder ska ha rätt till omvårdnadsbidrag krävs att förälder och barn är försäkrade i Sverige
- omfattas av det svenska socialförsäkringsskyddet
- uppfyller de särskilda förmånsvillkoren.

Förutom att förälder och barn är försäkrade i Sverige kan följande bestämmelser behöva vara uppfyllda

- SFB:s bestämmelser om krav på uppehållstillstånd för personer som behöver ett sådant
- bestämmelserna om förmåner vid utlandsvistelse.

I vissa situationer behöver personen inte uppfylla de här bestämmelserna i SFB. Det kan handla om gränsöverskridande situationer som regleras i internationella avtal eller konventioner.

Vilka som kan få omvårdnadsbidrag och åldersvillkor för barnet

Den som kan ha rätt till förmånen är den som är förälder enligt föräldrabalken (FB), men också personer som enligt bestämmelserna om omvårdnadsbidrag likställs med en förälder. När någon ansöker om omvårdnadsbidrag måste man kontrollera personens relation till barnet. Eftersom även personer likställda med föräldrar kan ha rätt till omvårdnadsbidrag så kan det i vissa fall vara aktuellt att kontrollera sökandens relation till barnets förälder.

Högst två föräldrar kan beviljas omvårdnadsbidrag för samma barn och tid. I den här vägledningen innefattar begreppet förälder även den som likställs med förälder, om inte annat framgår av sammanhanget.

Det finns inte någon nedre åldersgräns från när omvårdnadsbidrag kan beviljas för ett barn. Omvårdnadsbidrag lämnas som längst till och med juni det år när barnet fyller 19 år eller den tidigare månad när rätten till förmånen annars upphör.

Funktionsnedsättningens varaktighet

Barnet ska behöva både omvårdnad och tillsyn på grund av en funktionsnedsättning. Behovet ska också finnas i minst sex månader. Det är inte det medicinska tillståndet i sig som ger rätt till omvårdnadsbidrag, utan dess konsekvenser.

1.3 Vad är omvårdnad och tillsyn

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 3.

Barnets behov av omvårdnad på grund av funktionsnedsättning kan innefatta behov av direkta vårdinsatser men även annan behandling eller annat stöd. Vad som avses är sådan omvårdnad som går utöver de behov som barn har i motsvarande ålder, utan funktionsnedsättning.

Behov av tillsyn kan omfatta allt från att barnet behöver ha en förälder tillgänglig på distans till att det behöver vara under uppsikt dygnet runt.

1.4 Andra förmåner och stödformer samt ferieomvårdnadsbidrag

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 4.

Föräldrar som har barn med funktionsnedsättning kan få annat stöd från samhället utöver omvårdnadsbidrag. Det kan vara hjälp med omvårdnad och tillsyn eller ekonomiskt stöd. Det ekonomiska stödet kan handla om ersättning för omvårdnadsinsatser, inkomstförlust eller merkostnader. Dessa förmåner, ersättningar och stödformer finns där för att barn och föräldrar ska få det stöd de behöver utifrån sina förutsättningar.

Omvårdnadsbidrag lämnas vanligtvis inte om barnet under mer än sex månader får viss vård där det offentliga är huvudman. Det kan däremot finnas rätt till bidrag för tid där barnet inte får sådan vård. Sådant bidrag kallar Försäkringskassan ferieomvårdnadsbidrag.

Syftet med ferieomvårdnadsbidrag är att underlätta för barn med funktionsnedsättning att vistas hemma och att därigenom få ökade möjligheter till stimulans och kontakt med föräldrar och andra anhöriga.

1.5 Omvårdnadsbidragets storlek m.m.

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 5.

Omvårdnadsbidrag kan beviljas på fyra nivåer utifrån barnets behov av omvårdnad och tillsyn.

Vid bedömningen av behovet av omvårdnad och tillsyn ska bortses från de behov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt FB med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Även behov som tillgodoses genom annat samhällsstöd ska bortses ifrån vid bedömningen av omvårdnadsbidragets storlek.

Om en förälder har flera barn som på grund av funktionsnedsättning har behov av omvårdnad och tillsyn ska rätten till omvårdnadsbidrag grundas på en bedömning av de sammanlagda behoven.

Försäkringskassan ska ta ställning till när rätt till förmånen inträder. Det kan vara före eller efter det att ansökan kommer in. Oavsett när rätten till förmånen inträdde så kan

omvårdnadsbidrag inte beviljas för längre tid tillbaka än tidigast tre månader före ansökningsmånaden.

Omvårdnadsbidraget kan tidsbegränsas till att omfatta viss tid.

1.6 Fördelning mellan föräldrar

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 6.

När två föräldrar har rätt till omvårdnadsbidrag för samma barn och tid ska bidraget fördelas mellan föräldrarna. Huvudregeln är att de får hälften var. Om föräldrarna är överens om en annan fördelning av omvårdnadsbidraget ska ersättningen fördelas enligt deras önskemål. När föräldrarna är överens om fördelningen saknar det betydelse var barnet bor eller vistas.

I de fall när båda föräldrarna ansöker om omvårdnadsbidrag, men har olika uppfattningar om hur ersättningen ska fördelas, ska Försäkringskassan fördela rätten till omvårdnadsbidrag i fjärdedelar med hänsyn till var barnet bor eller vistas. En tillfällig förändring av ett barns vistelse ska dock inte påverka fördelningen av bidraget.

1.7 Beslut

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 7.

Ett beslut om omvårdnadsbidrag kan gälla som längst till och med juni det år barnet fyller 19 år. Föräldrar som ansöker gemensamt får ett gemensamt beslut.

1.8 Utbetalning

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 8.

Omvårdnadsbidrag är en skattepliktig förmån som betalas ut varje månad. Utbetalning kan även ske för tid som redan har passerat, men inte för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

Om två föräldrar har rätt till omvårdnadsbidrag kan ersättningen betalas ut till båda två.

1.9 Omprövning

Det här avsnittet är en kort beskrivning av innehållet i kapitel 9.

Försäkringskassan ska ompröva rätten till omvårdnadsbidrag minst vartannat år, om det inte finns skäl att ompröva mer sällan. Försäkringskassan ska också ompröva rätten till omvårdnadsbidrag när förhållanden som påverkar rätten till ersättningen ändras. Men det gäller inte om förändringen är tillfällig.

2 Ansökan och inledande förutsättningar

I det här kapitlet kan du läsa om

- ansökan om omvårdnadsbidrag
- läkarutlåtande
- avvisning och avskrivning av ansökan
- försäkrad och gällande socialförsäkringsskydd
- behörig att ta emot omvårdnadsbidrag
- åldersvillkor för barn
- varaktighet av den nedsatta funktionsförmågan

En förutsättning för att en ansökan om omvårdnadsbidrag ska prövas är att den är egenhändigt undertecknad. Om ansökan är undertecknad av en person som är behörig att göra det utreds om de inledande förutsättningarna är uppfyllda. Om någon förutsättning inte är uppfylld utreds inte övriga förutsättningar. Först när det går att konstatera att ansökan är egenhändigt undertecknad och de inledande förutsättningarna är uppfyllda utreds barnets omvårdnads- och tillsynsbehov.

2.1 Ansökan om omvårdnadsbidrag

I det här avsnittet beskrivs ansökan om omvårdnadsbidrag. Om ansökan inte är egenhändigt undertecknad efter komplettering med den sökande eller annan behörig person ska ansökan inte utredas vidare.

Allmänt för ansökan om omvårdnadsbidrag gäller att

- en förälder eller den som likställs med förälder kan beviljas bidrag. Läs längre ned i det här kapitlet om vem som likställs med förälder. I detta kapitel används begreppet förälder i den vidare betydelsen, det vill säga inklusive de som kan likställas med förälder.
- föräldrar kan ansöka gemensamt eller var och en för sig för samma barn och period
- ansökan gäller både rätten till förmånen och eventuell fördelning av förmånen mellan föräldrar. Läs mer om fördelning i kapitel 6.

2.1.1 Allmänna förutsättningar för ansökan

110 kap. 4 § SFB

Den som vill begära en förmån ska ansöka om den skriftligen. Detsamma gäller begäran om ökning av en förmån.

En ansökan om en förmån ska innehålla de uppgifter som behövs i ärendet och ska vara egenhändigt undertecknad. Uppgifter om faktiska förhållanden lämnas på heder och samvete.

22 kap. 14 § SFB

Ansökan om omvårdnadsbidrag kan göras gemensamt av föräldrarna, av var och en av dem för sig eller av endast den ena föräldern.

Den som vill få omvårdnadsbidrag måste göra en skriftlig ansökan. Föräldrarna kan välja om de vill ansöka gemensamt, var för sig eller om bara en av dem ska ansöka.

Om någon skriftligen meddelar Försäkringskassan att hen vill ha omvårdnadsbidrag ska detta anses som en ansökan. Av 22 § förvaltningslagen (FL) framgår när en handling ska anses ha kommit in till myndigheten.

Försäkringskassan kan inte pröva en ansökan om rätten till omvårdnadsbidrag som inte är egenhändigt undertecknad. En ansökan kan undertecknas av den sökande, eller av en förvaltare eller god man om det kan anses ingå i uppdraget. Det följer av 12 kap. FB. Vid en gemensam ansökan av två föräldrar ska båda föräldrarna underteckna ansökan. Om underskrift saknas ska Försäkringskassan begära att ansökan ska undertecknas (jfr 110 kap. 10 och 11 §§ SFB). Om den begärda kompletteringen inte kommer in, ska ansökan avvisas (se avsnitt 2.3).

Metodstöd – komplettering av underskrift

Om ansökan behöver kompletteras, ska du skicka en kopia av ansökan till den sökande för underskrift. Att Försäkringskassan måste skicka en kopia beror på att en handling som har kommit in till en myndighet är en allmän handling och därmed tillhör myndigheten och inte får lämna den. För att underlätta för den sökande kan du markera på kopian vad det är som ska kompletteras, i detta fall var hen ska skriva under.

Om den begärda kompletteringen inte kommer in, ska du avvisa ansökan (se avsnitt 2.3). Det gäller även om ansökan görs av två personer och en av dem har skrivit under ansökan. Ansökan får då avvisas för den person som inte skrivit under och provas och handläggas som vanligt för den personen som har skrivit under.

När en ansökan kommer in via fax eller e-post ska du kontakta den som skickat in ansökan och förklara att det behövs en ansökan i original eftersom namnteckningen måste vara i original. Det går bra att skicka en kopia av ansökan hem till den sökande för komplettering med underskrift i original. Ansökningsdatum är den dag ansökan kom in via fax eller e-post.

Läs mer

I Försäkringskassans vägledning (2004:07) *Förvaltningsrätt i praktiken* kan du läsa mer om vad som gäller rörande ansökan, vem som får underteckna ansökan och när ansökan ska anses ha kommit in.

2.1.2 Gemensam ansökan

En gemensam ansökan som handläggs i ett gemensamt ärende innebär att

- båda de sökande föräldrarna har partsinsyn i ärendet.
- en uppgift som lämnats av ena föräldern inte behöver kommuniceras den andra föräldern, uppgiften anses vara lämnad av båda föräldrarna gemensamt.
- ansökan ska vara undertecknad av båda föräldrarna.
- Försäkringskassan fattar ett *gemensamt beslut*, det vill säga beslutet riktas till båda föräldrarna.

För att Försäkringskassan ska kunna handlägga en ansökan i ett gemensamt ärende bör de föräldrar som lämnar in ansökan vara överens om vad de ansöker om. Det gäller till exempel vilken tid ansökan ska avse, vilka barn som ska omfattas av ansökan och hur bidraget ska fördelas. Om föräldrarna vill att ansökan ska gälla olika perioder och har allt för olika uppfattningar gällande behov av omvårdnad och tillsyn, eller till exempel är oense om fördelningen, bör Försäkringskassan däremot handlägga deras ansökan som två separata ärenden.

Metodstöd – handläggning av gemensam ansökan

När en ansökan handläggs som ett gemensamt ärende ska Försäkringskassan fatta ett gemensamt beslut även om det under handläggningen visar sig att en av de sökande inte uppfyller förutsättningarna för att kunna beviljas omvårdnadsbidrag. Det gemensamma beslutet kan alltså komma att innebära att endast den ena sökanden beviljas omvårdnadsbidrag och att den andra sökanden inte beviljas ersättning.

Om föräldrarna först har lämnat in en gemensam ansökan och sedan meddelar att de vill ansöka var för sig, ska deras ansökningar handläggas som två separata ärenden från och med den tidpunkt då meddelandet nådde Försäkringskassan. Om en förälder lämnar ett muntligt meddelande om att hen vill att ansökan inte längre ska vara gemensam, ska det tydligt dokumenteras i journalen vad som framkommit vid samtalet, vilken information som lämnats om den fortsatta handläggningen och att innehållet i journalanteckningen har blivit uppläst för denna förälder och blivit godkänt. Den andra föräldern ska sedan informeras om att handläggningen inte längre sker i ett gemensamt ärende.

Partsinsyn och sekretess

Den som är part i ett ärende har rätt till insyn i detta (10 § FL). Detta innebär att när flera personer ansöker gemensamt har båda rätt att ta del av de uppgifter som är tillförda ärendet. Det är bara i undantagsfall som insynsrätten begränsas av sekretess (10 kap. 3 § OSL).

Man måste särskilt tänka på följande när man tar ställning till vilka uppgifter som kan lämnas ut i samband med insyn i ärenden om omvårdnadsbidrag. En vårdnadshavare har som regel rätt att ta del av uppgifter som rör hens barn, vilket följer av vårdnadshavarens rätt och skyldighet att företräda barnet i personliga angelägenheter (6 kap. 11 § FB). Det finns dock vissa undantag. Sekretess kan nämligen gälla även mot en vårdnadshavare i ett sådant fall där det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren (12 kap. 3 § första stycket 1 OSL). En sökande som inte är vårdnadshavare har inte samma rätt att ta del av uppgifter som rör barnet. Det kan finnas uppgifter som av hänsyn till barnet omfattas av sekretess gentemot en förälder som inte är vårdnadshavare.

När någon av parterna vill ha insyn måste man alltså göra en sekretessprövning utifrån ovanstående grunder.

Läs mer

Frågor om partsinsyn och sekretess i förhållande till den sökande själv behandlas närmare i Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*. En mer ingående beskrivning av sekretessprövningen finns i Försäkringskassans vägledning (2001:3) *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter*.

2.1.3 En förälder ansöker

När en förälder ansöker om omvårdnadsbidrag för barnet handläggs det som ett ärende och beslutet riktar sig bara till den som ansökt. Om den andra föräldern lämnar in en ansökan innan Försäkringskassan hunnit fatta beslut och föräldrarna uttrycker att de vill ansöka gemensamt, handläggs ärendet som ett gemensamt ärende. Föräldrarnas önskemål om handläggning i ett gemensamt ärende kan göras muntligt.

I fall där en av föräldrarna har omvårdnadsbidrag sedan tidigare och den andra föräldern lämnar in en ansökan, ska Försäkringskassan göra en efterkontroll av det löpande

omvårdnadsbidraget, som då kan komma att omprövas om förutsättningarna för det är uppfyllda (se kapitel 9).

2.1.4 Föräldrarna lämnar in varsin ansökan

I de fall föräldrarna lämnar in varsin ansökan för samma barn handläggs deras ansökningar som två ärenden och Försäkringskassan fattar två separata beslut om rätten till bidraget samt eventuell fördelning mellan föräldrarna. Det kan få till följd att föräldrarna beviljas omvårdnadsbidrag från och med olika tidpunkter beroende på när deras ansökningar kom in till Försäkringskassan.

När två föräldrar lämnar in varsin ansökan för samma barn och åberopar samma medicinska underlag bör Försäkringskassan fråga dem om de vill att deras ansökningar ska handläggas i ett gemensamt ärende. Det gäller även om en av dem eller båda inte är vårdnadshavare. Innan föräldrarna kontaktas behöver Försäkringskassan göra en sekretessprövning. Föräldrarnas önskan om handläggning i ett gemensamt ärende kan framföras muntligt.

2.1.5 Ansökan om högre nivå

Den som vill ha omvårdnadsbidrag på en högre nivå behöver lämna in en ny ansökan. När ansökan utreds ska hela behovet av omvårdnad och tillsyn utredas förutsättningslöst, och med hänsyn till eventuell ny normering.

Det finns inte någon bundenhet till det tidigare beslutet i samband med nya prövningen, men vi måste förhålla oss till den bedömning som myndigheten har gjort i det föregående beslutet. Försäkringskassan kan göra en annan bedömning vid den nya prövningen än den som låg till grund för det tidigare beslutet. Det kan vara när den tidigare bedömningen var felaktig eller när omständigheterna har förändrats så att det vid prövningstillfället är fel att göra samma bedömning. Om man gör en annan bedömning av rätten till ersättning ska det framgå tydligt varför i beslutet.

I samband med att ansökan prövas ska Försäkringskassan göra en efterkontroll av det tidigare beslutet för att se om förhållanden som påverkar rätten till omvårdnadsbidrag har ändrats. Om förhållandena har ändrats så att det motiverar en omprövning av omvårdnadsbidraget enligt 22 kap.15 § första stycket andra punkten SFB så ska en omprövning göras, om det inte rör sig om en tillfällig förändring (se kapitel 9). Nivån är då inte längre skyddad utan kan sänkas.

Om förhållandena inte har ändrats så att rätten till bidrag påverkas, eller om det rör sig om en tillfällig förändring, får omvårdnadsbidraget inte omprövas. Om det inte finns skäl att ompröva beslutet kan nivån inte sänkas.

Om resultatet av prövningen av den nya ansökan blir att det finns rätt till en högre nivå av omvårdnadsbidrag så ska Försäkringskassan bevilja den högre nivå som ansökan och förhållandena medger. I annat fall ska ansökan avslås. Det gäller även om omvårdnadsbidrag som beviljats tidigare ska sänkas eller dras in i samband med omprövning. Ett beslut ska alltid fattas med anledning av den nya ansökan.

2.1.6 Ansökan om högre nivå från endast en förälder

Om två föräldrar har beviljats omvårdnadsbidrag gemensamt eller i varsitt beslut och en av dem ansöker om högre omvårdnadsbidrag utreder Försäkringskassan om det finns rätt till ersättning och i så fall till vilken nivå. Vid behov kan utredning även behöva göras med den andra föräldern.

Om det finns anledning att tro att det finns rätt till högre nivå av omvårdnadsbidrag är det oftast lämpligt att informera den andra föräldern om att hen också har möjlighet att ansöka om högre nivå.

I de fall utredningen visar att förutsättningarna för tidigare beviljad nivå inte längre är uppfyllda ska Försäkringskassan göra en omprövning av båda föräldrarnas bidrag, om det inte rör sig om en tillfällig förändring (se kapitel 9).

2.1.7 Ansökan för ytterligare ett barn

Om en förälder ansöker om omvårdnadsbidrag för ytterligare ett barn, ska alla barnens behov vägas samman. Det gäller inte när det finns särskilda skäl för att inte göra det (22 kap 6 § SFB), se avsnitt 5.6.1. Om barnens behov ska vägas samman kommer Försäkringskassan att fatta ett nytt beslut för samtliga barn och bestämma en ny omprövningstidpunkt. Inför ett nytt beslut ska Försäkringskassan göra en ny förutsättningslös prövning av rätten till omvårdnadsbidrag, och är alltså inte bunden av den tidigare bedömningen. Samtidigt som det inte finns någon bundenhet till det tidigare beslutet i samband med den nya prövningen, måste vi förhålla oss till den bedömning som myndigheten har gjort i det föregående beslutet. Försäkringskassan kan göra en annan bedömning vid den nya prövningen än den som låg till grund för det tidigare beslutet. Det kan vara när den tidigare bedömningen var felaktig eller när omständigheterna har förändrats så att det vid prövningstillfället är fel att göra samma bedömning. Om man gör en annan bedömning av rätten till ersättning ska det framgå tydligt varför i beslutet.

Prövningen kan visa att det finns rätt till omvårdnadsbidrag på en lägre nivå än tidigare. Föräldern kan under hela handläggningstiden välja att ta tillbaka sin ansökan. Om föräldern tar tillbaka sin ansökan, kommer det tidigare beslutet att kvarstå. Om det under utredningen har kommit fram ändrade förhållanden, som inte är tillfälliga och som påverkar rätten till bidraget, ska beslutet omprövas (se kapitel 9). Det gäller även om den nya ansökan har återkallats.

Om det saknas förutsättningar för att bevilja omvårdnadsbidrag för det andra barnet ska Försäkringskassan avslå ansökan utan att väga samman barnens omvårdnads- och tillsynsbehov. Det första beslutet påverkas inte alls vid ett avslagsbeslut, om det inte ska omprövas.

2.1.8 Ansökan från en annan förälder

När en förälder har omvårdnadsbidrag för ett barn och en annan förälder ansöker om bidrag för samma barn, ska Försäkringskassan utreda om föräldern som ansökt uppfyller de inledande förutsättningarna för att kunna beviljas omvårdnadsbidrag. Om de inledande förutsättningarna inte är uppfyllda ska ansökan avslås utan att den första förälderns beslut påverkas, inklusive omprövningstidpunkten.

Om utredningen visar att de inledande förutsättningarna för att kunna bevilja omvårdnadsbidrag är uppfyllda, ska en efterkontroll göras av den första förälderns rätt till ersättning. Om förhållanden som påverkar rätten till omvårdnadsbidrag har ändrats ska rätten till ersättning omprövas (se kapitel 9).

Om båda föräldrarna uppfyller förutsättningarna för att kunna beviljas ersättning ska ersättningens nivå bedömas. Det innebär att den första förälderns rätt till ersättning omprövas eftersom rätten till ersättning ska delas. Förhållanden kan också ha ändrats så att det inte längre finns samma rätt till ersättning. Om föräldrarna är överens om att de ska fördela ersättningen mellan sig får föräldrarna den överenskomna fördelningen. Om föräldrarna är oense om fördelningen måste Försäkringskassan fördela ersättningen. Föräldrar som ansöker var för sig får alltid varsitt beslut.

Om en förälder har omvårdnadsbidrag för ett barn och en annan förälder ansöker om ersättning för ett annat barn, som även den första föräldern skulle kunna ha rätt till ersättning för, är inte ansökan i sig ett ändrat förhållande som påverkar rätten till ersättning för den förälder som redan får ersättning. Däremot skulle det kunna komma fram uppgifter i samband med utredningen av rätten till ersättning för det andra barnet som ger anledning att ompröva den första förälderns beslut.

2.2 Läkarutlåtande

2 § förordningen (2018:1614) om merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag

Till ansökan ska bifogas läkarutlåtande om hälsotillståndet hos den person som merkostnadsersättningen eller omvårdnadsbidraget avser. Detta gäller dock inte om särskilda skäl talar emot det.

Krav på läkarutlåtande vid ansökan

Den som ansöker om omvårdnadsbidrag ska lämna in ett läkarutlåtande om hälsotillstånd om det inte finns särskilda skäl som talar emot det. Det är lämpligt att ett läkarutlåtande lämnas på den blankett som Försäkringskassan har fastställt, men om en läkare på annat sätt lämnar motsvarande uppgifter om barnets funktionsnedsättning behövs inte blanketten. Endast läkare kan skriva läkarutlåtande (HFD 2016 ref. 42).

För att kunna pröva en ansökan i sak trots att det inte har bifogats något läkarutlåtande måste det finnas särskilda skäl. Ett sådant skäl kan vara att Försäkringskassan har tillgång till läkarutlåtande eller annat medicinskt underlag utfärdat av en läkare. Underlaget behöver innehålla uppgifter som har betydelse för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. Ett utlåtande innehåller ofta uppgift om diagnos och ska innehålla information om funktionsnedsättning, aktivitetsbegränsning och hur dessa förväntas utvecklas över tid. Det är omständigheterna i det enskilda ärendet som avgör hur omfattande information ett läkarutlåtande eller ett annat medicinskt underlag behöver innehålla.

Om läkarutlåtande har bifogats ansökan eller Försäkringskassan anser att det finns särskilda skäl är de formella kraven enligt bestämmelsen uppfyllda och utredningen kan påbörjas (prövas i sak).

Om ett läkarutlåtande inte bifogats ansökan och Försäkringskassan bedömer att det inte finns särskilda skäl ska Försäkringskassan meddela den sökande om att hen behöver komplettera sin ansökan. Om ett läkarutlåtande inte kommer in trots påminnelse kan det bli aktuellt att avvisa ansökan. Läs mer i avsnitt 2.3.1.

Även om läkarutlåtande inte har bifogats ansökan kan Försäkringskassan redan ha tillgång till ett medicinskt underlag. Det blir då en avvägning i det enskilda ärendet om det är lämpligt att komplettera det medicinska underlaget eller om det är bättre att begära ett läkarutlåtande.

Om det tar tid att få in ett läkarutlåtande ska Försäkringskassan ta ställning till hur länge det är rimligt att vänta utifrån omständigheterna i ärendet. Sådana omständigheter kan till exempel vara väntetider i vården eller att medicinsk utredning pågår.

När medicinskt underlag behöver kompletteras

Även om Försäkringskassan bedömer att det medicinska underlaget är tillräckligt för att ansökan ska prövas i sak, det vill säga inte avvisas, kan underlaget ändå behöva kompletteras för att utredningsskyldigheten ska anses vara uppfylld.

Försäkringskassan ansvarar för att se till att den sökande förstår vilket underlag som behövs, och när det behöver komma in till myndigheten. Försäkringskassan ansvarar också för att begära in kompletteringar från hälso- och sjukvården om det anses lämpligt. Det kan till exempel göras genom att man ställer kompletterande frågor till den läkare som har utfärdat utlåtandet eller begär in underlag från andra medicinska professioner inom hälso- och sjukvården. Försäkringskassans ansvar att begära in kompletteringar beror på att vi har ansvaret för att ärendet blir tillräckligt utrett för att ett materiellt riktigt beslut ska kunna fattas.

Om den komplettering som är begärd i enlighet med Försäkringskassans utredningsskyldighet inte kommer in betyder det ändå att ansökan ska prövas i sak eftersom de formella kraven enligt bestämmelsen har bedömts vara uppfyllda. Det vill säga ansökan ska inte avvisas.

Om det pågår en medicinsk utredning som kan påverka vår bedömning ska Försäkringskassan om möjligt vänta in läkarens ställningstagande innan beslut fattas i ärendet. Försäkringskassan bör dock även i dessa fall vara aktiv och säkerställa så effektiv handläggning som möjligt. Försäkringskassan kan dock inte alltid fatta beslut på det underlag som finns om den medicinska utredningen drar ut på tiden på grund av omständigheter som varken den sökande själv eller Försäkringskassan kan påverka. Det kan till exempel handla om väntetider i vården. Om läkaren bedömer att funktionsnedsättningen kommer att bestå i vart fall under en viss tid som är längre än sex månader så skulle man kunna fatta ett tidsbegränsat beslut som gäller så lång tid.

Läs mer

Det är Försäkringskassan som ansvarar för att ärendena blir tillräckligt utredda. Utredningsskyldigheten beskrivs närmare i Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*.

2.2.1 Läkarutlåtande utan ansökan

Ett läkarutlåtande kan inte ses som en ansökan om en förmån eftersom den som vill få omvårdnadsbidrag måste göra en skriftlig ansökan. Om det kommer in ett läkarutlåtande om omvårdnadsbidrag utan en ansökan behöver Försäkringskassan därför fråga barnets vårdnadshavare om hen tänker ansöka. Om det efter denna kontakt kommer in en ansökan anses ansökan ha kommit in den dag som läkarutlåtandet kom in till Försäkringskassan. Om det inte kommer in någon ansökan avskrivs ärendet.

2.3 Avskrivning eller avvisning

Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* beskriver utförligt när det kan vara aktuellt att *avskriva ett ärende* från fortsatt handläggning och vad Försäkringskassan ska göra då. Det kan till exempel bli aktuellt när någon tar tillbaka sin ansökan, men det finns också andra situationer.

Vägledningen förklarar också i vilka situationer Försäkringskassan ska *avvisa en ansökan* för att den är så ofullständig att den inte kan ligga till grund för någon prövning i sak och vad Försäkringskassan ska göra då. Det kan till exempel bli aktuellt när en ansökan inte är undertecknad eller när det saknas ett läkarutlåtande, trots att ett sådant ansetts vara nödvändigt.

2.3.1 Avvisning när det saknas läkarutlåtande

Försäkringskassan ska avvisa en ansökan om det trots påminnelse inte kommer in något läkarutlåtande i samband med en ansökan om omvårdnadsbidrag. Ett saknat läkarutlåtande är en formell brist, eftersom det framgår av 2 § förordningen om merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag att ett läkarutlåtande ska bifogas ansökan, såvida inte särskilda skäl talar emot det. Ett sådant särskilt skäl kan vara att Försäkringskassan har tillgång till medicinskt underlag i ett annat ärende.

Om det dröjer innan läkarutlåtandet kommer in och det beror på omständigheter som den sökande inte själv kan påverka, till exempel väntetider inom vården, måste Försäkringskassan vänta med att fatta beslut i ärendet.

2.4 Försäkrad och gällande socialförsäkringsskydd

För att en person ska ha rätt till omvårdnadsbidrag krävs att hen

- är försäkrad i Sverige
- omfattas av det svenska socialförsäkringsskyddet
- uppfyller de särskilda förmånsvillkoren (4 kap. 3 § SFB).

2.4.1 Försäkrad för omvårdnadsbidrag i Sverige

5 kap. 2 § SFB

Vid tillämpning av bestämmelserna i denna balk ska, om inget annat särskilt anges, en person anses vara bosatt i Sverige om han eller hon har sitt egentliga hemvist här i landet.

5 kap 3 § SFB

Den som kommer till Sverige och kan antas komma att vistas här under längre tid än ett år ska anses vara bosatt här i landet. Detta gäller dock inte om synnerliga skäl talar mot det.

En utlänning som enligt 4 § andra stycket folkbokföringslagen (1991:481) inte ska folkbokföras ska inte heller anses vara bosatt här.

En i Sverige bosatt person som lämnar landet ska fortfarande anses vara bosatt här i landet om utlandsvistelsen kan antas vara längst ett år.

Omvårdnadsbidrag är en bosättningsbaserad förmån. Därför krävs det som huvudregel att den sökande är bosatt i Sverige för att hen ska anses vara försäkrad här (jämför 5 kap. SFB). Det gäller även barn som ansökan avser. För att en person ska vara försäkrad för omvårdnadsbidrag ska hen vara bosatt i Sverige. Det förutsätter att personen har sin egentliga hemvist här. Det kan till exempel handla om personer som är födda i Sverige eller som har bott här en längre tid. Men även personer som kommer till Sverige och kan antas komma att vistas här under längre tid än ett år kan anses vara bosatta här. Du kan läsa mer om villkoren för att vara försäkrad för bosättningsbaserade förmåner i kapitel 3 i Försäkringskassans vägledning 2017:1 *Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal*.

Personer som lämnar Sverige, vistas eller arbetar utomlands

Om en person som är bosatt i Sverige lämnar landet, ska hen fortfarande anses vara bosatt i Sverige om utlandsvistelsen kan antas vara längst ett år. Det händer att

personer regelbundet vistas utomlands, men att varje period utomlands är kortare än ett år. Även i en sådan situation kan Försäkringskassan behöva utreda om personen fortsatt är bosatt i Sverige.

Här är exempel på situationer när Försäkringskassan kan behöva utreda ytterligare om personen är bosatt i Sverige och försäkrad för omvårdnadsbidrag:

- personen nyligen har kommit från ett annat land
- personen vistas regelbundet i ett annat land eller har för avsikt att flytta till ett annat land
- personen utöver sin bostad i Sverige har en bostad i ett annat land
- personen har för avsikt att börja arbeta eller studera i ett annat land
- övriga personer i familjen har flyttat eller börjat arbeta i ett annat land
- personen eller barnet har medicinska intyg från ett annat land
- barnet går i förskola eller skola i ett annat land.

Omfattas av socialförsäkringsskyddet för omvårdnadsbidrag

Men det räcker inte att Försäkringskassan konstaterar att den sökande och barn är försäkrade i Sverige, utan även andra villkor som gäller för förmånen enligt 5–7 kap SFB måste vara uppfyllda (jämför 4 kap. 3 § andra stycket SFB). Detta gäller exempelvis SFB:s bestämmelser om krav på uppehållstillstånd för de personer som enligt utlänningslagen behöver ha ett sådant. En person som behöver ett uppehållstillstånd måste ha ett sådant för att kunna bli försäkrad för omvårdnadsbidrag. I de fall en förälder ansöker om ersättning för ett barn måste även barnet ha uppehållstillstånd. Om personen haft ett tillfälligt uppehållstillstånd som gått ut, har personen inte rätt till omvårdnadsbidrag även om hen är försäkrad i Sverige (5 kap. 12 § SFB). Det finns dock vissa undantag från kravet på uppehållstillstånd, exempelvis om personen har sökt om ett nytt tillstånd på samma grund innan det tidigare gått ut.

Bestämmelserna i 5-7 kap. SFB reglerar även förmåner vid utlandsvistelse. Om en person vistas utanför EU/EES eller Schweiz, har hen bara rätt till omvårdnadsbidrag om utlandsvistelsen kan antas vara längst sex månader. Om vistelsen beräknas vara längre, upphör rätten till omvårdnadsbidrag (5 kap. 13-14 §§ SFB). Du kan läsa mer om bestämmelserna i 5-7 kap. SFB i vägledning 2017:1.

EU-förordningen och andra internationella avtal eller regelverk

Försäkringskassan ska också ta hänsyn till eventuella internationella regelverk för att avgöra om en person har rätt till omvårdnadsbidrag. Det kan till exempel handla om EU:s förordningar, eller avtal om social trygghet, som Sverige har ingått med andra länder. Det kan bli aktuellt när det rör sig om gränsöverskridande situationer, det vill säga när minst två länder är inblandade. När man tillämpar internationella regelverk kan det vara så att vissa bestämmelser i SFB inte ska tillämpas. Det innebär att bestämmelser om att vara försäkrad och gällande skydd i SFB inte alltid kan upprätthållas. Läs mer i kapitel 2 i Vägledning 2017:1.

När förordning 883/2004 gäller

Omvårdnadsbidrag är en kontantförmån vid sjukdom som ska samordnas enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen. Syftet med förordning 883/2004 är att underlätta den fria rörligheten för personer mellan medlemsländerna och att förhindra att de går miste om socialförsäkringsförmåner när de arbetar i ett annat medlemsland. I gränsöverskridande situationer där detta internationella regelverk är tillämpligt är det viktigt att ta hänsyn till på vilket sätt bestämmelser i SFB ska fortsätta att upprätthållas. Förenklat innebär det att alla EU-medborgare i praktiken ska behandlas lika som

medborgarna i det EU-land som de arbetar eller bor i. EU-medborgare och deras familjemedlemmar behöver varken uppehållstillstånd eller arbetstillstånd. Det innebär att SFB:s krav på uppehållstillstånd och arbetstillstånd inte ska tillämpas för EU-medborgare och deras familjemedlemmar.

När en person är i en situation som innebär att förordningen ska tillämpas, behöver Försäkringskassan bedöma vilket lands lagstiftning som ska gälla, det vill säga om det är SFB tillsammans med förordningen eller det andra landets lagstiftning som ska gälla. Avdelning II i förordning 883/2004 innehåller flera olika bestämmelser som pekar ut vilket lands lagstiftning som ska gälla för en person i olika situationer. Huvudprincipen är att den som arbetar som anställd eller egenföretagare omfattas av arbetslandets lagstiftning (artikel 11.3.a). En person som arbetar som anställd eller egenföretagare i Sverige omfattas alltså av svensk lagstiftning och har rätt till de förmåner som omfattas av förordningen härifrån. Den som inte arbetar omfattas av bosättningslandets lagstiftning (artikel 11.3e).

Det finns särskilda bestämmelser i avdelning III i förordningen som är relevanta vid samordningen av omvårdnadsbidrag.

Artikel 21.1 i förordning i 883/2004

En försäkrad person eller dennes familjemedlemmar, som är bosatta eller vistas i en annan medlemsstat än den behöriga medlemsstaten, har rätt att erhålla kontantförmåner från den behöriga institutionen enligt den lagstiftning som den tillämpar. Efter överenskommelse mellan den behöriga institutionen och institutionen på bosättnings- eller vistelseorten får dessa förmåner dock utbetalas av institutionen på bosättnings- eller vistelseorten på den behöriga institutionens bekostnad enligt lagstiftningen i den behöriga medlemsstaten.

Artikel 21 i förordning 883/2004 brukar kallas exportbestämmelsen och innebär i praktiken att alla krav i SFB om att en person – eller dennes familjemedlemmar – ska vistas eller bo i Sverige, inte kan upprätthållas. Omvårdnadsbidrag är visserligen en bosättningsbaserad förmån enligt SFB med krav på bosättning i Sverige både för föräldern som beviljas förmånen och barnet när ärendet gäller ersättning för ett barn. Artikel 21 innebär dock att det kravet inte kan upprätthållas. Däremot ska personen i övrigt uppfylla de aktuella förmånsvillkor för omvårdnadsbidrag som finns i SFB.

Artikel 21 och härledningsrätten innebär att ett barn och dennes föräldrar kan ha rätt till motsvarande förmåner i två medlemsländer. För att förhindra att föräldrar dubbelkompenseras finns därför artikel 10 i förordningen – *förhindrande av sammanträffande av förmåner*. Bestämmelsen innebär inte i sig ett hinder för Försäkringskassan att bevilja förmånen i fall det finns rätt till förmåner i det andra landet. Den innebär istället att förmånerna ska samordnas på så sätt att ett medelvärde av förmånerna från länderna ska räknas ut.

Artikel 29 i förordning i 883/2004

1. Den behöriga institutionen i den medlemsstat där den behöriga institution ligger som ansvarar för kostnader för vårdförmåner som pensionstagaren erhåller i sin bosättningsmedlemsstat, skall betala ut kontantförmåner till en person som får pension eller pensioner enligt lagstiftningen i en eller flera medlemsstater. Artikel 21 skall också tillämpas.

2. Bestämmelsen i punkt 1 skall också tillämpas på en pensionstagares familjemedlemmar.

Bestämmelsen har sin grund i att det finns särskilda bestämmelser om att det land som betalar ut pension ska ansvara för den personens vårdförmåner. Begreppet pension omfattar inte bara ålderspension utan även sjukersättning. För att visa att man har rätt till vårdförmåner i bosättningslandet på pensionslandets bekostnad, utfärdas intyg. Personen ifråga ska då även få sina kontantförmåner vid sjukdom från det land som ansvarar för vårdförmånerna. Eftersom omvårdnadsbidrag är en sådan kontantförmån måste Försäkringskassan tillämpa denna bestämmelse.

Det innebär att en person som har ålderspension eller sjukersättning från Sverige och där Sverige ansvarar för vårdförmånerna har rätt till kontantförmåner vid sjukdom, dvs. bland annat omvårdnadsbidrag. Det gäller även om personen inte bor eller arbetar i Sverige och även om svensk lagstiftning alltså inte är den lagstiftning som ska tillämpas enligt avdelning II i förordningen.

På samma sätt kan det vara så att en person som har ålderspension eller sjukersättning från ett annat medlemsland och som då ansvarar för vårdförmånerna, inte har rätt till omvårdnadsbidrag från Sverige även om personen är bosatt här och svensk lagstiftning är den som ska tillämpas enligt avdelning II i förordningen.

Läs mer

Läs mer om förordning 883/2004 i vägledning 2017:1.

Omvårdnadsbidrag ingår också i andra internationella avtal. Vad det innebär för eventuella begränsningar i SFB eller för samordning kan du läsa mer om i vägledning 2017:1.

När ett avtal om social trygghet gäller

Ett avtal om social trygghet ska tillämpas när personen är i en gränsöverskridande situation som omfattas av avtalet. De två första förutsättningarna är att Sverige ska ha ett avtal med det aktuella landet och att omvårdnadsbidrag ska ingå i avtalet. Omvårdnadsbidrag ingår i avtal om social trygghet som Sverige har med följande länder:

- Bosnien-Hercegovina (Förordning [2002:380] om tillämpning av konventionen den 30 mars 1978 mellan Sverige och Jugoslavien rörande social trygghet i förhållandet mellan Sverige och Bosnien-Hercegovina Bosnien-Hercegovina)
- Serbien (Förordning [1978:798]) om tillämpning av en konvention den 30 mars 1978 mellan Sverige och Jugoslavien om social trygghet)
- Förordningen (1983:325) om tillämpning av konvention den 30 juni 1982 mellan Sverige och Israel om social trygghet, SÖ 1983:39.
- Förordningen (1991:1333) om tillämpning av en konvention den 9 februari 1988 mellan Sverige och Kap Verde om social trygghet, SÖ 1991:48.

- Förordningen (1982:249) om tillämpning av en konvention den 4 januari 1980 mellan Sverige och Marocko om social trygghet, SÖ 1982:13.
- Förordningen (1988:106) om tillämpning av en konvention den 29 juni 1987 mellan Sverige och Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland om social trygghet. Artikel 3 A bilaga 2 i förordningen [1992:1090] om ändring i förordningen (1988:106) om tillämpning av konventionen mellan Sverige och Storbritannien och Nordirland, SÖ 1988:1, SÖ 1988:2.

Särskilt om Förenade kungariket

Förenade kungariket lämnade EU den 1 februari 2020. Då började avtalet om Förenade kungarikets utträde ur EU (utträdesavtalet) att gälla.

I ärenden som rör både Sverige och Förenade kungariket tillämpas från och med den 1 januari 2021 utträdesavtalets bestämmelser på de personer som omfattas av avtalets personkrets. Läs mer om personkretsen i utträdesavtalet i vägledning 2017:1.

När utträdesavtalet inte är tillämpligt i ett ärende som rör Förenade kungariket ska situationen behandlas som en situation med tredjeland. Detta beror på att omvårdnadsbidrag inte ingår i sakområdet för handels- och samarbetsavtalet mellan EU och Förenade kungariket. Läs om gränsöverskridande försäkringssituationer i samband med Förenade kungarikets utträde ur EU i vägledning 2017:1.

Läs mer

Om internationella avtal och utträdesavtalet med Förenade kungariket i vägledning 2017:1.

2.5 Behörig att ta emot omvårdnadsbidrag

2.5.1 Vem räknas som förälder?

Den som kan ha rätt till förmånen är den som är förälder enligt FB, men också personer som enligt bestämmelserna om omvårdnadsbidrag likställs med en förälder. När någon ansöker om omvårdnadsbidrag måste man kontrollera personens relation till barnet och vid behov till den som är förälder till barnet enligt FB.

När det i övriga kapitel i den här vägledningen talas om förälder avses även de som kan likställas med förälder, om inte annat anges särskilt.

2.5.2 Förälder enligt föräldrabalken

Definitionen av förälder finns i FB, kapitel 1 och 4, vilket framgår av 2 kap. 14 § SFB.

Om barnets mamma är gift när barnet föds är huvudregeln att mannen i äktenskapet anses som pappa till barnet. Om mamman inte är gift när barnet föds ska faderskapet normalt fastställas genom en bekräftelse eller en dom. I vissa fall ska föräldraskapet fastställas för en kvinna som mamman är gift, registrerad partner eller sambo med.

Adoptivbarn räknas som barn till den eller dem som adopterat barnet, inte till de biologiska föräldrarna. Om en make adopterar den andra makens barn eller adoptivbarn anses barnet som makarnas gemensamma.

2.5.3 Personer likställda med föräldrar

22 kap. 2 § SFB

Följande personer likställs med förälder när det gäller omvårdnadsbidrag:

- förälders make som stadigvarande sammanbor med föräldern,
 - förälders sambo som tidigare har varit gift med eller har eller har haft barn med föräldern
 - särskilt förordnad vårdnadshavare som har vård om barnet, och blivande adoptivförälder vid adoption av ett barn som inte är svensk medborgare och inte är bosatt här i landet när den blivande adoptivföräldern får barnet i sin vård.
-

Av förarbetena framgår att avsikten är att de personer som bör likställas med föräldrar utgörs av samma grupp personer som tidigare likställdes med föräldrar när det gäller vårdbidrag. Dessa personer anses motsvara den personkrets som i första hand bör komma ifråga för att tillgodose barnets behov av omvårdnad och tillsyn. (Prop. 2017/18:190 s. 80)

Med sambor avses två personer som inte är gifta och som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Det följer av att enligt 2 kap. 13 § SFB definieras sambo vid tillämpningen av SFB med en hänvisning till 1 § sambolagen (2003: 376).

Med blivande adoptivförälder menas den som efter att socialnämnden gett sitt medgivande till det har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem i syfte att adoptera barnet (2 kap. 15 § SFB). För att en blivande adoptivförälder ska vara likställd med förälder vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag ska barnet inte vara svensk medborgare och inte vara bosatt här i landet när den blivande adoptivföräldern får barnet i sin vård.

Registrerade partner enligt den nu upphävda lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap likställs med gifta par. En registrerad partner till en person som har ett barn med en funktionsnedsättning kan därför beviljas omvårdnadsbidrag om hen stadigvarande sammanbor med barnets förälder.

En eller två särskilt förordnade vårdnadshavare utses av tingsrätten. Det kan ske om föräldrarna brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling. Det kan även ske om barnet har rotat sig i ett familjehem och det är uppenbart att det är bäst för barnet att rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till familjehemsförälder. Det kan också bli aktuellt att utse en särskilt förordnad vårdnadshavare om föräldrarna är varaktigt förhindrade att utöva vårdnaden eller om en eller båda föräldrarna avlider (6 kap. 7–9 §§ FB).

Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år (6 kap. 2 FB). Det gäller även för särskilt förordnade vårdnadshavare. En sådan vårdnadshavare kan dock entledigas från sitt uppdrag tidigare än så. En särskilt förordnad vårdnadshavare kan ha rätt till omvårdnadsbidrag för barnet så länge som förordnandet gäller. Det vill säga som längst till barnet fyller 18 år.

2.5.4 Omvårdnadsbidrag kan beviljas högst två personer

22 kap. 3 § SFB

[...]

En försäkrad person som likställs med förälder enligt 2 § 1 eller 2 har rätt till omvårdnadsbidrag endast om föräldern inte har ansökt om eller beviljats bidraget. En försäkrad person som likställs med förälder enligt 2 § 3 har rätt till omvårdnadsbidrag i stället för föräldern.

Omvårdnadsbidrag kan endast beviljas för högst två personer för samma barn och tid.

Den som likställs med förälder kan ha rätt till omvårdnadsbidrag. Bidraget kan beviljas till en förälder och den *andra* förälderns make eller sambo. Det kan också vara så att båda som ansöker är likställda med förälder, till exempel den ena förälderns sambo och den andras make. Den som är likställd med förälder kan beviljas omvårdnadsbidrag endast om föräldern, som hen sammanbor med, inte ansökt om eller beviljats bidraget.

Om barnet har en särskilt förordnad vårdnadshavare som har vård om barnet har hen rätt till omvårdnadsbidraget i stället för föräldern.

2.6 Åldersvillkor för barnet

22 kap. 9 §

Omvårdnadsbidrag lämnas till och med juni det år när barnet fyller 19 år eller den tidigare månad när rätten till förmånen annars upphör.

[...]

Det finns inte någon nedre åldersgräns angående från när omvårdnadsbidrag kan beviljas för ett barn.

2.7 Funktionsnedsättningens varaktighet

Omvårdnadsbidrag kan beviljas bara om barnet till följd av funktionsnedsättning behöver omvårdnad och tillsyn i minst sex månader. Detta framgår av 22 kap. 3 § SFB. De sex månaderna räknas från och med den tidpunkt då behovet av omvårdnad och tillsyn uppstod (prop. 2017/18:190 s. 69 f).

Varaktigheten räknas från det att funktionsförmågan är nedsatt på sådant sätt att den ger upphov till ett behov av omvårdnad och tillsyn, vilket ska framgå av det medicinska underlaget. Vid bedömningen av varaktigheten har det alltså inte någon betydelse när ansökan om omvårdnadsbidrag kom in. Oavsett när funktionsnedsättningen uppstod kan bidraget beviljas tidigast från och med tre månader innan ansökningsmånaden.

För att vi ska kunna bedöma om varaktighetskravet på minst sex månader är uppfyllt kan vi behöva göra ett antagande om hur barnets behov av omvårdnad och tillsyn på grund av funktionsnedsättning förväntas utveckla sig över tid, baserat på det medicinska underlag som finns i ärendet. Den frågan kan normalt inte besvaras med lika hög grad av säkerhet som frågan om barnets nuvarande behov av omvårdnad och tillsyn på grund av funktionsnedsättning. Läs mer om förmånstiden i avsnitt 5.7.

Läs mer

I Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* kan du läsa mer om olika nivåer av beviskrav.

3 Övriga förutsättningar för rätt till omvårdnadsbidrag

I det här kapitlet kan du läsa om

- utredning och bedömning av rätten till omvårdnadsbidrag
- grundläggande bedömningsmoment
- definitionen av föräldrar och vilka personer som kan likställas med föräldrar
- funktionsnedsättning
- omvårdnad och tillsyn i minst sex månader
- normalt föräldraansvar
- annat samhällsstöd
- att utreda och värdera medicinsk information
- flerbarnsprövning
- fördelning av omvårdnadsbidrag.

3.1 Att utreda och bedöma rätten till omvårdnadsbidrag

Barnets behov av omvårdnad och tillsyn på grund av en funktionsnedsättning är det centrala för rätten till omvårdnadsbidrag, men även andra villkor måste vara uppfyllda: ansökan måste avse tid före juni månad det år då barnet fyller 19 år. Den som ansöker om omvårdnadsbidrag och det barn som ansökan gäller måste omfattas av svensk socialförsäkring. Den sökande måste också vara förälder, eller likställd med förälder, till barnet.

Bestämmelserna om omvårdnadsbidrag innehåller ett visst bedömningsutrymme. Det beror på att det inte är möjligt eller önskvärt att förutse och reglera alla situationer som kan komma att inträffa, men också att det ska finnas ett utrymme för individuella bedömningar.

3.1.1 Försäkringskassans ansvar för utredningen

Försäkringskassans utredningsskyldighet är omfattande, vilket innebär att det är vi som har det yttersta ansvaret för att underlaget i ärendet blir sådant att ett beslut som överensstämmer med de faktiska förhållandena kan fattas (ett materiellt riktigt beslut). Det gäller i alla ärenden. Om vi överväger att meddela ett beslut som är negativt för föräldern, till exempel ett beslut om indragning eller nedsättning av ersättning, är det särskilt viktigt att vi är aktiva och hämtar in de uppgifter som behövs (jämför prop. 2008/09:200 s. 555).

Syftet med utredningen är att klarlägga de omständigheter, det vill säga faktiska förhållanden, som är relevanta för ärendet så att Försäkringskassan kan fatta ett materiellt riktigt beslut. Vilka omständigheter som behöver utredas beror på vilka villkor som ska vara uppfyllda för att omvårdnadsbidrag ska kunna beviljas. Vi behöver ha tillgång till de uppgifter som behövs för att klarlägga omständigheterna. Det kan till exempel vara uppgifter från föräldern och medicinsk information från hälso- och sjukvården. Det kan också vara information som Försäkringskassan redan har om barnet. Om vi behöver hämta in ytterligare uppgifter ska vi ta ställning till vem som är bäst lämpad att lämna uppgifterna.

Innan Försäkringskassan börjar hämta in ytterligare uppgifter är det viktigt att avgöra vilka omständigheter som behöver klarläggas för att kunna fatta ett materiellt riktigt beslut. Det innebär att vi granskar och värderar de uppgifter som finns och tar ställning

till vad som behöver kompletteras. Vilken utredning som behövs beror på vad ärendet gäller.

Vad som behöver utredas påverkas också av vad som framgår exempelvis av förälderns ansökan, vid utredningssamtalet eller av ett läkarutlåtande. Något som i ett ärende är av betydelse för bedömningen och därför behöver utredas kan i ett annat ärende vara helt irrelevant. Det handlar om att Försäkringskassan ska utreda ärendet i den omfattning som dess beskaffenhet kräver (110 kap. 13 § SFB). Behovet av att Försäkringskassan leder utredningen är extra tydligt när det är fråga om komplicerade regler, eller om föräldern har svårigheter att ta tillvara sin rätt (6 § förvaltningslagen).

Vi behöver få in de uppgifter som behövs för att få ett tillräckligt underlag för att bedöma rätten till omvårdnadsbidrag. Det kan till exempel vara uppgifter från föräldern och medicinsk information från hälso- och sjukvården. Det kan också vara information som Försäkringskassan redan har. Om vi behöver hämta in ytterligare uppgifter ska vi ta ställning till vem som är bäst lämpad att lämna uppgifterna.

Innan Försäkringskassan börjar hämta in ytterligare uppgifter i ett ärende om omvårdnadsbidrag är det viktigt att avgöra vilken information som behövs för att kunna fatta ett materiellt riktigt beslut. Det innebär att vi granskar och värderar de uppgifter som finns och tar ställning till vad som behöver kompletteras. Vilken utredning som behövs beror på vad ärendet gäller.

Försäkringskassan ansvarar för att ärendet blir så utrett att det kan avgöras på ett korrekt sätt. Det gör vi genom att på ett så tydligt sätt som möjligt tala om hur den föräldern kan komplettera eller förtydliga sitt underlag, och genom att ställa frågor till föräldern eller till andra som kan ha relevanta uppgifter att lämna.

Föräldern å sin sida har ett ansvar för att medverka i utredningen så att de uppgifter som behövs kommer in till Försäkringskassan. Men om föräldern inte kommer in med de uppgifter som behövs, eller inte ser till att Försäkringskassan får tillgång till dem på annat sätt, så kan det innebära att utredningen inte visar att det finns rätt till ersättning eller att det finns rätt till ersättning på en lägre nivå. Försäkringskassan ska innan dess ha försökt att hämta in relevanta underlag eller uppmanat föräldern att ge in sådana.

Beviskrav handlar om hur säkra uppgifterna i ett ärende sammantaget behöver vara för att en förmån ska kunna beviljas. I Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* beskrivs olika nivåer av beviskrav. Där anges också att det inom socialförsäkringen normalt gäller att ett beviskrav motsvarande sannolikt ska användas om inte ett särskilt beviskrav ska användas.

När de omständigheter som har betydelse för att kunna bedöma om föräldern har rätt till omvårdnadsbidrag har utretts ska du göra en helhetsbedömning. Det innebär att väga samman och värdera samtliga relevanta uppgifter och underlag i ärendet i syfte att bedöma om det är tillräckligt säkert att villkoren för att få ersättning är uppfyllda. En helhetsbedömning bör ske i varje steg vid prövningen av om villkoren är uppfyllda. Hur uppgifterna och underlagen har värderats ska förklaras i beslutet.

Alla relevanta uppgifter i ärendet ska värderas och sedan vägas in i helhetsbedömningen. Det vill säga de uppgifter och underlag som föräldern lämnat, och det som Försäkringskassan utrett eller hämtat in från andra, ska vägas samman och tas hänsyn till. Detta medför bland annat att även om uppgifterna i ett underlag inte ensamma skulle göra att det aktuella beviskravet är uppfyllt, så kan ändå beviskravet vara uppfyllt vid helhetsbedömningen av alla relevanta uppgifter.

Även om all relevant information ska ingå vid helhetsbedömningen, betyder det inte att alla uppgifter har samma tyngd. Olika slags uppgifter och underlag kan väga olika tungt i

utredningen, det vill säga tala med olika styrka för att en viss omständighet finns och för att ett visst villkor är uppfyllt. Även uppgifter som föräldern lämnat ska ingå i den helhetsbedömning som ska göras. Någon bevisvärdering ska däremot inte göras för omständigheter som saknar betydelse.

Om föräldern har rätt till omvårdnadsbidrag tar man ställning till om ersättningen ska beviljas tills vidare eller för en viss tid, samt på vilken nivå. Om det står klart att ett villkor *inte* är uppfyllt ska man inte utreda mer.

Läs mer

Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* beskriver utförligt vad som ingår i Försäkringskassans utredningsskyldighet och hur man utreder ett ärende för att kunna fatta ett beslut på ett fullständigt underlag. Där framgår också vad det innebär att det finns ett bedömningsutrymme.

3.2 Grundläggande bedömningsmoment

22 kap. 3 § SFB

En försäkrad förälder har rätt till omvårdnadsbidrag för ett försäkrat barn, om barnet på grund av funktionsnedsättning kan antas vara i behov av omvårdnad och tillsyn under minst sex månader i sådan omfattning som anges i 4 §. [...]

För att Försäkringskassan ska kunna besluta om rätten till omvårdnadsbidrag måste beslutsunderlaget innehålla alla uppgifter som krävs för att bedöma de väsentliga momenten. Det finns ett antal villkor som måste vara uppfyllda för att en förälder ska kunna få omvårdnadsbidrag och de kan formuleras om till frågor som ska besvaras:

- Omfattas den som ansöker *och* barnet av svensk socialförsäkring?
- Är den som ansöker förälder till barnet, eller person som likställs med förälder?
- Har barnet en funktionsnedsättning?
- Behöver barnet omvårdnad och tillsyn under minst sex månader i större omfattning än andra jämnåriga barn utan funktionsnedsättningen?
- Har barnet mer än måttliga behov av omvårdnad och tillsyn på grund av funktionsnedsättning?

3.3 Funktionsnedsättning

En grundläggande förutsättning för att omvårdnadsbidrag ska beviljas är att barnet har en funktionsnedsättning (22 kap. 3 § SFB). Socialstyrelsen har i sin termbank definierat begreppet funktionsnedsättning som en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga.

Målgruppen för omvårdnadsbidrag – barn, som på grund av funktionsnedsättning behöver omvårdnad och tillsyn – är densamma som för det tidigare vårdbidraget. Men till skillnad från vårdbidraget nämns inte barn med sjukdom och utvecklingsstörning i lagtexten. Så här står det i förarbetena (prop. 2017/18:190 s. 69):

"Regeringen anser [dock] att "funktionsnedsättning" på ett enkelt och tydligt sätt anger vilka personer som kan bli aktuella för den nya förmånen. En funktionsnedsättning kan uppstå av olika orsaker och behöver inte bero av sjukdom. En funktionsnedsättning kan t.ex. vara medfödd eller uppstå till följd av skada. Det är funktionsnedsättningen i sig

som är det väsentliga i sammanhanget, inte vad som orsakat den. Det saknas därför anledning att använda "sjukdom" i de nya reglerna.

Vidare saknas det skäl för att särskilt omnämna barn med utvecklingsstörning i regleringen av omvårdnadsbidraget eftersom de barnen ändå ingår i gruppen barn med funktionsnedsättning."

Det krävs alltså inte någon fastställd diagnos av det medicinska tillståndet som gör att barnet behöver tillsyn och omvårdnad, utan det räcker att barnet har en funktionsnedsättning. Det har därför inte någon betydelse om diagnosen ändras från ett ansökningstillfälle till ett annat, så länge barnet har kvar ett behov av tillsyn och omvårdnad.

3.3.1 Att utreda och utvärdera medicinsk information

Det ska finnas ett orsakssamband mellan funktionsnedsättningen och de behov av omvårdnad och tillsyn som barnet har. För att bedöma sambandet behöver Försäkringskassan analysera informationen som finns i det medicinska underlaget. Det behöver göras på ett strukturerat sätt. DFA-analys är en metod Försäkringskassan använder sig av för att se om det finns ett samband mellan den medicinska informationen och det ansökan gäller. En DFA-analys innebär att strukturera informationen på ett enhetligt sätt för att sedan analysera den.

DFA-analys är en metod i handläggningen. Det betyder att det alltid ska göras en helhetsbedömning av alla relevanta uppgifter i ärendet vid bedömningen av sambandet. Det är inte bara de uppgifter som framkommer i läkarintyget som ska vägas in.

Det medicinska underlaget bör innehålla

- diagnos enligt ICD-10 med diagnoskod, om det finns en diagnos
- uppgifter om funktionsnedsättningen
- uppgifter om aktivitetsbegränsningen
- information om vilka medicinska behandlingar som pågår och som är planerade, och hur funktionsnedsättningen och aktivitetsbegränsningarna bedöms utvecklas över tid.

Det ska alltid finnas en beskrivning av en läkare av hälsotillståndet hos barnet. Huvudregeln är att läkaren ska undersöka barnet. Av utlåtandet ska det framgå på vilket sätt läkaren har haft kontakt med barnet. Läkarens beskrivning kan kompletteras av olika medicinska professioner som till exempel psykolog, fysioterapeut, arbetsterapeut eller logoped. Det är omständigheterna i det enskilda ärendet som avgör hur omfattande information det medicinska underlaget behöver innehålla.

Om det finns medicinska frågor som behöver kompletteras med vården är det ofta lämpligt att Försäkringskassan gör det eftersom det kan vara svårt för föräldern att förklara vad vi behöver veta. Om det behövs komplettering är det Försäkringskassans uppgift att leda utredningen så att komplettering kommer in. Det gör vi genom att försöka hämta in relevant underlag eller uppmana föräldern att ge in dem och i så fall vara tydlig med vad det är som behöver komma in.

Den försäkringsmedicinska rådgivarens roll

En Försäkringsmedicinsk rådgivare är en specialistläkare som arbetar för Försäkringskassan med att stötta utredarna i deras arbete. En försäkringsmedicinsk rådgivare kan hjälpa till med att förklara vad innehållet i de medicinska underlagen betyder och även att hjälpa till med analysen av vilka diagnoser, funktionsnedsättningar och aktivitetsbegränsningar som finns beskrivna i underlagen. En försäkringsmedicinsk

rådgivare kan därmed konsulteras för att klargöra vad som kan läsas ut av det medicinska underlaget. Hen kan även ge stöd i bedömningen av om det underlaget behöver kompletteras och i vad som i så fall behöver utredas.

Den försäkringsmedicinska rådgivarens roll är att vara sakkunnig på det medicinska området. I de fall hen lämnar uppgifter som tillför ärendet något nytt ska dessa uppgifter dokumenteras och kommuniceras till föräldern inför beslutet.

Läs mer

Läs mer om Försäkringskassans utrednings- och dokumentationsskyldighet i vägledning (2004:7).

Diagnos

Inom hälso- och sjukvården i Sverige används det internationella klassificeringssystemet för diagnoser som heter ICD-10, International Statistical Classification and Related Health Problems. Klassifikationen är sammanställd av WHO (World Health Organization 1992). Den svenska versionen heter ICD-10-SE (Socialstyrelsen 2018).

För att få information om hur vanliga diagnoser kan yttra sig i form av funktionsnedsättningar och aktivitetsbegränsningar finns Vårdguiden 1177 och Socialstyrelsens kunskapsdatabas om sällsynta hälsotillstånd som stöd.

Barnet kan ha flera diagnoser samtidigt. I vissa fall samverkar diagnoserna och det kan innebära att barnets svårigheter förstärks och att medicinsk behandling försvåras.

De diagnoser som står i underlaget är en ingång till att förstå barnets problematik. Men det är viktigt att komma ihåg att barn som har samma diagnos kan få olika besvär och olika konsekvenser av sitt hälsotillstånd. Som ett exempel vid diagnosen ADHD finns funktionsnedsättningar gällande koncentrationsförmåga och hyperaktivitet men också ofta svårigheter att hantera sina känslor med till exempel vredesutbrott. Vid ledsjukdomar finns påverkan på ledfunktionen men även ofta musklernas funktion avseende styrka och koordination. Kännedom om vilka funktionsnedsättningar som är vanliga vid olika diagnoser är en viktig förutsättning för utredningen.

Därför räcker inte diagnosen som ensam beskrivning. Det behöver även finnas information om vilka funktionsnedsättningar och aktivitetsbegränsningar barnet har.

Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning betyder att en person har en nedsättning av en kroppsfunktion, antingen av en fysisk eller psykisk funktion. För att veta vad personen har för funktionsnedsättningar behöver man få en bild av hur hen påverkas fysiskt eller psykiskt. I läkarutlåtandet ska läkaren beskriva funktionsnedsättningarna och om det är möjligt gradera dem som lätta, måttliga, stora eller totala. Även synonymer till dessa graderingsord kan förekomma.

I det medicinska underlaget bör det också framgå uppgift om status och vilka undersökningsfynd som ligger till grund för de beskrivna funktionsnedsättningarna. Det finns inte något krav på objektiva undersökningsfynd. En helhetsbedömning ska alltid göras av rätten till ersättning.

Funktioner kan delas in i flera funktionsområden. Funktionsområdena baseras på ICF som är WHO:s klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa. Funktionsområdena är

- psykiska funktioner
- sinnesfunktioner och smärta
- röst- och talfunktioner
- hjärt-kärlfunktioner, blodbildnings-, immunitetssystems- och andningsfunktion
- matsmältnings- och ämnesomsättningsfunktioner och endokrina funktioner
- funktioner i köns- och urinorgan samt reproduktiva funktioner
- neruomuskeletala och rörelserelaterade funktioner
- funktioner i huden och därmed relaterade strukturer

Läs mer

Du kan läsa mer om funktionsområden i ICF på Socialstyrelsens webbplats.

Aktivitetsbegränsning

Aktivitetsbegränsningar är svårigheter att genomföra aktiviteter, uppgifter eller handlingar. Aktiviteter sker alltid i en viss miljö eller situation vilket innebär att de ofta är påverkade av en lång rad faktorer. De aktivitetsbegränsningar som personen har ger en bild av de konsekvenser hens funktionsnedsättningar medför när hen ska utföra olika aktiviteter.

För att få en bild av vilka konsekvenser barnets funktionsnedsättningar leder till behöver Försäkringskassan ofta veta vilka aktivitetsbegränsningar hen har. Exempel på aktivitetsbegränsningar kan vara svårigheter att stå, gå, förstå eller läsa instruktioner eller att påbörja och genomföra uppgifter. Ibland kan beskrivningarna av aktivitetsbegränsningarna behöva konkretiseras för att ge en uppfattning om hur omfattande de är.

Aktivitetsbegränsningar kan delas in i olika områden som täcker olika delar av livet. De kan bero på både fysiska och psykiska funktionsnedsättningar.

Nedan beskrivs samtliga aktivitetsområden som finns i ICF och några exempel på vad som ingår i respektive område.

1. Lärande och att tillämpa kunskap

Beskriver förmågan till inläring och tillämpning av det inlärd. Inom det här området ingår bland annat förmågan att lära sig nya saker, förstå information, vara uppmärksam, reflektera, fatta beslut eller lösa problem. Exempel: koncentrationssvårigheter, svårt att läsa, svårt att skriva, svårt att förstå instruktioner, hänger inte med i resonemang, förstår inte sammanhang.

2. Att hantera allmänna uppgifter och krav

Beskriver förmågan att planera, organisera och genomföra en eller flera uppgifter i olika sammanhang samt att hantera krav och stress. Här ingår också att hantera och strukturera sin vardag. Olika typer av beteendeproblem som påverkar de flesta aktiviteter kan också placeras in i detta område. Exempel: svårt att genomföra och slutföra uppgifter, stresskänslighet, kan inte passa tider, behöver stöd i att sköta vardagliga sysslor, svårt med ADL, tvångsbeteende, utåtagerande beteende.

3. Kommunikation

Beskriver förmågan att kunna kommunicera i tal, skrift, tecken eller med bildstöd. Här ingår även förmågan att kunna avläsa kroppsspråk och begripa

ordagranna eller dolda innebörder i kommunikation. Exempel: problem med skriftlig kommunikation, svårt att muntligt göra sig förstådd, hänger inte med i samtal, kommunikationssvårigheter, behöver stöd i kommunikation.

4. Förflyttning

Beskriver en persons förmåga att bibehålla och ändra kroppsställning, bära och hantera föremål, förflytta sig själv eller att använda transportmedel. Exempel: kan inte sitta längre stunder, ingen förmåga att lyfta och bära, problem att gå, kan inte köra bil, klarar inte att åka kollektivt.

5. Personlig vård

Beskriver förmågan att sköta sin personliga vård och att sköta sin fysiska och psykiska hälsa. Exempel: sköter inte sin personliga hygien, måste påminnas om den personliga hygien, behöver hjälp för att tvätta håret, svårt att upprätthålla regelbundna måltider, bristande compliance (att en patient inte följer vårdens ordinationer), självskadar genom att skära sig, tvångsvårdad i perioder.

6. Hemliv

Beskriver förmåga att genomföra hem- och hushållsarbete samt förmåga att hjälpa och ta hand om andra. Exempel: svårt att sköta hushållssysslor, klarar inte att laga mat, kan inte handla i en affär själv, behöver stöd i att ta hand om sina barn.

7. Att engagera sig i mellanmännsliga interaktioner och relationer

Beskriver en persons förmåga att fungera i sociala sammanhang och att interagera med andra människor på ett i sammanhanget lämpligt sätt. Exempel: svårt med samspel, sociala kontakter fungerar inte, svårt med social interaktion, undviker sociala sammanhang och isolerar sig från andra, klarar inte kontakt med myndigheter, är starkt begränsad i situationer med okända personer, samarbetssvårigheter, hamnar ofta i konflikter med andra, svårt att bygga upp relationer, problem med att tolka andra, tycker inte om kroppskontakt.

8. Att engagera sig i viktiga livsområden

Beskriver förmågan att genomföra och klara utbildning och arbete samt hantera sin ekonomi. Exempel: klarade inte sin skolgång, arbetsträning har inte fungerat, har inte klarat anpassat arbete, fungerar inte på en arbetsplats, har en påtagligt nedsatt arbetsförmåga, har hjälp av god man för att sköta ekonomin, behöver hjälp för att betala räkningar.

9. Att engagera sig i samhällsgemenskap, socialt och medborgerligt liv

Beskriver förmågan att delta i exempelvis fritidsaktiviteter och olika former av samhällsgemenskap. Exempel: klarar inte sin hobby, kan inte längre delta i föreningsverksamhet, har fått sluta med körsången på grund av sitt mående.

Det går inte alltid att skilja funktionsnedsättning från aktivitetsbegränsning

Det kan vara svårt att skilja funktionsnedsättning från aktivitetsbegränsning. Det är särskilt svårt när det gäller psykiatriska diagnoser. Samma beskrivning av en persons svårighet kan vara både en funktionsnedsättning och aktivitetsbegränsning. Ett exempel på det är koncentrationssvårigheter som både är en psykisk funktionsnedsättning och en aktivitetsbegränsning. Ett annat exempel är svårigheter att planera, strukturera och organisera.

Läs mer

Du kan läsa mer om aktivitetsområden i ICF på Socialstyrelsens webbplats.

Generell information om olika funktionsnedsättningar

Det kan vara bra att känna till vilka aktivitetsbegränsningar som är vanliga vid olika funktionsnedsättningar. Det underlättar förståelsen av sambandet mellan funktionsnedsättningen och behovet av omvårdnad och tillsyn. En bedömning av vilka behov av omvårdnad och tillsyn som barnets aktivitetsbegränsning medför ska alltid göras i det enskilda fallet. Det beror på att samma funktionsnedsättning kan medföra olika aktivitetsbegränsningar och omfattningen av svårigheter kan variera. Om barnet har flera diagnoser kan dessa påverka varandra och det är viktigt att förstå vad det får för konsekvenser för barnets behov.

Det finns flera sätt att få information om olika funktionsnedsättningar och deras konsekvenser, till exempel genom de olika funktionsrättsförbunden. Funktionsrätt Sverige (tidigare HSO) är en samarbetsorganisation som består av en rad rikstäckande funktionsrättsförbund. De har en gemensam webbplats: www.funktionsratt.se. Andra webbplatser som kan vara användbara är till exempel Synskadades riksförbund (SRF) www.srf.nu, Diskrimineringsombudsmannen, www.do.se och Socialstyrelsen www.socialstyrelsen.se.

Förbunden ger också ut informationsskrifter och tidskrifter med olika beskrivningar av respektive funktionsnedsättning eller sjukdom.

Ett bra ställe att hitta information om ovanliga diagnoser är Socialstyrelsens kunskapsdatabas, www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/sallsynta-halsotillstand. Där finns information om sjukdomar eller skador som finns hos högst 100 personer per miljon invånare och som leder till omfattande funktionsnedsättningar. Det finns dessutom en samling länkar till andra webbplatser med ytterligare information.

Information om sjukdomar och behandlingar finns också på Vårdguiden www.1177.se.

Metodstöd – att utreda och bedöma om behovet av omvårdnad och tillsyn uppkommer på grund av funktionsnedsättningen

Inför en utredning bör du ha läst på om vilka konsekvenser barnets diagnoser kan medföra, om det behövs.

Utifrån DFA-analysen ska du bedöma om uppgifterna i ärendet är tillräckliga för att bedöma om det finns ett orsakssamband mellan funktionsnedsättningen och de uppgivna behoven av omvårdnad och tillsyn.

Du måste fortsätta att utreda tills det inte längre finns några oklarheter som gäller de omständigheter som har betydelse för om föräldern har rätt till omvårdnadsbidrag. Om du trots att du har gjort rimliga försök inte kunnat reda ut oklarheterna får utrednings-skyldigheten ändå anses vara uppfylld.

Att analysera samband

I vissa fall kan samband vara enkla att förstå. Till exempel att ett barn med nedsatt ljuduppfattning och aktivitetsbegränsningar inom området kommunikation har behov av stöttning för att till exempel lära sig teckenspråk vilket kräver familjens deltagande. Men vid många medicinska tillstånd är sambanden mer komplexa. Har barnet utöver hörselnedsättningen även ett autismspektrumtillstånd kan behovet av omvårdnad och tillsyn vara betydligt svårare att förstå om man inte gör en noggrann analys. Insatserna som krävs för att barnet ska lära sig kommunicera kan då vara mycket stora. Det är även lätt att både överskatta och underskatta information i medicinska underlag när man bara läser igenom ett utlåtande. En kort text kan innehålla exakt och tydlig information och ett omfattande underlag kan innehålla många ord utan att ge bra information. Om du som utredare alltid använder samma metod minskar risken för feltolkningar.

Exempel på frågor du vanligtvis behöver ställa dig när du analyserar det medicinska underlaget

- Vilka diagnoser framgår av det medicinska underlaget?
- Vilka funktionsnedsättningar framgår?
- Vilka aktivitetsbegränsningar framgår?
- Finns det en medicinsk logisk koppling mellan diagnos, funktionsnedsättning, aktivitetsbegränsning och de behov av omvårdnad och tillsyn som föräldern anger?

Det viktigaste är inte att funktionsnedsättningen eller aktivitetsbegränsningen finns med under rätt rubrik i det medicinska underlaget. Det är heller inte avgörande att du sorterar uttrycken "rätt" i din DFA-analys. Det viktigaste är att du lär dig känna igen beskrivningar av barnets svårigheter. När du hittat beskrivningarna och ställt upp dem i en DFA-analys ska du göra en sammantagen bedömning av informationen.

Att göra en DFA-analys innebär att man avgör om det finns ett orsakssamband mellan vad barnet inte klarar av (aktivitetsbegränsningar) och de funktionsnedsättningar och diagnoser som barnet har. I analysen ingår även att avgöra om det finns stöd i det medicinska underlaget för det som föräldern söker ersättning för.

Om det inte redan framgår av utredningen att behov av omvårdnad och tillsyn finns på grund av funktionsnedsättningen kan du behöva utreda med föräldern varför hen anser att det är så. Annan relevant information kan också bidra till förståelsen av om behovet har ett samband med funktionsnedsättningen. Sådan information kan till exempel hämtas in från skola eller kommun. När du har tillräckligt med information tar du ställning till om behovet av omvårdnad och tillsyn finns på grund av funktionsnedsättningen.

Konsultation med försäkringsmedicinsk rådgivare

En försäkringsmedicinsk rådgivare kan konsulteras muntligen eller genom begäran om ett skriftligt yttrande. Inför en muntlig konsultation måste du bedöma om det är nödvändigt att den försäkringsmedicinska rådgivaren tar del av handlingar innan konsultationen. Du gör din bedömning utifrån sekretess och lämplighet med hänsyn till personuppgiftshantering och dataskyddsförordningen. Om du haft en muntlig konsultation dokumenterar du i samråd med den försäkringsmedicinska rådgivaren vad som kommit fram under rådgivningen. Ibland kan analysen av det medicinska underlaget vid en muntlig konsultation resultera i att det behövs ett skriftligt yttrande från den försäkringsmedicinska rådgivaren.

Läs mer

Läs mer om dokumentation, sekretess och ansvaret som anställd i staten i vägledning 2004:07.

Läs mer om dataskyddsförordningen och personuppgiftshantering i Försäkringskassans vägledning 2001:3 *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter*.

3.4 Barnets behov av omvårdnad och tillsyn

Det är inte det medicinska tillståndet i sig som ger rätt till omvårdnadsbidrag, utan dess konsekvenser. Barnet ska behöva både omvårdnad och tillsyn på grund av en funktionsnedsättning. Det räcker alltså inte att barnet bara behöver omvårdnad eller bara tillsyn. Behovet ska också finnas i minst sex månader.

Allt relevant underlag i ärendet ska värderas och ingå i en helhetsbedömning av behoven av omvårdnad och tillsyn. I den bedömningen ska alltid den sökandes uppgifter tillsammans med läkarutlåtandet och annat relevant utredningsmaterial ingå. Däremot ska vi bortse från omständigheter som inte har betydelse.

3.4.1 Omvårdnad

Ett barns behov av omvårdnad på grund av funktionsnedsättning kan innefatta direkta vårdinsatser, men även annan behandling och stöd. Den omvårdnad som kan beaktas vid bedömningen av rätt till omvårdnadsbidrag är den som går utöver vad barn utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder behöver (prop. 2017/18:190 s. 71).

Det framgår i 22 kap. 5 § SFB.

Omvårdnad kan handla om sådant som föräldrarna gör tillsammans med barnet, till exempel att barnet behöver

- praktisk hjälp i vardagen med till exempel på- och avklädning, hygien, träning, läxläsning, klädvård och hjälp vid måltider
- särskild kosthållning, insmörjning eller annan egenvård
- att skapa rutiner, aktivera eller motivera barnet
- hjälp vid kommunikation och samspel med andra personer.

Omvårdnad kan också vara sådant som föräldrarna gör när barnet inte är med, till exempel

- städning, klädvård, och skötsel av hjälpmedel
- inköp av varor, matlagning och bakning
- inläring och träning av nya kommunikationssätt, till exempel teckenspråk
- inläring av ny teknik som behövs för att stödja barnet
- samordning och planering av olika samhällsinsatser
- tidskrävande kontakter med olika instanser beroende på barnets speciella behov
- inhämta kunskaper kring barnets funktionsnedsättning.

Hur mycket omvårdnads- och tillsynsinsatser en förälder utför med anledning av ett barns funktionsnedsättning varierar. Den tidsåtgång som föräldrarna uppger kan inte utan vidare läggas till grund för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. I en dom som gällde vårdbidrag fann Högsta förvaltningsdomstolen att det måste vara fråga om skäligt merarbete. (RÅ 2009 ref. 20)

3.4.2 Tillsyn

Barnets behov av tillsyn kan omfatta allt från att ha en förälder tillgänglig på distans till direkt uppsikt dygnet runt. Barnets behov av tillsyn påverkar föräldrarnas bundenhet till barnet. (Prop. 2017/18:190 s. 70).

Tillsyn kan till exempel vara att

- barnet behöver ha föräldern i närheten för att avstyra och förhindra situationer som kan vara farliga, bland annat hindra att barnet rymmer, råkar ut för eller orsakar olyckor eller på annat sätt skadar sig själv eller andra
- föräldern måste finnas hemma på grund av barnets rädsla för att lämnas ensam
- föräldern måste finnas tillgänglig via telefon eller på annat sätt ha beredskap för att förebygga, eller snabbt finnas till hands vid hastiga förändringar i barnets fysiska

eller psykiska hälsotillstånd.

3.4.3 Metodstöd – att utreda omvårdnads- och tillsynsbehov

Du ska utreda vilken omvårdnad och tillsyn barnet totalt behöver, det vill säga föräldrarnas dagliga insatser på grund av barnets funktionsnedsättning. Syftet med utredningen är att du ska få underlag för att bedöma barnets behov av omvårdnad och tillsyn utöver vad som är vanligt för barn i motsvarande ålder.

Utifrån de uppgifter som du får av föräldrarna som ansöker kan det vara lämpligt att kontakta andra personer i barnets omgivning som kan ha god kännedom om hur barnet fungerar, till exempel vård- eller skolpersonal.

När du utreder barnets behov av omvårdnad är det lämpligt att diskutera frågor som är relevanta utifrån barnets funktionsnedsättning och ålder. Utgångspunkten är att försöka sätta sig in i barnets vardag.

Behöver barnet tillsyn utöver vad som är normalt för åldern, till exempel vid lek eller andra aktiviteter inomhus eller utomhus eller i kontakten med andra barn? Det bör i så fall framgå av utredningen hur, varför och när barnet behöver utökad tillsyn.

Följande frågor kan vara till hjälp under utredningen.

Praktisk hjälp

- Behöver barnet hjälp med personlig hygien? Vid vilka moment och hur?
- Behöver barnet hjälp med av- och påklädning? Vid vilka situationer och hur? Morgon–kväll, vid utomhusaktiviteter, fritidsaktiviteter med mera?
- Behöver barnet hjälp med förflyttningar/handräckning? När, hur och i vilka situationer?
- Behöver barnet hjälp vid måltider? På vilket sätt? Behöver föräldern till exempel motivera barnet att äta och dricka?
- Behöver barnet hjälp med att kommunicera? På vilket sätt? Används till exempel hjälpmedel?

Tillsyn och aktiveringsinsatser

- Behöver barnet tillsyn för att förhindra eller avstyra situationer som kan vara farliga, för att inte barnet ska råka ut för eller orsaka olyckor eller liknande? Vad händer? Kan situationen avvärjas? Vad kan orsaken vara till att den farliga situationen uppstår?
- Behöver barnet tillsyn när hen sover?
- Klarar barnet att vara ensam utan föräldrarnas närvaro? I vilka situationer kan barnet vara ensam respektive inte vara ensam?
- På vilket sätt måste föräldern närvara? Behöver föräldrarna finnas i beredskap? I vilken omfattning?
- Behöver barnet särskild aktivering, påminnelser, vägledning, instruktioner, uppmuntran, träning eller stimulans? På vilket sätt? Hur ofta?
- Behöver barnet struktur och styrning i vardagen? Hur arbetar föräldern med det?
- Behöver barnet hjälp i samspelet med andra personer? För att förstå och tolka omvärlden? Vad gör föräldern för att underlätta för barnet att samspela med andra barn och vuxna?
- Behöver barnet hjälp med att sätta gränser, träna sitt beteende? På vilket sätt arbetar föräldern med det?

Träning och behandling

- Får barnet på grund av sin funktionsnedsättning hjälp i hemmet av en förälder eller annan person, till exempel med särskild läs- och skrivträning? Vari består hjälpen och vilken tid tar den etc.?
- Behöver barnet hjälp med att läsa läxor eller liknande? På vilket sätt stödjer föräldern barnet med det utöver vad som kan vara vanligt förekommande för åldern?
- Behöver barnet någon behandling, till exempel medicinering, injicering, omläggning av bandage eller insmörjning?
- Deltar föräldern i behandlingen? I så fall, på vilket sätt och i vilken omfattning utför föräldern någon behandling?
- Använder barnet eller föräldern hjälpmedel för att träna eller behandla barnet? Vilka i så fall?

Förskola och skola

- Vistas barnet i förskola, familjedaghem eller fritidshem? Vilka tider vistas barnet där?
- Har barnet assistent, resursperson eller får barnet annan särskild hjälp eller stöd på grund av sin funktionsnedsättning eller sin sjukdom och i så fall i vilken omfattning?
- Går barnet i skolan, i sådana fall vilken slags skola går barnet i?
- Vilka tider vistas barnet i skolan?
- Hur tar barnet sig till och från skolan?
- Om ett barn som omfattas av skolplikt inte går i skolan, varför går barnet inte i skolan?
- Behöver föräldern vara närvarande i skolan eller finns det en bundenhet i form av att föräldern måste vara beredd att åka till skolan?

Annat

- Behöver föräldern delta i olika träningsprogram, kurser etc. för att kunna aktivera, träna eller stimulera barnet?
- Behöver föräldern delta i olika träningsprogram eller i kurser för att kunna kommunicera med barnet?
- Behöver föräldern delta i planerings- och samordningsarbete som rör olika insatser kring barnet?
- Behöver föräldern delta i vägledning och handledning för att kunna informera och instruera övriga familjemedlemmar, kamrater, skolpersonal, avlösarservice, stödfamilj, färdtjänst, sjukhuspersonal m.fl.? Detta gäller till exempel vid inskolning i förskola, skolstart, stadiebyte, byte av skola, inför större operationer etc.
- Behövs hjälp med klädvård?
- Behöver föräldern samordna eller planera samhällsinsatser till följd av barnets funktionsnedsättning?
- Behöver föräldern lära sig nya tekniker, kommunikationssätt eller inhämta kunskap om barnets funktionsnedsättning?

3.5 Normalt föräldraansvar

22 kap. 5 § SFB första meningen

Vid bedömningen enligt 4 § av behovet av omvårdnad och tillsyn ska det bortses från de behov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt föräldrabalken med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. [...]

Bestämmelsen innebär att barnets behov ska jämföras med vad barn utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder behöver. Till exempel har alla små barn ett stort behov av omvårdnad och tillsyn som ryms inom föräldraansvaret. Omvårdnadsbidrag ska inte beviljas för sådana behov. Det innebär att utrymmet för att bevilja omvårdnadsbidrag generellt är mindre när det gäller barn i låg ålder.

Föräldraansvaret ändras när barnet blir äldre. Ett litet barn behöver ofta handgriplig hjälp av föräldern, medan föräldraansvaret för äldre barn ofta kan innebära att barnet behöver motiveras och påminnas. Vad som ingår i föräldraansvaret behöver bedömas för varje behov. Föräldraansvaret upphör helt när barnet fyller 18 år.

Föräldraansvar sträcker sig längre än att tillgodose behovet hos ett genomsnittligt utvecklat barn, eftersom variationen av vad som kan anses vara "normalt" är betydande.

Det finns inte något underlag att stödja sig på när det gäller vad som omfattas av föräldraansvaret för barn i olika åldrar. Viss ledning om när ett barn utan funktionsnedsättningar kan förväntas klara sig själv hemma under en kortare tid, till exempel en dag, finns i bestämmelserna om tillfällig föräldrapenning. Av 13 kap. 16 § SFB framgår att tillfällig föräldrapenning vanligtvis inte lämnas för ett barn som har fyllt 12 år. Ett barn som är 12 år eller äldre får därmed anses ha ett begränsat behov av tillsyn och omsorg från föräldrarna och kan normalt förväntas vara ensam hemma under den tid som föräldrarna arbetar. Trots det har föräldern i många andra situationer fortfarande ett ansvar för barnets personliga förhållanden och att se till att barnets behov blir tillgodosedda. I vilka situationer och på vilket sätt beror på barnets ålder.

Eftersom föräldraansvarets omfattning avtar successivt med barnets ålder går det inte att få någon ledning av bestämmelsen om tillfällig föräldrapenning i 13 kap. 16 § när det gäller barn som är yngre än 12 år.

Ålderns betydelse vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag varierar mellan olika funktionsnedsättningar. Beroende på konsekvenserna av funktionsnedsättningen och på vad som ryms inom det normala föräldraansvaret minskar behoven i vissa fall med stigande ålder, medan de i andra fall kan öka. (Prop. 2017/18:190 s. 71)

Allt eftersom barnet blir äldre kan behovet av hjälp ändras även om funktionsnedsättningen finns kvar. Barnet kan i vissa fall med stigande ålder och mognad förväntas klara mer själv, till exempel att behandla sin diabetes. I andra fall är behovet av hjälp oförändrat medan den hjälp som föräldern normalt ska lämna minskar när barnet blir äldre. Vid bedömningen av exempelvis en ansökan om fortsatt omvårdnadsbidrag kan barnets ålder och mognad medföra att hjälpbehovet som kan ge rätt till ersättning antingen har ökat eller minskat.

Även för ett äldre barn, som har goda kunskaper om sin sjukdom eller sin funktionsnedsättning, kan det finnas behov av stöd vid behandling och exempelvis besök i vården i den omfattningen att rätt till omvårdnadsbidrag finns.

3.6 Annat samhällsstöd

22 kap. 5 § SFB

Vid bedömningen enligt 4 § av behovet av omvårdnad och tillsyn ska det bortses från de behov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt föräldrabalken med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Vid denna bedömning ska det även bortses från behov som tillgodoses genom annat samhällsstöd.

Den tid barnet vistas i förskola, skola eller barnomsorg, eller får insatser genom LSS, SoL eller HSL kan påverka förutsättningarna för rätten till omvårdnadsbidrag. I praktiken kan det innebära att insatser som ibland utförs av andra än föräldern kan räknas in i omvårdnadsbidraget, men bara till den del behovet inte tillgodoses av annat samhällsstöd. Om till exempel en förälder ansöker om och beviljas omvårdnadsbidrag så väger man in även insatser som den andra föräldern gör, så länge de inte ersätts genom annat samhällsstöd.

Läs mer om annat samhällsstöd i kapitel 4 och särskilt om vistelse i förskola och skola i avsnitt 5.4.

3.6.1 Hur påverkas rätten till omvårdnadsbidrag när det finns ett beslut om vårdbidrag?

De följande två styckena gäller inte när ett beslut om vårdbidrag har förlängts enligt övergångsbestämmelserna. Läs mer om så kallat förlängt vårdbidrag längre ned i detta underavsnitt.

Av förarbetena till bestämmelserna om omvårdnadsbidrag framgår att omvårdnadsbidrag inte kan beviljas för samma tid och barn som det lämnas vårdbidrag för. Om vårdbidrag lämnas är nämligen behovet att anse som tillgodosett genom annat samhällsstöd (prop. 2017/18:190 s. 143).

Den skrivning som finns i förarbetena innebär att en ansökan om omvårdnadsbidrag för samma barn och tid som omfattas av det beviljade vårdbidraget ska avslås. Det gäller oavsett vilka behov eller merkostnader som varit grunden för vårdbidraget. Föräldern kan dock välja att avsäga sig rätten till vårdbidraget och kan i stället beviljas omvårdnadsbidrag om förutsättningarna för det är uppfyllda.

Ansökan gäller barn som det lämnas vårdbidrag för

Om det finns ett beslut om vårdbidrag för barnet och någon av föräldrarna eller båda ansöker om omvårdnadsbidrag för samma tid, så är behovet av bidrag för barnet tillgodosett genom annat samhällsstöd så länge vårdbidrag lämnas. Det gäller även om ansökan omfattar andra eller större behov av omvårdnad och tillsyn som inte omfattas av beslutet om vårdbidrag. Det finns alltså inte någon rätt att få omvårdnadsbidrag under den tid som vårdbidrag lämnas för samma barn, även om omvårdnadsbidrag skulle kunna ge rätt till en högre ersättning. Det gäller även om det är en annan förälder än den som har beviljats vårdbidrag som ansöker.

Ansökan gäller barn som det lämnas förlängt vårdbidrag för

Med ett förlängt vårdbidrag menas ett vårdbidrag som förlängts med stöd av övergångsbestämmelser som trädde i kraft den 1 juli 2020. Läs mer om förlängt vårdbidrag i Försäkringskassans vägledning (2012:01) *Vårdbidrag*.

Ett förlängt vårdbidrag är på samma sätt som andra vårdbidrag att se som ett annat samhällsstöd vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag så länge beslutet gäller.

Ett beslut om förlängt vårdbidrag upphör bland annat enligt beslutet, när en ansökan om omvårdnadsbidrag eller merkostnadsersättning från den föräldern som beviljats vårdbidraget prövas i sak respektive avskrivs eller vid ändrade förhållanden.

En prövning av en ansökan om omvårdnadsbidrag eller merkostnadsersättning från någon annan än den som har beviljats det förlängda vårdbidraget eller en avvisning av ansökan av omvårdnadsbidrag eller merkostnadsersättning innebär inte att beslutet om förlängt vårdbidrag upphör att gälla.

Det förlängda vårdbidraget upphör att gälla från och med månaden efter den månad när ansökan om omvårdnadsbidrag eller merkostnadsersättning har prövats eller avskrivits. När vårdbidraget har förlängts ska handläggningen av samtliga ansökningar som avser barnet hållas samman. Besluten ska fattas samtidigt. Ansökningar från andra föräldrar än den som har förlängt vårdbidrag ska alltså inte prövas innan ansökan från föräldern som har förlängt vårdbidrag prövas. Även om det endast finns ansökningar från föräldern som har förlängt vårdbidrag är det viktigt att dessa ärenden beslutas samtidigt. Oavsett hur många ansökningar föräldern har som ska prövas, innebär ett avslag, beviljande eller avskrivning på en av dessa ansökningar att det förlängda vårdbidraget upphör. Det kan innebära att beslut gällande en förmån inte ska fattas förrän beslut kan fattas för samtliga förmåner. Det kan till exempel vara aktuellt när föräldern har återtagit sin ansökan om merkostnadsersättning och ansökan om omvårdnadsbidrag kvarstår.

Ansökan gäller ett annat barn än det barn som vårdbidrag för

Om en förälder har flera barn med funktionsnedsättning, så kan den föräldern ha rätt till omvårdnadsbidrag för ett barns behov samtidigt som det lämnas vårdbidrag för ett annat barn för samma tid. Föräldern kan exempelvis ha vårdbidrag för ett barn och omvårdnadsbidrag för barnets syskon. Det kan också vara två föräldrar där den ena får omvårdnadsbidrag för ett barn, och den andra får vårdbidrag för ett annat barn.

Om en förälder har flera barn med behov som kan tillgodoses genom omvårdnadsbidrag, så ska rätten till förmånen grundas på en bedömning av de sammanlagda behoven. Det gäller om det inte finns särskilda skäl mot en sådan bedömning (se 22 kap. 6 § SFB). När de sammanlagda behoven bedöms så kan det visa sig att de behov för barnet som den nya ansökan omfattar redan tillgodoses genom vårdbidrag för ett annat barn. Behov som tillgodoses genom vårdbidraget anses då vara tillgodosedda genom annat samhällsstöd. Därför ska de behoven inte räknas med vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. Omvårdnadsbidraget kommer därför bara att gälla behov som inte tillgodoses genom vårdbidraget.

Ansökan gäller både barn som det lämnas vårdbidrag för och ett annat barn

En förälder kan ansöka om omvårdnadsbidrag för flera barn, varav något barn omfattas av ett beslut om vårdbidrag. För barn som omfattas av vårdbidragsbeslut under samma tid så är behoven redan tillgodosedda genom annat samhällsstöd. Om föräldern som beviljats vårdbidrag inte avsäger sig bidraget, ska ansökan därför avslås för barn som omfattas av det beslutet, se dock här ovanför vad som gäller för så kallat förlängt vårdbidrag. En förälder kan ha rätt till omvårdnadsbidrag för övriga barn, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

Om en förälder har flera barn med behov som kan tillgodoses genom omvårdnadsbidrag, så ska rätten till förmånen grundas på en bedömning av de sammanlagda behoven. Det gäller om det inte finns särskilda skäl mot en sådan bedömning (se 22 kap. 6 § SFB). När de sammanlagda behoven bedöms så kan det visa sig att

behov för barnet som den nya ansökan omfattar redan tillgodoses genom vårdbidrag för det andra barnet. Behov som tillgodoses genom vårdbidraget anses vara tillgodosedda genom annat samhällsstöd och ska bortses från vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. Omvårdnadsbidraget kommer därför bara att gälla behov som inte tillgodoses genom vårdbidraget.

Ett gemensamt beslut om omvårdnadsbidrag för samtliga barn ska börja gälla först efter att vårdbidraget har upphört. Förälderns ansökan om omvårdnadsbidrag kan dock beviljas för retroaktiv tid för barn som inte omfattas av vårdbidragsbeslutet.

Både vårdbidrag och omvårdnadsbidrag för retroaktiv tid

Som framgår ovan finns det ingen rätt att få vårdbidrag och omvårdnadsbidrag för samma barn och samma tid. Om föräldern väljer att avsäga sig vårdbidraget och fullfölja ansökan om omvårdnadsbidrag, så kommer det alltså inte finnas rätt till omvårdnadsbidrag för det barn som omfattas av vårdbidraget så länge föräldern får det. Det gäller även i de fall som omvårdnadsbidrag kommer att betalas ut med ett högre belopp.

Om en förälder har rätt till vårdbidrag och omvårdnadsbidrag för olika barn så kan dock omvårdnadsbidrag betalas ut retroaktivt i enlighet med bestämmelserna i 22 kap. 8 § SFB.

3.7 Flera barn

22 kap. 6 § SFB

Om en förälder har flera barn som på grund av funktionsnedsättning har behov av omvårdnad och tillsyn ska rätten till omvårdnadsbidrag grundas på en bedömning av de sammanlagda behoven.

Första stycket gäller inte om det finns särskilda skäl mot en sådan bedömning

Av förarbetena till bestämmelserna framgår också bland annat att om det finns flera barn i en familj där barnen var för sig inte uppfyller kraven ska bidrag ändå kunna betalas ut om familjens totala behov av stöd motiverar det. Men ett barn kan aldrig ge rätt till mer än ett helt omvårdnadsbidrag. (Prop. 2017/18:190 s. 78)

En flerbarnsprövning ska dock inte göras om särskilda skäl talar mot en sådan bedömning. Läs mer i kapitel 5.6.

3.8 Fördelning av omvårdnadsbidraget

Till skillnad från vad som tidigare gällde för vårdbidrag kan nu två föräldrar ha rätt till omvårdnadsbidrag för samma barn. Om de är överens ska Försäkringskassan besluta om fördelning av omvårdnadsbidraget mellan föräldrarna enligt deras önskemål.

Om båda föräldrarna har ansökt om omvårdnadsbidrag och de är oense om hur det ska fördelas måste man utreda i vilken omfattning barnet bor och vistas hos respektive förälder. Bidraget ska fördelas mellan föräldrarna i fjärdedelar och ska bestämmas utifrån barnets boende och vistelse. Tillfälliga förändringar av var barnet vistas påverkar inte fördelningen.

Omvårdnadsbidraget är en förmån som beviljas framåt i tiden och det avgörande är därför planeringen framåt. Men det kan ibland även vara av intresse att ta reda på hur det varit tidigare, eftersom det kan vara en fingervisning om hur boendemönstret kommer se ut i praktiken. Du kan läsa mer om fördelning av omvårdnadsbidraget i kapitel 6.

4 Andra förmåner och stödformer samt ferieomvårdnadsbidrag

I det här kapitlet kan du läsa om hur omvårdnadsbidraget påverkas av

- andra förmåner och stödformer
- andra ersättningar från Försäkringskassan
- insatser från kommunen
- omvårdnad eller vistelse utanför hemmet.

I kapitlet kan du även läsa om ferieomvårdnadsbidrag.

4.1 Allmänt om andra förmåner och stödformer

22 kap. 5 § SFB

Vid bedömningen enligt 4 § av behovet av omvårdnad och tillsyn ska det bortses från de behov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt föräldrabalken med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Vid denna bedömning ska det även bortses från behov som tillgodoses genom annat samhällsstöd.

Annat samhällsstöd kan vara hjälp med omvårdnad och tillsyn eller ekonomiskt stöd. Det ekonomiska stödet kan vara ersättning för omvårdnadsinsatser, inkomstförlust eller merkostnader. Annat samhällsstöd finns för att barn och föräldrar ska få det stöd de behöver utifrån sina förutsättningar.

Försäkringskassan ska utreda om det finns annat samhällsstöd som tillgodoser barnets behov av omvårdnad och tillsyn, och i så fall i vilken omfattning. För att ett behov ska bedömas vara tillgodosett genom annat samhällsstöd ska stödet ha täckt samma eller delvis samma behov som omvårdnadsbidraget. Samhället måste ha börjat ge stödet i någon form för att omvårdnadsbidraget ska kunna påverkas. Det innebär alltså att det inte är tillräckligt att någon beviljas en insats. (Jfr. HFD 2018 ref 24)

De flesta stödinsatserna måste föräldern (eller i vissa fall barnet) ansöka om, men det finns även insatser som beviljas utan hens samtycke, exempelvis med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Ett barn kan till exempel bli omhändertaget och vårdas med stöd av LVU på grund av att det har ett destruktivt beteende eller för att föräldrarna inte klarar av att tillgodose barnets behov. Det viktiga är att utreda var barnet vistas och vem som tillgodoser behovet av omvårdnad och tillsyn samt hur länge.

Om Försäkringskassan, under tiden omvårdnadsbidrag är beviljat, får uppgift om att barnet får annat samhällsstöd, ska det göras en efterkontroll för att utreda om rätten till omvårdnadsbidrag påverkas och i så fall om det är fråga om en tillfällig förändring. Om rätten till omvårdnadsbidrag påverkas av de ändrade förhållandena ska hela beslutet omprövas. Läs mer om omprövningar i kapitel 9.

Rätt till omvårdnadsbidrag vid längre perioder av omvårdnad utanför hemmet och möjligheter till ferieomvårdnadsbidrag beskrivs i avsnitt 4.4.2.

4.2 Andra ersättningar från Försäkringskassan

Det finns några andra ersättningar som administreras av Försäkringskassan och som kan beviljas när ett barn har behov av omvårdnad och tillsyn i större omfattning än normalt. Beslut om vårdbidrag som fattades i enlighet med tidigare lagstiftning om vårdbidrag grundas exempelvis på en sammanvägning av ett barns vård- och tillsynsbehov samt eventuella merkostnader. Om det vid en ansökan om omvårdnadsbidrag framkommer att barnet omfattas av ett pågående beslut om vårdbidrag ska ansökan avslås om inga ändrade förhållanden framkommer eftersom omvårdnadsbidrag inte kan beviljas för samma tid som vårdbidrag betalas ut. Om vårdbidrag redan lämnas är behovet av bidrag att anse som tillgodosett (prop. 2017/18:190 s. 143).

Även beslut om assistansersättning och tillfällig föräldrapenning är baserade på barnets behov av omvårdnad och tillsyn.

4.2.1 Assistansersättning

Omvårdnadsbidraget kan kompensera den tillsyn och omvårdnad som ett barn med funktionsnedsättning behöver som går utöver vad barn i samma ålder utan funktionsnedsättning har. Om ett barn får assistansersättning påverkas därför sannolikt rätten till omvårdnadsbidrag eller omvårdnadsbidragets storlek. Omvårdnadsbidrag kan däremot aldrig påverka bedömningen av rätten till assistansersättning (51 kap. 6 § andra stycket SFB).

En ansökan om omvårdnadsbidrag kan inte avslås enbart på den grunden att det utgår assistansersättning utan en utredning av vilka behov som eventuellt inte tillgodoses genom assistansersättning måste göras. Assistansersättning utgår för behov som tillgodoses tillsammans med barnet. Det innebär till exempel att kontakter som föräldern har med myndigheter i egenskap av vårdnadshavare inte ingår. Sedan kan det ju vara så att barnets behov är större än vad som omfattas av beslutet om assistansersättning.

När förälder har sökt eller beviljats assistansersättning för sitt barns räkning ska efterkontroll av omvårdnadsbidraget göras (se kapitel 9).

4.2.2 Tillfällig föräldrapenning

11 kap. 16 § SFB

Tillfällig föräldrapenning lämnas inte för sådant behov av omvårdnad eller tillsyn av ett barn som har grundat rätt till omvårdnadsbidrag.

Tillfällig föräldrapenning och omvårdnadsbidrag har delvis överlappande syfte eftersom båda förmånerna ska tillgodose ett barns behov av tillsyn och omvårdnad. Föräldrarna kan välja att låta vissa delar av omvårdnadsbehovet inte ingå i rätten till omvårdnadsbidrag och i stället ansöka om tillfällig föräldrapenning. De kan till exempel välja att inte ta med tid för förutsebara och inplanerade läkarbesök vid bedömningen av rätt till omvårdnadsbidrag, även om läkarbesöken beror på den varaktiga funktionsnedsättningen. Det kan vara svårt att uppskatta hur ofta ett barn behöver besöka läkare. Behovet kan också uppkomma akut. Försäkringskassan ska därför undanta läkarbesök från underlaget för omvårdnadsbidrag om föräldrarna begär det.

Det är inte meningen att föräldrar ska kunna få dubbel ersättning för samma behov. Av förarbetena till bestämmelserna om omvårdnadsbidrag framgår att någon ändrad tillämpning inte är avsedd jämfört med vad som tidigare gällde för vårdbidrag. (Prop. 2017/18:190 s. 96)

Vid ansökan om omvårdnadsbidrag från två föräldrar kan de vara oense om till exempel de inplanerade läkarbesöken ska ingå i bedömningsunderlaget eller inte. Det kan bero på att en av föräldrarna inte uppfyller kriterierna för att ha rätt till tillfällig föräldrapenning, till exempel att ha ett arbete att ta ledigt ifrån och att ha en sjukpenninggrundande inkomst. Vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag ska man utgå från barnets behov av omvårdnad och tillsyn. Det går inte att bortse från ett sådant behov för att en av föräldrarna anser att det inte ska ingå i bedömningen. Det innebär att om två föräldrar som ansöker om omvårdnadsbidrag för sitt barn är oense om planerade läkarbesök ska vägas in i bedömningen av rätten till bidraget eller inte, så ska det vägas in.

Försäkringskassan kan inte avslå en ansökan om omvårdnadsbidrag med hänvisning till att behovet av tillsyn och omvårdnad senare kan tillgodoses genom tillfällig föräldrapenning. Det framgår av en dom från Högsta förvaltningsdomstolen (RÅ 2001 ref. 70).

När omvårdnadsbidrag och tillfällig föräldrapenning kan betalas ut samtidigt

Gränsen mellan omvårdnadsbidrag och tillfällig föräldrapenning är emellanåt svår att dra. I vissa situationer kan en förälder ha rätt till tillfällig föräldrapenning även när omvårdnadsbidrag betalas ut för samma tid och barn, till exempel

- vid akuta försämringstillstånd hos barnet (prop. 1984/85:78 s. 68 och 123)
- när barnet får en ny sjukdom (prop. 1984/85:78 s. 68 och 123)
- vid läkarbesök som inte ingår i underlaget för omvårdnadsbidraget
- när tillfällig föräldrapenning i form av så kallade kontaktdagar för barn som hör till LSS personkrets betalas ut.

Läs mer

Reglerna för tillfällig föräldrapenning behandlas i Försäkringskassans vägledning (2016:2) *Tillfällig föräldrapenning*.

Samordning av omvårdnadsbidrag och tillfällig föräldrapenning

I normalfallet behöver förmånerna inte samordnas i och med att omvårdnadsbidraget beviljas för en period som i huvudsak ligger framåt i tiden, medan tillfällig föräldrapenning beviljas i efterhand, sedan föräldern avstått från arbete. Det kan dock bli aktuellt att samordna förmånerna, dvs. vid utbetalningen göra avdrag för tidigare utbetald ersättning, om tillfällig föräldrapenning har betalats ut för samma behov som ingår i rätten till omvårdnadsbidrag för tid innan beslutet om omvårdnadsbidrag fattades.

Försäkringskassan prövar rätten till omvårdnadsbidrag utan att ta med i bedömningen om föräldern kan ta ut tillfällig föräldrapenning för samma tid. Om tillfällig föräldrapenning redan har betalats ut måste Försäkringskassan ta ställning till om samordning ska göras. Utredningen får visa om den omvårdnad och tillsyn som gett rätt till tillfällig föräldrapenning är samma behov som också beaktats vid bedömningen av rätt till omvårdnadsbidrag. En bedömning ska alltså göras i det enskilda fallet av om tillfällig föräldrapenning har betalats ut för samma behov av omvårdnad och tillsyn. Exempelvis kan behovet av omvårdnad och tillsyn när barnet nyligen har insjuknat vara av en annan omfattning eller karaktär än det behov som ligger till grund för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag.

I de fall där båda föräldrarna beviljats omvårdnadsbidrag ska samordning av utbetalningen göras olika för respektive förälder beroende på hur mycket tillfällig föräldrapenning hen har fått.

Läs mer om utbetalning i kapitel 8.

4.3 Avlastande och stöttande insatser av kommunen

Kommunen beslutar och administrerar en rad insatser som syftar till att ge barn och föräldrar stöd och service i deras vardag. Insatserna regleras i LSS och SoL.

Det stöd och den service som barnet kan få genom kommunens insatser avser i de allra flesta fall samma hjälpbehov som kan ligga till grund för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. Det är därför lämpligt att Försäkringskassan gör en efterkontroll av omvårdnadsbidraget när insatser enligt LSS eller SoL beviljas. Eftersom det är fråga om en stor variation vad gäller insatsernas omfattning bör man utreda om de lämnas i sådan utsträckning att de påverkar omvårdnadsbidragets nivå.

Nedan följer exempel på insatser från kommunen som kan påverka rätten till omvårdnadsbidrag eller bedömningen av omvårdnadsbidragets storlek.

4.3.1 Personlig assistans

Insatsen riktar sig till personer med omfattande funktionsnedsättningar som behöver hjälp med de grundläggande behov som framgår av 9 a § LSS.

Personlig assistans syftar till att göra det möjligt för personer med omfattande funktionsnedsättningar att som andra kunna studera, delta i fritidsverksamheter, ha ett eget boende med mera (prop. 1992/93:159 s. 174).

När Försäkringskassan får uppgifter om att barnet får personlig assistans ska därför efterkontroll av omvårdnadsbidraget göras.

Även om barnet är beviljat personlig assistans kan föräldrarna ha valt att själva utföra vissa uppgifter som är att se som omvårdnad och som kan beaktas vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. Det kan exempelvis röra sig om behov nattetid som inte tillgodoses genom personlig assistans.

4.3.2 Ledsagarservice

Ledsagarservice har till syfte att underlätta kontakten med andra. Ledsagning ger möjlighet att komma ut bland andra människor, besöka vänner, delta i kulturlivet etc.

4.3.3 Avlösning i hemmet

Avlösning i hemmet har som syfte att göra det möjligt för anhöriga eller familjehemsföräldrar att få avkoppling och uträtta sysslor utanför hemmet. Insatsen bör kunna erbjudas såväl på regelbunden basis som vid enstaka tillfällen vid akuta behov.

Avlösning i hemmet är i första hand avsett att vara ett stöd för närstående som utför omfattande vårdinsatser.

4.3.4 Kontaktperson eller kontaktfamilj

En kontaktperson eller en kontaktfamilj har som uppgift att stödja och hjälpa en enskild person och dennes anhöriga i personliga angelägenheter.

Kontaktperson är ett icke professionellt stöd som ges av en annan medmänniska. Syftet är att bryta den enskildes isolering genom samvaro och hjälp till fritidsaktiviteter. Kontaktpersonen kan också vara behjälplig med råd eller föra den enskildes talan i olika frågor med olika instanser som inte är av så komplicerad natur att god man eller annan expertis bör anlitas.

4.3.5 Korttidsvistelse

Syftet med insatsen är dels att den enskilde ska erbjudas miljöombyte och rekreation, dels att anhöriga därigenom kan få avlösning i omvårdnadsarbetet. Insatsen bör enligt förarbetena också kunna ses som ett led i att bryta ett ensidigt beroende mellan barn och föräldrar. I likhet med avlösarservice erbjuds korttidsvistelse både som en regelbunden avlastning och som en lösning vid akuta behov.

4.3.6 Korttidsboende

Med korttidsboende avses ett tillfälligt boende förenat med behandling, rehabilitering eller omvårdnad. Korttidsboende används i flera syften, bland annat såsom tillfälligt boende efter slutenvård, i väntan på permanent bostad eller på bostadsanpassning, eller som avlastning för anhöriga.

4.3.7 Korttidstillsyn

Korttidstillsyn ger barn över tolv år med funktionsnedsättning rätt till tillsyn utanför det egna hemmet före och efter skolans slut, under lov dagar, studiedagar samt under längre lov såsom sommarlov.

4.4 Längre perioder av omvårdnad utanför hemmet

En förutsättning för rätt till omvårdnadsbidrag är att den som får bidraget är delaktig i omvårdnaden. Om barnet vistas utanför hemmet och får vård av annan än föräldern kan föräldern i vissa situationer vara berättigad till ferieomvårdnadsbidrag, se mer i längre ned i kapitlet.

Vissa barn med funktionsnedsättning som bor hemma får vård utanför hemmet med regelbundna mellanrum. Denna så kallade växelvård innebär att barnet får hjälp i sitt eget hem under till exempel två veckor för att sedan åka till en annan boendeform för att få vård där i två veckor, det vill säga annat samhällsstöd. Rätten till omvårdnadsbidrag för ett barn med funktionsnedsättning som växelsvis vårdas i föräldrahemmet bör beräknas utifrån barnets omvårdnads- och tillsynsbehov under de perioder som barnet bor hemma.

4.4.1 Vård där det offentliga är huvudman

106 kap. 9 § SFB

För den som vårdas på en institution som tillhör eller till vars drift det betalas ut bidrag från staten, en kommun eller en region, lämnas omvårdnadsbidrag endast om vården kan beräknas pågå högst sex månader. Detsamma gäller om hen vårdas utanför institutionen genom dess försorg eller i annat fall vårdas utanför en sådan institution och staten, kommunen eller regionen är huvudman för vården.

När Försäkringskassan får veta att ett barn, för vilket omvårdnadsbidrag lämnas, får sådan vård som avses i 106 kap 9 § SFB, till exempel på sjukhus, är det viktigt att utreda med föräldern hur länge vistelsen är tänkt att pågå. Är det fråga om tvångsvård behöver man ofta även utreda vistelsetiden med huvudmannen för vården. Om man kommer fram till att vistelsen kan beräknas pågå under mer än sex månader och det inte är fråga om en sådan situation som avses i 106 kap. 10 § SFB, ska omvårdnadsbidraget dras in. Det kan i stället finnas rätt till ferieomvårdnadsbidrag.

Det finns i SFB inte någon definition av vad som kännetecknar en sådan vård som avses i 106 kap. 9 § SFB, utan Försäkringskassan måste utreda vilken boendeform eller annan typ av vistelse det rör sig om i samband med bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. Exempel på institutioner är sjukhus (även hospice), särskilda ungdomshem och kriminalvårdsanstalter. Bestämmelsen avser även vård som inte sker på institution, utan t.ex. i familjehem.

Hur olika boendeformer eller andra typer av vistelser benämns kan variera. Det är lämpligt att Försäkringskassan begär in underlag som beskriver vilken slags insats det handlar om.

Av förarbetena framgår att det kan vara svårt för en familj att ställa om sin ekonomi under en så begränsad tid som sex månader (prop. 2017/18:190 s. 92).

Rätt till ersättningen upphör dock på en gång om vården redan från början beräknas pågå, eller har pågått, mer än sex månader.

Bedömningen av om en person får sådan vård som avses i bestämmelsen ska ske utifrån de faktiska förhållandena.

Försäkringskassan har gjort följande rättsliga ställningstaganden (FKRS 2018:13 och 2018:14). De handlar om att vård i familjehem ska räknas som sådan vård som avses i 106 kap 9 § SFB och att service på boende för elever vid specialskola, riksgymnasier för döva och hörselskadade ungdomar eller gymnasieutbildning anpassad till rörelsehindrade ungdomar *inte* ska räknas som sådan vård.

Längre vistelse på institution för svårt sjukt barn

106 kap. 10 § SFB

Är den beräknade vårdtiden längre än sex månader kan omvårdnadsbidrag, trots det som föreskrivs i 9 §, lämnas för ett svårt sjukt barn under högst tolv månader om en förälder i betydande omfattning regelbundet behöver vara närvarande på institutionen som en del av behandlingen av barnet.

Bestämmelsen innehåller inte någon begränsning av vid vilken sorts institution som ett svårt sjukt barn ska vårdas för att omvårdnadsbidrag ska kunna lämnas under mer än sex månader.

Inom dagens barnsjukvård är det närmast ett krav från sjukvårdens sida att en förälder ska finnas hos ett svårt sjukt barn som vårdas på sjukhus eller annan institution. Ett skäl till det är att sjukvården så långt möjligt vill förebygga negativa psykologiska konsekvenser av sjukhusvistelsen. Ett annat skäl är att dagens barnsjukvård skulle fungera sämre utan de stora vårdinsatserna från föräldrarnas sida (prop. 1997/98:1 utgiftsområde 12, s. 27–28).

Det är förhållandevis få barn som vårdas på sjukhus längre sex månader eftersom det bara blir aktuellt för de som är svårast sjuka och mest vård- och tillsynskrävande. Främst gäller det cancervård. För att föräldrarna ska kunna få omvårdnadsbidrag i dessa fall krävs att de "i inte obetydlig omfattning" regelbundet är med barnet på sjukhuset. Detta behov bör styrkas med läkarintyg (prop. 1997/98:1, utgiftsområde 12 s. 28).

Det är dock ovanligt att omvårdnadsbidrag blir aktuellt i dessa situationer eftersom föräldrarna oftast får tillfällig föräldrapenning för allvarligt sjukt barn. Men för den som

inte har någon sjukpenninggrundande inkomst kan det vara aktuellt att söka omvårdnadsbidrag.

4.4.2 Ferieomvårdnadsbidrag

106 kap. 11 § SFB

Om ett barn för vilket omvårdnadsbidrag inte lämnas på grund av 9 § tillfälligt inte vårdas genom huvudmannens försorg, lämnas bidrag för sådan tid om denna uppgår till minst tio dagar per kvartal eller till minst tio dagar i följd.

106 kap. 37 § SFB

Ska ersättning betalas ut endast för del av en kalendermånad, beräknas ersättningen för varje dag till en trettiondel av månadsbeloppet och avrundas till närmaste högre kronval.

Med ferieomvårdnadsbidrag avser Försäkringskassan sådan ersättning som lämnas enligt 106 kap 11 § SFB när barnet tillfälligt inte vårdas genom huvudmannens försorg.

Syftet med ferieomvårdnadsbidrag är att underlätta för barn med sjukdom eller funktionsnedsättning att vistas hemma och att därigenom få ökade möjligheter till stimulans och kontakt med föräldrar och andra anhöriga.

För att kunna få ferieomvårdnadsbidrag måste man ansöka om det. Om båda föräldrarna ansöker om ferieomvårdnadsbidrag får bidraget fördelas mellan dem enligt de principer som gäller för omvårdnadsbidraget, läs mer om fördelning av omvårdnadsbidrag i 22 kap. 7 § SFB och kapitel 6. I detta kapitel används fortsättningsvis begreppet förälder i den vidare betydelsen, det vill säga inklusive de som kan likställas med förälder. Läs mer i kapitel 2 om vem som likställs med förälder.

Ferieomvårdnadsbidrag betalas bara ut för de dagar som barnet inte vistas på institutionen, familjehemmet eller liknande. En behörig person på institutionen ska intyga att barnet inte varit hos dem eller vårdats utanför institutionen genom dess försorg eller i annat fall vårdats utanför en sådan institution och staten, kommunen eller regionen är huvudman för vården.

Av Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2018:15) *Rätt till omvårdnadsbidrag när ett barn tillfälligt inte vårdas genom huvudmannens försorg (sk ferieomvårdnadsbidrag)* framgår att följande ska gälla vid bedömningen av hur många dagar som barnet inte vårdas genom huvudmannens försorg enligt 106 kap. 11 § SFB.

- En resdag ska jämföras med en vistelsedag, om vistelsen varar i minst två dagar i följd. Det gäller dock inte om resan sker genom huvudmannens försorg.
- Om barnet vårdas utanför huvudmannens försorg i minst sex timmar, ska det räknas som en dag när barnet inte vårdas av huvudmannen.
- Om barnets funktionsnedsättning medför att barnet endast kan vistas hos sina föräldrar under kortare tid än sex timmar, ska den tid barnet vistas hos föräldrarna ändå räknas som en dag när barnet inte vårdas av huvudmannen.

4.4.3 Statliga specialskolor

De statliga specialskolorna ger undervisning på grundskolenivå och har en tioårig läroplan. Skolorna drivs av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), det framgår av 12 kap 26 § Skollagen (2010:800). Det finns åtta specialskolor.

Läs mer

På www.spsm.se kan du läsa mer om specialskolorna, som finns på flera platser i landet.

Specialskolorna har boenden där eleverna kan vistas under skolveckorna. Enligt skollagen (SkolL) ansvarar då staten för att eleverna utan extra kostnader får tillfredsställande förhållanden (12 kap. 25 § SkolL). På dessa boenden finns fast anställd personal som ansvarar för elevernas omvårdnad. Den service som barnet kan få via boendets personal avser i de allra flesta fall samma hjälpbehov som har legat till grund för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag.

Försäkringskassan har gjort ett rättsligt ställningstagande (FKRS 2018:14) där det framgår att service på boende för elever vid specialskola, riksgymnasier för döva och hörselskadade ungdomar eller gymnasieutbildning anpassad till rörelsehindrade ungdomar inte ska räknas som sådan vård som avses i 106 kap. 9 § SFB.

Eftersom boenden på statliga specialskolor inte anses vara sådan vård som avses i 106 kap. 9 § SFB kan det inte bli fråga om ferieomvårdnadsbidrag för den tid då barnet tillfälligt vistas utanför boendet vid skolan. Om en förälder har omvårdnadsbidrag för ett barn som flyttar till ett sådant boende får en efterkontroll visa om rätten till omvårdnadsbidrag påverkas av det andra samhällsstöd som nu lämnas.

4.4.4 Olika riksgymnasier

Efter genomgången grund- eller specialskola kan ungdomar med funktionsnedsättning välja att fortsätta sin gymnasieutbildning i skola som är anpassad efter deras funktionsnedsättning. Vissa kommunala skolor har fått ett statligt uppdrag att erbjuda plats för elever med vissa funktionsnedsättningar från hela landet.

Tillsammans med utbildning erbjuds också boende för eleverna. Vissa av elevboendena har personal för att stötta eleverna.

Omvårdnaden genom skolans försorg kan medföra att barnets behov av föräldrarnas omvårdnad och tillsyn minskar.

Försäkringskassan har gjort ett rättsligt ställningstagande (FKRS 2018:14) där det framgår att service på boende för elever vid specialskola, riksgymnasier för döva och hörselskadade ungdomar eller gymnasieutbildning anpassad till rörelsehindrade ungdomar inte ska räknas som sådan vård som avses i 106 kap. 9 § SFB.

Eftersom boenden på dessa skolor inte anses vara sådan vård som avses i 106 kap. 9 § SFB kan det inte bli fråga om ferieomvårdnadsbidrag för den tid då barnet tillfälligt vistas utanför boendet vid skolan. Om en förälder har omvårdnadsbidrag för ett barn som flyttar till ett sådant boende får en efterkontroll visa om rätten till omvårdnadsbidrag påverkas av det andra samhällsstöd som nu lämnas.

Riksgymnasiet för döva och hörselskadade ungdomar

Döva och hörselskadade ungdomar har rätt till gymnasieutbildning som är anpassad efter deras funktionsnedsättning. Riksgymnasiet i Örebro är Sveriges enda riksgymnasium för döva och hörselskadade. Verksamheten bedrivs av Örebro kommun och har utbildningar för ungdomar från hela landet som är döva, har en hörselskada, en kombinerad syn- och hörselnedsättning eller en grav generell språkstörning. Undervisningen bedrivs på teckenspråk eller talad svenska med stöd av hörselteknik.

För elever som behöver och vill ska Örebro kommun anvisa kost och logi. Kommunen ska svara för att eleverna har tillgång till den hjälp i övrigt som föranleds av funktionsnedsättningen (10 kap.11 § gymnasieförordningen). Hemkommunen svarar för kostnaderna för utbildningen (10 kap.10 § gymnasieförordningen). Efter inkomstprövning kan Centrala Studiestödsnämnden (CSN) bevilja ett Rg-bidrag.

För elever vid riksgymnasiet i Örebro finns två boendeformer: veckohemsfamilj och elevkollektiv. Under lov och praktik kan eleverna inte bo där.

Läs mer

På www.spsm.se och www.orebro.se kan du läsa mer om riksgymnasiet för elever med hörselnedsättning.

Riksgymnasier för elever med rörelsehinder

Svårt rörelsehindrade ungdomar har under vissa förutsättningar rätt till Rh-anpassad gymnasieutbildning. Bestämmelser om Rh-anpassad utbildning finns i 15 kap. 9 och 35–40 §§ SkoL samt 11 kap. gymnasieförordningen. Riksgymnasieplatser med Rh-anpassad utbildning finns inom den reguljära gymnasieskolan i Stockholm, Göteborg, Kristianstad och Umeå.

Eleverna har rätt till omvårdnad i anslutning till utbildningen. Omvårdnadsinsatserna innefattar habilitering, boende för elever som behöver det och omvårdnad på boendet.

4.4.5 Familjehem

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (3 kap 2 § socialtjänstförordningen [2001:937]).

Barnets behov av omvårdnad och tillsyn ska normalt tillgodoses av familjehemsföräldern i samma utsträckning som barnets förälder annars skulle ge. Den vård som barnet kan få i familjehemmet ska därmed i de allra flesta fall tillgodose samma hjälpbehov som har legat till grund för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag.

Försäkringskassan har gjort ett rättsligt ställningstagande (FKRS 2018:13) om att vård i familjehem ska räknas som sådan vård som avses i 106 kap. 9 § SFB.

Om vården i familjehemmet kan beräknas pågå högst sex månader kan omvårdnadsbidrag fortfarande lämnas till föräldern/föräldrarna (se 106 kap. 9 § SFB). Om vården beräknas pågå längre kan i stället ferieomvårdnadsbidrag lämnas (se 106 kap. 11 § SFB). Du kan läsa mer om ferieomvårdnadsbidrag tidigare i kapitlet.

När vården om ett barn övergår till familjehemsföräldrarna är det inte längre fråga om en familjehemsplacering (jfr 6 kap 11 § SoL).

4.5 Förhöjt arvode och omkostnadsersättning till särskilt förordnade vårdnadshavare

Kommunen kan betala ut ett förhöjt arvode till en särskilt förordnad vårdnadshavare på grund av att barnet behöver omvårdnad och tillsyn som går utöver vad som ingår i det normala föräldraansvaret. Kommunen kan även ge ersättning för omkostnader som uppstår på grund av barnets funktionsnedsättning. Försäkringskassan ska bedöma om arvodet och omkostnadsersättningen påverkar rätten till omvårdnadsbidrag.

5 Omvårdnadsbidragets storlek med mera

I det här kapitlet kan du läsa om

- omvårdnadsbidragets nivåer
- hur vistelse i förskola och skola påverkar bidragets storlek
- hur föräldraansvaret påverkar bidragets storlek
- flerbarnsprövning
- ersättningsperiodens längd.

5.1 Allmänt om omvårdnadsbidragets storlek

Omvårdnadsbidrag kan beviljas på fyra nivåer utifrån barnets behov av omvårdnad och tillsyn. De nivåer som finns är en fjärdedels förmån, halv förmån, tre fjärdedels förmån och hel förmån. Helt omvårdnadsbidrag för ett år motsvarar 250 procent av prisbasbeloppet och partiell förmån motsvarar tillämplig nivå av helt bidrag (22 kap. 13 § SFB). Tidigare praxis för vårdbidragets nivåer gäller fortfarande vid bedömningen, bortsett från den hänsyn som kan ha tagits till merkostnader (jfr. prop 2017/18:190 s. 73).

- När man bedömer nivån bortser man från normalt föräldraansvar för ett barn i motsvarande ålder som inte har en funktionsnedsättning. Ålderns betydelse varierar beroende på vilken funktionsnedsättning barnet har (se avsnitt 5.5). Även barnets utveckling och övriga omständigheter ska beaktas vid bedömningen.
- Man bortser även från behov som tillgodoses genom annat samhällsstöd (se kapitel 4).
- Om det ska ske en sammanvägning av flera barns behov av omvårdnad och tillsyn, kan det påverka nivån (se avsnitt 5.6).

Utgångspunkten vid bedömningen är barnets behov som de beskrivs i de medicinska underlagen och i förälderns ansökan samt utifrån vad som framkommer under utredningssamtalet. Förälderns beskrivning av omvårdnadsinsatserna ska ha stöd i det medicinska underlaget. Det gäller även uppgifter om barnets behov som kommer fram i den övriga utredningen, till exempel i samtal med skolpersonal. En helhetsbedömning ska göras.

En helhetsbedömning innebär att Försäkringskassan ska väga samman samtliga relevanta uppgifter eller omständigheter. Det vill säga det som föräldern berättat, de eventuella underlag som hen har lämnat in och det som i övrigt kommit fram i utredningen ska vägas samman och beaktas. Även om all relevant information ska ingå i helhetsbedömningen betyder det inte att alla uppgifter har samma tyngd. Omständigheter som saknar betydelse ska inte ingå i helhetsbedömningen (se avsnitt 3.1 och 3.4).

Det är inte diagnosen i sig som kan ge en rätt till omvårdnadsbidrag, utan dess konsekvenser. Med hänsyn till att konsekvenserna av en sjukdom eller en funktionsnedsättning kan se olika ut hos olika barn – trots att diagnosen är densamma – måste en individuell bedömning alltid göras.

Rättsfall

Högsta förvaltningsdomstolen har prövat frågan om hur rätten till omvårdnadsbidrag ska bedömas för barn med grav hörselnedsättning.

Högsta förvaltningsdomstolen uttalar i sitt avgörande att rätten till omvårdnadsbidrag alltid ska baseras på en individuell bedömning av vilket behov av omvårdnad och tillsyn som barnet har. (HFD 2022 ref. 54)

Vad som däremot inte får påverka bedömningen är omvårdnadens eller tillsynens kvalitet eller förälderns förmåga att utföra insatserna (jfr. FÖD dom i mål nr 1761-1975).

Försäkringskassan kan inte avslå en ansökan eller dra in ett omvårdnadsbidrag på grund av att det finns anledning att tro att barnet inte får sina behov tillgodosedda. I ett sådant läge är det lämpligt att Försäkringskassan informerar föräldern om vilka andra myndigheter som kan ge hjälp och stöd. Försäkringskassan har i Försäkringskassans riktlinjer (2016:02) *Anmälan till socialtjänsten eller polisen vid misstanke om att ett barn far illa* beskrivit hur man ska gå till väga när det finns misstanke om att ett barn far illa eller har utsatts för brott.

I detta kapitel används begreppet förälder i den vidare betydelsen, det vill säga inklusive de som kan likställas med förälder. Läs mer i kapitel 2 om vem som likställs med förälder.

5.2 Omvårdnadsbidragets nivåer

22 kap. 4 § SFB

Omvårdnadsbidraget lämnas som

1. en fjärdedels förmån om barnet har mer än måttliga behov av omvårdnad och tillsyn på grund av funktionsnedsättning,
2. halv förmån om barnet har stora behov av omvårdnad och tillsyn på grund av funktionsnedsättning,
3. tre fjärdedels förmån om barnet har mycket stora behov av omvårdnad och tillsyn på grund av funktionsnedsättning, och
4. hel förmån om barnet har särskilt stora behov av omvårdnad och tillsyn på grund av funktionsnedsättning.

I förarbetena finns några exempel på behov som typiskt sett skulle kunna rymmas inom respektive nivå av omvårdnadsbidraget. Beskrivningen utgår från tidigare praxis för vårdbidragets nivåer utan hänsyn till eventuella merkostnader. Några eller flera av exemplen på behov av omvårdnad och tillsyn kan, beroende på omfattning och frekvens, vara tillräckliga för att omvårdnadsbidrag på den beskrivna nivån ska kunna beviljas. Exempelen från en lägre nivå kan även förekomma för ersättning på en högre nivå och vice versa. (Prop. 2017/18:190 s. 73).

I förarbetena understryker man att exemplen inte på något sätt är uttömmande, utan att det är barnets sammanlagda behov av omvårdnad och tillsyn som avgör om behoven är mer än måttliga, stora, mycket stora eller särskilt stora (prop. 2017/18:190 s. 73–74).

När man använder exemplen för omvårdnads- och tillsynsbehov i den praktiska tillämpningen måste man samtidigt ta hänsyn till bland annat barnets ålder, om annat samhällsstöd finns och om det gäller en flerbarnsprövning. I bedömningen ska man beakta inte bara vilken slags omvårdnad barnet behöver, utan också hur ofta omvårdnadsuppgifterna måste utföras, tillsynsbehovet och förälderns bundenhet.

Hur mycket merarbete en förälder utför med anledning av ett barns funktionsnedsättning varierar. Den tidsåtgång som föräldrarna uppger kan inte utan vidare läggas till grund för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag, utan det måste vara fråga om skäligt merarbete (jfr. RÅ 2009 ref. 20).

5.2.1 En fjärdedels omvårdnadsbidrag

I förarbetena beskrivs att det för en fjärdedels omvårdnadsbidrag bör krävas att barnet har *mer än måttliga behov* av omvårdnad och tillsyn på grund av sin funktionsnedsättning, utöver dem som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose (prop. 2017/18:190 s. 74).

Det är viktigt att komma ihåg att en helhetsbedömning av barnets behov av omvårdnad och tillsyn alltid ska göras. Nedan följer exempel som kan vara till stöd vid helhetsbedömningen. Exempelen är inte uttömmande och varje exempel behöver inte vara uppfyllt för att rätt till en viss nivå ska finnas.

I förarbetena (prop. 2017/18:190 s. 74) beskrivs behov av *omvårdnad* på denna nivå till exempel så här

- barnet på grund av sin funktionsnedsättning
 - behöver återkommande aktivering, motivering och påminnelser
 - behöver praktisk hjälp vid på- och avklädning, vid måltider, med egenvård eller hygien
- föräldern behöver lägga mycket tid på
 - olika kontakter med skola, hälso- och sjukvård eller andra verksamheter
 - planering och samordning av olika insatser och möten om barnet på grund av barnets funktionsnedsättning.

Tillsyn på denna nivå kan till exempel vara att föräldern

- behöver finnas tillgänglig på distans genom att ha en tät och regelbunden telefonkontakt med barnet
- delar av dygnet måste vara fysiskt tillgänglig för att avstyra konflikter, hindra impulser eller uppmärksamma förändringar i barnets hälsotillstånd
- måste ha en hög beredskap, vilket leder till en ökad bundenhet vid barnet jämfört med föräldrar till ett barn som inte har en funktionsnedsättning.

5.2.2 Halvt omvårdnadsbidrag

I förarbetena beskrivs att det för halvt omvårdnadsbidrag bör krävas att barnet har *stora behov* av omvårdnad och tillsyn på grund av sin funktionsnedsättning, utöver dem som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose (prop. 2017/18:190 s. 74).

Det är viktigt att komma ihåg att en helhetsbedömning av barnets behov av omvårdnad och tillsyn alltid ska göras. Nedan följer exempel som kan vara till stöd vid helhets-

bedömningen. Exempelen är inte uttömmande och varje exempel behöver inte vara uppfyllt för att rätt till en viss nivå ska finnas.

I förarbetena (prop. 2017/18:190 s. 74) beskrivs behov av omvårdnad på denna nivå till exempel så här

- behöver omvårdnad även nattetid
- har behov av en regelbunden och betydande aktivering och motivering samt behov av ständiga påminnelser
- behöver få regelbunden praktisk hjälp att förflytta sig, vid på- och avklädning, måltider eller med hygien
- har ett stort behov av stöd för att kommunicera och samspela med andra.

Ett stort behov av *tillsyn* kan till exempel vara att barnet

- behöver särskild tillsyn nattetid på grund av störd nattsömn till följd av funktionsnedsättningen
- har svårt att röra sig, förflytta sig, har kommunikationssvårigheter eller stora koncentrationssvårigheter. Föräldern behöver då finnas till hands för att kunna bistå i olika avseenden.

5.2.3 Tre fjärdedels omvårdnadsbidrag

I förarbetena beskrivs att det för tre fjärdedels omvårdnadsbidrag bör krävas att barnet har *mycket stora behov* av omvårdnad och tillsyn på grund av sin funktionsnedsättning, utöver dem som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose (prop. 2017/18:190 s. 74–75).

Det är viktigt att komma ihåg att en helhetsbedömning av barnets behov av omvårdnad och tillsyn alltid ska göras. Nedan följer exempel som kan vara till stöd vid helhetsbedömningen. Exempelen är inte uttömmande och varje exempel behöver inte vara uppfyllt för att rätt till en viss nivå ska finnas.

I förarbetena (prop. 2017/18:190 s. 74–75) beskrivs behov av *omvårdnad* på denna nivå till exempel så här

- regelbunden och omfattande praktisk hjälp i vardagen och omfattande stöd för att träna, kommunicera och samspela med andra
- hjälp med egenvård eller annan behandling av svåra medicinska tillstånd.

Ett mycket stort behov av *tillsyn* kan till exempel vara att barnet behöver ha en förälder närvarande stora delar av dygnet på grund av allvarliga medicinska tillstånd eller för att avstyra farliga situationer eller beteenden.

5.2.4 Helt omvårdnadsbidrag

I förarbetena beskrivs att det för helt omvårdnadsbidrag bör krävas att barnet har *särskilt stora behov* av omvårdnad och tillsyn på grund av sin funktionsnedsättning, utöver dem som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose. Där understryks också att det inte ska föreligga rätt till bidrag till den del behoven tillgodoses genom annat samhällsstöd. Ett särskilt stort behov av *tillsyn* bör som regel innebära ett behov av ständig uppsikt, i princip dygnet runt, och medför en mycket stor bundenhet för föräldrarna (prop. 2017/18:190 s. 75).

Det är viktigt att komma ihåg att en helhetsbedömning av barnets behov av omvårdnad och tillsyn alltid ska göras. Nedan följer exempel som kan vara till stöd vid helhetsbedömningen. Exempelen är inte uttömmande och varje exempel behöver inte vara uppfyllt för att rätt till en viss nivå ska finnas. I förarbetena (prop. 2017/18:190 s. 75) beskrivs behov av *omvårdnad* på denna nivå till exempel så här

- regelbunden och omfattande praktisk hjälp både på dagen och på natten
- regelbunden och omfattande hjälp vid kommunikation
- kontinuerlig och kvalificerad träning och stimulans eller andra behov i motsvarande omfattning till följd av funktionsnedsättningen.

5.3 Hur påverkar förvärvsarbete?

Vid bedömningen av omvårdnadsbidragets storlek ska man utgå från barnets omvårdnadsbehov, inte från hur mycket vårdinsatsen tidsmässigt begränsar en förälders möjlighet att förvärvsarbeta. Barnets behov av omvårdnad och tillsyn kan vara så pass omfattande att det finns rätt till helt omvårdnadsbidrag även om föräldern inte har minskat sin arbetstid.

5.4 Hur påverkar vistelse i förskola och skola?

Enligt 8 kap. SkolL ska barn som är bosatta i Sverige erbjudas förskola från och med ett års ålder. Från och med höstterminen det kalenderår barnet fyller sex år råder skolplikt (7 kap. samma lag). Det vård- och tillsynsbehov som tillgodoses under skoltid kan därför inte beaktas vid bedömningen av föräldrarnas rätt till omvårdnadsbidrag. Det beror på att skolgång ses som ett annat samhällsstöd, se avsnitt 3.6 om annat samhällsstöd.

Om ett barn på grund av sin sjukdom eller funktionsnedsättning inte kan vistas i förskolan eller skolan kan den omständigheten vägas in i bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag.

5.4.1 Stöd och anpassningar utanför skolan

När Försäkringskassan bedömer rätten till omvårdnadsbidrag kan vi beakta det extra omvårdnads- och tillsynsbehov som uppstår när barnet eller eleven inte kan ta del av undervisningen i skolan. Det här gäller barn som är skolpliktiga och elever i gymnasieskola eller anpassad gymnasieskola som har anpassad studiegång på grund av sin funktionsnedsättning. Att inte kunna ta del av undervisningen i skolan innebär till exempel att ett barn eller en elev behöver distansundervisning, reducerad skoltid eller annan anpassad undervisning utanför skolan. Det ska finnas stöd i de medicinska underlagen för att behovet av stöd eller anpassningar utanför skolan beror på funktionsnedsättningen. Försäkringskassan behöver även få information från skolan om att det finns godkännande om anpassad studiegång utanför skolan. Det är endast omvårdnads- och tillsynsbehovet som kan beaktas. De behov som är kopplade till undervisning är skolans ansvar.

5.5 Normalt föräldraansvar

Vid bedömningen av behovet av omvårdnad och tillsyn ska bortses från de behov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt FB med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Läs mer om normalt föräldraansvar i avsnitt 3.5

5.6 Flerbarnsprövning

22 kap. 6 § SFB

Om en förälder har flera barn som på grund av funktionsnedsättning har behov av omvårdnad och tillsyn ska rätten till omvårdnadsbidrag grundas på en bedömning av de sammanlagda behoven.

Första stycket gäller inte om det finns särskilda skäl mot en sådan bedömning.

Oavsett om det är en förälder som söker omvårdnadsbidrag för flera barn eller om det är två föräldrar, eller personer likställda med föräldrar, som söker var för sig eller tillsammans för fler barn, ska bedömningen av rätt till omvårdnadsbidrag grundas på en bedömning av barnens sammanlagda behov.

Om det i en familj finns flera barn med likartad funktionsnedsättning eller sjukdom görs ofta en anpassning i familjens livsmönster till följd av barnens funktionsnedsättning. Fler barn med funktionsnedsättning i familjen medför inte alltid dubbel arbetsinsats. Vid bedömningen av rätt till omvårdnadsbidrag ska därför hänsyn tas till vad barnens funktionsnedsättningar innebär totalt för familjens situation.

Reglerna om flerbarnsprövning ska så långt som möjligt tillämpas på det sätt som gjorts för vårdbidrag. När det finns flera barn i familjen och de inte var för sig uppfyller kraven för omvårdnadsbidrag, ska bidrag ändå kunna betalas ut om det totala behovet av stöd motiverar det. Bidraget anses då betalas ut för alla barnen. Barnens sammanlagda behov av omvårdnad och tillsyn kan bedömas även om en förälder begär bidrag för ett barn och den andre föräldern för ett annat barn i familjen. (Prop. 2017/18:190 s. 76–77)

Flerbarnsprövning görs bara för de barn som bor hemma. Om det för ett barn betalas ut *ferieomvårdnadsbidrag* kan det barnet inte ingå i bedömningen. (Prop. 2017/18:190 s. 77).

Läs om ferieomvårdnadsbidrag i avsnitt 4.4.2.

Har omvårdnadsbidrag beviljats för vård av mer än ett barn ska det omprövas om förhållandena för något av barnen ändras (jfr. prop. 1981/82:216 s. 22).

För att rätten till bidrag ska påverkas krävs att förändringar inte bara är tillfällig. Se kapitel 9.

5.6.1 När ska en flerbarnsprövning inte göras?

En förutsättning för att en sammanvägning ska kunna ske är att föräldern antingen är förälder eller likställd med förälder för flera barn. Sammanboende par, som inte är och inte har varit gifta, och inte har gemensamma barn kan ansöka om omvårdnadsbidrag för sina respektive barn med funktionsnedsättning. I en sådan situation ska någon sammanlagd bedömning inte göras av behovet av tillsyn och omvårdnad.

Det kan finnas särskilda skäl mot en flerbarnsprövning. I förarbetena ges exemplet när föräldrarna lever i skilda hushåll och har flera barn med funktionsnedsättning som både är gemensamma och inte gemensamma. Om båda föräldrarna ansöker om bidrag för de gemensamma barnen och för de barn som de har var för sig, och de vill dela rätten till bidraget, blir det svårt att bedöma de sammanlagda behoven för samtliga barn. Flerbarnsprövning behöver i dessa undantagsfall inte göras. (Prop. 2017/18:190 s. 77–78)

Det kan finnas särskilda skäl även i andra situationer.

5.6.2 Bedömning av nivå

Utgångspunkten för en bedömning av flera barns sammanlagda behov bör vara varje barns individuella behov av omvårdnad och tillsyn. Till stöd för den bedömningen finns beskrivningarna av nivåerna i avsnitt 5.2. Därefter bör barnens behov läggas samman. Det innebär t.ex. att när det finns flera barn i ett hushåll och barnen var för sig inte uppfyller förutsättningarna för att få omvårdnadsbidrag ska det ändå kunna lämnas bidrag, om barnens sammanlagda behov motiverar det. Som högst ska dock ett helt omvårdnadsbidrag kunna lämnas för varje barn (prop 2017/18:190 s. 78).

När barnens sammanlagda behov ger rätt till mer än ett helt omvårdnadsbidrag kan de olika nivåerna kombineras. Föräldern kan till exempel få ett och en fjärdedels bidrag eller ett och ett halvt bidrag. Det innebär att också den lägsta nivån, en fjärdedel, kan betalas ut för flera barn tillsammans.

Metodstöd – bedömning av nivå vid flerbarnsprövning

Bedömningen av omvårdnadsbidragets nivå vid en flerbarnsprövning kan ske i två steg och utredningen bör ge svar på följande frågor:

- Vilken individuellt anpassad omvårdnad och tillsyn behöver varje barn, och i vilken omfattning?
- Har barnen likartade funktionsnedsättningar? Innebär det i så fall att föräldrainsatserna blir mer effektiva?

Något som också bör beaktas vid den sammanlagda bedömningen är exempelvis om en förälder redan anpassat sina rutiner med anledning av ett tidigare barn med funktionsnedsättning och de rutinerna fungerar även för fler barn. Att barnen har samma diagnos behöver dock inte betyda att arbetsinsatsen reduceras. Det är viktigt att se till i vilka situationer, hur ofta och hur länge barnen behöver omvårdnad och tillsyn och i vilken utsträckning insatserna kan samordnas. Bedömningen måste göras med hänsyn till varje barns funktionsnedsättning.

5.7 Förmånstiden

22 kap. 8 § SFB

Omvårdnadsbidrag lämnas från och med den månad när rätt till förmånen har inträtt, dock inte för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Omvårdnadsbidrag lämnas inte retroaktivt för en sådan månad för vilken det redan har lämnats bidrag för barnet utom till den del det avser en ökning av bidraget.

22 kap. 9 § SFB

Omvårdnadsbidrag lämnas till och med juni det år när barnet fyller 19 år eller den tidigare månad när rätten till förmånen annars upphör.

Rätten till omvårdnadsbidraget får begränsas till att omfatta viss tid.

5.7.1 Från och med när ska beslutet gälla?

Försäkringskassan ska ta ställning till när rätt till förmånen inträder. Det kan vara före eller efter det att ansökan kommer in. Oavsett när rätten till förmånen inträdde så kan

omvårdnadsbidrag inte beviljas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

Rätten till omvårdnadsbidrag anses ha inträtt när samtliga förutsättningar är uppfyllda.

För personer som behöver uppehållstillstånd i Sverige får omvårdnadsbidrag beviljas tidigast från och med den dag då uppehållstillståndet börjar gälla men inte för längre tid tillbaka än tre månader före det att uppehållstillståndet beviljades (5 kap. 12 § SFB).

Läs mer

Läs mer om personer som behöver uppehållstillstånd i Försäkringskassans vägledning (2017:1) *Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal – Försäkringskassans uppdrag vad gäller vissa gemensamma gränsöverskridande frågor*.

För att något ska ses som en ansökan krävs en uttalad viljeyttring. Ett läkarutlåtande som kommer in utan en ansökan ska inte gälla som ansökningshandling och kan därför inte per automatik användas för bedömning av från vilken tidpunkt en ansökan kan beviljas. Om kontakt med föräldern till det barn som utlåtandet avser leder till att en ansökan kommer in till Försäkringskassan ska den månad när läkarutlåtandet kom in till Försäkringskassan anses vara ansökningsmånad. Det gäller förutsatt att det är föräldern själv som skickat in läkarutlåtandet eller att läkaren gjort det på föräldrarnas uppdrag.

Om två föräldrar ansöker om omvårdnadsbidrag för samma barn men lämnar in sin ansökan vid olika tillfällen kan omvårdnadsbidrag komma att beviljas från och med olika tidpunkter. I de fall föräldrarnas ansökningar sammanförs så att de handläggs gemensamt anses ansökan ha kommit in vid den tidpunkt som den första ansökan kom in.

I situationer när en förälder får omvårdnadsbidrag och den andra föräldern lämnar in en ansökan kommer det att göras en efterkontroll av den första förälderns bidrag. Den efterkontrollen kan leda till en omprövning, se kapitel 9. Bedöms den andra föräldern ha rätt till del av omvårdnadsbidraget, och det inte är en ökning av bidraget, kan bidrag beviljas tidigast från och med ansökningsmånaden.

5.7.2 Hur lång tid ska beslutet gälla?

Rätten till omvårdnadsbidrag kan gälla tills vidare eller tidsbegränsas. Som längst kan föräldern få omvårdnadsbidrag till och med juni det år barnet fyller 19 år. Det är omständigheterna i det enskilda ärendet som avgör om omvårdnadsbidraget ska tidsbegränsas. När vi bedömer hur länge beslutet ska gälla väger vi in att det kommer att följas upp genom en omprövning med visst tidsintervall.

Så här står det i lagens förarbeten:

”Omvårdnadsbidraget bör i de flesta fall tidsbegränsas eftersom barns behov ofta förändras över tid, t.ex. genom att barnen utvecklas eller får ta del av nya samhällsinsatser.” (Prop. 2017/18:190 s. 89–90)

5.7.3 Metodstöd – att utreda och bedöma förmånstiden

Förmånstiden är den tid som beslutet gäller. För att du ska kunna ta ställning till förmånstiden behöver du veta när samtliga villkor för rätt till omvårdnadsbidrag var uppfyllda. Du behöver också veta från och med när bidraget kan betalas ut, och för hur lång tid omvårdnadsbidrag kan beviljas. Nedan finns exempel på frågor du behöver ha

svar på för att kunna ta ställning till från vilken månad beslutet ska gälla och hur länge det ska gälla.

Från när ska beslutet gälla?

- Från vilken månad vill föräldern ha omvårdnadsbidrag?
- Finns rätt till omvårdnadsbidrag från den månaden?
- Finns det någon särskild omständighet du behöver uppmärksamma för att kunna avgöra från när föräldern har rätt till bidraget? Det skulle till exempel kunna vara att någon inledande förutsättning är uppfylld först från en viss senare tidpunkt. Det skulle också kunna vara att omvårdnadsbidrag har betalats ut för samma barn till annan förälder för tid innan ansökan kom in. Eller att vårdbidrag har betalats för samma barn för viss tid.
- Skulle föräldern kunna ha rätt till omvårdnadsbidrag från en tidigare månad än vad hen har yrkat på? I så fall bör vi ge föräldern möjlighet att ändra sitt yrkande.
- Om det inte finns rätt till omvårdnadsbidrag från den månad föräldern vill ha bidraget, vilken är den tidigaste tidpunkt omvårdnadsbidrag kan beviljas från?

Ska beslutet tidsbegränsas?

- Finns det något i utredningen som tyder på att någon av de inledande förutsättningarna bara är uppfylld för viss tid? Det kan till exempel handla om den medicinska bedömningen av funktionsnedsättningens varaktighet och framtida behov av omvårdnad och tillsyn.
- Kan barnets ökade ålder och mognad påverka behovet av omvårdnad och tillsyn?
- Gäller beslutet flera barn? Då kan förutsättningarna förändras i juni månad det år det äldsta barnet fyller 19 år.
- Kan omfattningen av behovet av omvårdnad och tillsyn förändras över tid? Det kan till exempel vara så att när barnet har fått en ny funktionsnedsättning kan behovet av omvårdnad och tillsyn vara stort till att börja med. När barnet och föräldrarna har lärt sig mer om funktionsnedsättningen och har anpassat sig till de nya förutsättningarna kan behovet minska.
- Finns det träningsinsatser som på sikt kan komma att minska behovet av omvårdnad?
- Påverkas beslutet av annat samhällsstöd som kan komma att förändras?

5.7.4 Att fastställa tidpunkt för omprövning

Rätten till omvårdnadsbidrag ska omprövas regelbundet när en viss tid har passerat (22 kap 15 § första stycket första punkten SFB). Omprövning ska göras minst vartannat år om det inte finns skäl för omprövning med längre mellanrum. Tidpunkten för omprövning ska framgå av beslutet och det ska även finnas en motivering till den. Om omprövningen ska göras vid en annan tidpunkt än efter två år ska skälen för det särskilt beskrivas. Vid bedömningen av när ett beslut ska omprövas behöver omständigheterna i det enskilda ärendet beaktas.

Det kan vara aktuellt att ompröva ett beslut mer sällan när Försäkringskassan bedömer att funktionsnedsättningen och behovet av omvårdnad och tillsyn är mera varaktiga. I undantagsfall kan det finnas anledning att göra en omprövning när det har gått mindre tid än två år. Tidpunkten för omprövning får avgöras utifrån en samlad bedömning av omständigheterna i ärendet. Följande kan ge stöd när vi ska bedöma den tidpunkt då beslutet ska omprövas:

- prognosen för barnets hälsotillstånd
- hur länge behovet av omvårdnad och tillsyn förväntas finnas

- annan relevant information, exempelvis uppgifter om annat samhällsstöd.

Utredningen bör därför ge en så tydlig bild som möjligt av situationen framåt i tiden.

Läs mer om omprövning av omvårdnadsbidrag med visst tidsintervall i avsnitt 9.2.

6 Fördelning av omvårdnadsbidraget mellan två föräldrar

I det här kapitlet kan du läsa om

- huvudregler för fördelning
- möjligheten att välja annan fördelning
- fördelning när föräldrar inte är överens
- ändrad fördelning
- fördelning vid ferieomvårdnadsbidrag.

6.1 Allmänt om fördelning av omvårdnadsbidrag

22 kap. 7 § SFB

Om ett barns båda föräldrar ansöker om och har rätt till omvårdnadsbidrag, ska bidraget lämnas med hälften till vardera föräldern.

Om föräldrarna begär en annan fördelning av omvårdnadsbidraget än den som anges i första stycket, ska bidraget lämnas till dem enligt deras begäran. Om föräldrarna är oense om fördelningen av omvårdnadsbidraget, ska bidraget fördelas mellan dem i fjärdedelar med hänsyn till var barnet bor eller vistas. En tillfällig förändring av ett barns vistelse ska dock inte påverka fördelningen av bidraget.

Om förutsättningarna för att bevilja omvårdnadsbidrag är uppfyllda så kan bidraget beviljas högst två föräldrar. I detta kapitel används begreppet förälder i den vidare betydelsen, det vill säga inklusive de som kan likställas med förälder. Läs mer i kapitel 2 om vem som likställs med förälder.

Av lagens förarbeten framgår att möjligheten att bevilja båda föräldrarna omvårdnadsbidrag signalerar ett jämställt ansvar för barnet och ökar barnets möjligheter till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Vidare anges att det är till fördel både för barnet och föräldrarna om omvårdnadsbidrag kan ges till barnets båda föräldrar och att det också skulle bidra till uppfyllelsen av barnkonventionens intentioner att båda föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling (Artikel 18 i barnkonventionen). Ytterligare ett skäl som anges för att omvårdnadsbidraget ska kunna delas mellan föräldrarna är att bidraget är pensionsgrundande. (Prop. 2017/18:190 s. 83 f).

Försäkringskassan måste alltid fatta ett beslut om fördelningen av omvårdnadsbidraget när två föräldrar får bidraget för samma barn och period.

6.2 Huvudregeln vid fördelning

Om föräldrarna har ansökt om omvårdnadsbidrag för samma barn och period, men inte valt någon fördelning, så får de hälften var. Det gäller oavsett om de har lämnat in separata ansökningar eller en gemensam ansökan och om ansökan gäller ett eller flera barn.

6.3 Annan fördelning när föräldrarna är överens

Om föräldrarna är överens om en annan fördelning av omvårdnadsbidraget än enligt huvudregeln, och de båda har rätt till ersättningen, ska omvårdnadsbidraget fördelas enligt deras önskemål. Är föräldrarna exempelvis överens om att den ena föräldern tillgodoser barnets behov till följd av funktionsnedsättningen i en utsträckning som motsvarar 80 procent och den andra föräldern 20 procent bör bidraget kunna fördelas på detta sätt (prop. 2017/18:190 s. 84).

Det har ingen betydelse om föräldrarna har ansökt gemensamt eller var och en för sig, bara utredningen visar att de är överens om fördelningen.

När föräldrarna är överens om fördelningen saknar det betydelse var barnet bor eller vistas eller om ansökan är en följd av en tillfällig förändring i omvårdnaden. Föräldrarna kan dock inte välja helt fritt hur omvårdnadsbidraget ska fördelas eftersom Försäkringskassan inte kan betala ut bidraget för kortare perioder än en månad i taget (22 kap. 17 § SFB).

6.3.1 Metodstöd – för beräkning av fördelningen när föräldrarna är överens

Föräldrarna behöver uppge hur de vill att bidraget fördelas mellan dem. Om föräldrarna vill att bidraget fördelas olika för olika tidsperioder kan Försäkringskassan föreslå att man räknar fram ett ungefärligt årsgenomsnitt. Om föräldrarna ändå vill ha olika fördelning för olika tidsperioder ska bidraget fördelas enligt deras önskemål.

6.4 När föräldrarna är oense om fördelningen

När föräldrarna har olika uppfattningar om hur bidraget ska fördelas ska Försäkringskassan fördela det i fjärdedelar med hänsyn till var barnet bor eller vistas. Därför kan till exempel en sådan omständighet som att den största vårdinsatsen sker på helgerna inte beaktas. Tillfälliga förändringar ska inte påverka fördelningen. Vid bedömningen av var barnet bor eller vistas anser Försäkringskassan att man bör utgå från var barnet tillbringar sin dygnsvila. Vid flerbarnsprövning ska man ta hänsyn till var alla barn som omfattas av beslutet bor och vistas. Läs i avsnitt 6.4.1 hur man bedömer var barnet bor och vistas.

Utfallet kan därmed bli att en förälder kan beviljas ersättning med 25, 50, 75 och 100 procent av det sammanlagda omvårdnadsbidraget. Om det finns en återstående andel ska den lämnas till den andra föräldern. Om den ena föräldern har rätt till hela bidraget ska den andra förälderns ansökan avslås.

6.4.1 Utredning av barnets boende och vistelsetid

Utgångspunkten vid bedömningen av var barnet bor eller vistas är var barnet tillbringar sin dygnsvila, men det finns inget krav på att barnet faktiskt måste tillbringa dygnsvilan hos den förälder som tillgodoräknas dygnet eller att den föräldern har den omedelbara vården och tillsynen om barnet. Om barnet vistas någon annanstans än hos föräldrarna får man bedöma vem av dem som har det huvudsakliga ansvaret för barnet under dygnet och dygnsvilan. När Försäkringskassan beräknar var barnet bor och vistas beaktas inte om barnet på grund av annat samhällsstöd inte har sin dygnsvila hos någon av föräldrarna, eftersom annat samhällsstöd har beaktats vid bedömningen av omvårdnadsbidragets nivå. Vid själva fördelningen bör barnet alltid anses bo eller vistas hos en förälder, även under den tid barnet befinner sig någon annanstans, till exempel i skola eller korttidshem.

Om barnet bor eller vistas oregelbundet hos vardera föräldern bör utgångspunkten för beräkningen av boendetiden vara ett kalenderår. På så vis kan Försäkringskassan ta hänsyn till förutsebara variationer i barnets boende och vistelse under året, exempelvis under skolloven.

När föräldrarna lämnar olika eller motstridig information om barnets boende och vistelse får Försäkringskassan beakta de uppgifter som kan hämtas in. Olika omständigheter kan beaktas, bland annat barnets skolgång i förhållande till var föräldrarna bor och arbetar, och utifrån dessa uppgifter får Försäkringskassan göra en sammanvägd bedömning.

Vid bedömningen av var barnet bor eller vistas ska Försäkringskassan inte ta hänsyn till tillfälliga förändringar. Försäkringskassan har gjort ett rättsligt ställningstagande (FKRS 2018:10) om att en tillfällig förändring är en förändring som planeras bestå i högst sex månader.

Avsikten med fördelningen av omvårdnadsbidraget är att även den förälder som har barnet hos sig i mindre utsträckning ska ha rätt till en del av omvårdnadsbidraget. Av förarbetena framgår att om barnet vistas hos ena föräldern i inte obetydlig omfattning, t.ex. cirka 20 procent av tiden, och resten av tiden hos den andra föräldern, bör Försäkringskassan kunna bevilja den ena föräldern en fjärdedel av bidraget och den andra föräldern tre fjärdedelar (prop. 2017/18:190 s. 171).

20 procent av årets 365 dagar motsvarar 73 dygn. Gränsen för rätt till den lägsta fördelningen bör därför vara att barnet bor hos föräldern cirka 73 dygn om året.

Om barnet tillbringar i genomsnitt minst 12 dygn per månad hos vardera föräldern, det vill säga ungefär 40 procent av tiden, bör det kunna ge rätt till halv fördelning.

I förarbetena betonas dock att det måste vara individuella bedömningar där de speciella omständigheterna beaktas. Det går därmed inte att säga att när ett barn bor eller vistas hos en förälder i en viss omfattning ska det alltid ge rätt till en viss fördelning.

"Enligt regeringens mening kan mer detaljerade bestämmelser om fördelningen av bidraget visserligen medverka till en ökad förutsägbarhet. Å andra sidan medför en ordning med detaljerade bestämmelser onekligen problem om man inte i tillräcklig utsträckning kan anpassa tillämpningen till de speciella omständigheter som kan finnas i det enskilda fallet när det gäller ärenden av detta slag. Mer detaljerade bestämmelser om hur fördelningen ska göras i olika situationer ökar risken för att det ska uppkomma icke avsedda konsekvenser i tillämpningen." (Prop. 2017/18:190 s. 85)

6.4.2 Metodstöd – för att bestämma fördelningen

Om föräldrarna inte är överens om hur omvårdnadsbidraget ska fördelas måste Försäkringskassan utreda hur mycket barnet bor eller vistas hos respektive förälder. Det är upp till vardera föräldern att lägga fram sådana uppgifter som föräldern anser talar för att barnet bor eller vistas hos honom eller henne i en viss omfattning. Om utredningen inte visar hur barnets faktiska förhållanden ser ut, exempelvis om föräldrarna lämnar motstridiga uppgifter, så utgår Försäkringskassan från att barnet bor halva tiden hos vardera föräldern, om det inte finns omständigheter i övrigt som talar mot den bedömningen.

Visar utredningen att barnet vistas hos den ena föräldern i inte obetydlig omfattning, till exempel cirka 20 procent av tiden, ska den föräldern ha rätt till en fjärdedel av beviljat omvårdnadsbidrag. Det motsvarar 73 dygn per år eller drygt 6 dygn per månad. Den andra föräldern bedöms då ha rätt till kvarvarande andel, det vill säga tre fjärdedelar av beviljat omvårdnadsbidrag.

Visar utredningen att barnet bor ungefär lika mycket hos båda föräldrarna ska omvårdnadsbidraget fördelas med hälften till vardera föräldern.

Har en flerbarnsprövning gjorts och föräldrarna ska dela omvårdnadsbidrag för flera barn så görs beräkningen utifrån hur barnen bor eller vistas hos respektive förälder.

Nedanstående tabell och exempel kan vara till ledning vid bedömningen av fördelningen av omvårdnadsbidraget mellan föräldrar, men man måste också ta hänsyn till om det finns speciella omständigheter i det enskilda fallet som kan leda till en annan fördelning.

Om barnet vistas hos en förälder ...	Så får föräldern...
mindre än cirka 20 procent av tiden	Inte någon del av bidraget och får avslag på sin ansökan. Den andra föräldern får då hela bidraget.
cirka 20–40 procent av tiden	25 procent av bidraget. Den andra föräldern har då rätt till 75 procent av bidraget.
cirka 40–60 procent av tiden	50 procent av bidraget. Den andra föräldern har då också rätt till 50 procent av bidraget.
cirka 60–80 procent av tiden	75 procent av bidraget. Den andra föräldern har då rätt till 25 procent av bidraget.
mer än cirka 80 procent av tiden	hela bidraget. Den andra föräldern har då inte rätt till någon del av bidraget.

Exempel

Om barnet bor hos förälder A under veckorna och regelbundet vistas hos förälder B lördag och söndag varannan vecka så får förälder A hela omvårdnadsbidraget. Det beror på att förälder B har ansvaret för barnets boende i genomsnitt två dygn 26 veckor om året, det vill säga 52 dygn utslaget på ett år. Det bedöms inte nå upp till lägsta nivån för att få del av omvårdnadsbidraget, som är att barnet ska vistas hos föräldern i inte obetydlig omfattning.

Exempel

Om barnet i exemplet ovanför dessutom bor och vistas hos förälder B under fyra av årets lovveckor, blir resultatet ett annat. Fyra veckor motsvarar 28 dygn, vilket medför ytterligare 24 dygn hos förälder B, som ju redan fått beaktat varannan helg. Förälder B har alltså ansvaret för barnets boende i genomsnitt $52+24=76$ dygn per år. Förälder B kan därför få en fjärdedel av omvårdnadsbidraget. Det beror på att barnet vistas hos förälder B i inte obetydlig omfattning, men inte i sådan omfattning att den föräldern har rätt till ett halvt omvårdnadsbidrag.

Exempel

Eftersom Försäkringskassan vid bedömningen av fördelning av omvårdnadsbidraget endast ska utgå från var barnet bor eller vistas kan exempelvis den omständigheten att den största vårdinsatsen sker på helgerna inte beaktas. Om barnet bor och vistas hos förälder A under veckorna och hos förälder B varje helg så får förälder A tre fjärdedelar av omvårdnadsbidraget och förälder B en fjärdedel, även om den största vårdinsatsen sker hos förälder B på helgerna. Det beror på att barnet vistas hos förälder B i inte obetydlig omfattning, men inte i sådan omfattning att den föräldern har rätt till ett halvt omvårdnadsbidrag.

Om det finns tre barn som vistas olika mycket hos föräldrarna kan det se ut på följande sätt:

Exempel

Barn X bor hos förälder A varannan vecka och hos förälder B varannan vecka, det vill säga $365/2=182,5$ dygn per år hos respektive förälder.

Barn Y bor hos förälder A hela tiden förutom varannan helg, då barnet är hos förälder B. Förälder B har då barnet hos sig i genomsnitt 1 dygn per vecka, det vill säga 52 dygn per år och förälder A $365-52=313$ dygn per år.

Barn Z bor 9 månader per år hos förälder A, men vistas då varannan helg på korttids. Hela sommaren, juni till augusti, vistas barnet hos förälder B. Förälder B har då barnet hos sig $30+31+31=92$ dygn per år. Förälder A har barnet hos sig resterande tid, det vill säga $365-92=273$ dygn per år. Under denna tid är barnet varannan helg på korttids. Eftersom annat samhällsstöd beaktas vid bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag och vilken förmånsnivå barnets omvårdnad och tillsynsbehov ger rätt till, kan man inte beakta det en gång till. Fördelningen beräknas därför utan hänsyn till att barnet regelbundet vistas på korttids. Barnet får anses bo och vistas hos förälder A alla dygn under de nio månaderna.

Det sammanlagda antalet dagar för tre barn är $365 \times 3 = 1095$ dagar.

Förälder A har barnen hos sig $182,5+313+273=768,5$ dagar, vilket motsvarar drygt 70 procent ($768,5/1095$).

Förälder B har barnen hos sig $182,5+52+92=326,5$ dagar, vilket motsvarar knappt 30 procent ($326,5/1095$).

Förälder A får utifrån denna beräkning anses ha rätt till tre fjärdedelar av omvårdnadsbidraget och förälder B en fjärdedel.

6.5 Ändrad fördelning

Om en eller båda föräldrarna vill ändra fördelningen av omvårdnadsbidraget ska en skriftlig ansökan lämnas in. Ansökan kan vara enskild eller gemensam, se avsnitt 2.1.

En ansökan om ändrad fördelning kan vara ett tecken på ändrade förhållanden vad avser barnets behov av omvårdnad och tillsyn vilket kan påverka rätten till omvård-

nadsbidrag. Detta får utredas vid en efterkontroll, om inte tidpunkt för omprövning infallit, läs mer om efterkontroll och omprövning i kapitel 9.

När föräldrarna är överens

Har det inte skett någon förändring av barnets behov av omvårdnad och tillsyn som påverkar nivån av omvårdnadsbidrag ska Försäkringskassan besluta om ändrad fördelning enligt deras gemensamma önskemål.

När de är överens om fördelningen kan den ändras utifrån deras önskemål även om grunden för ändringen är att barnet tillfälligt ska vistas hos föräldrarna i en annan omfattning än det vanligtvis gör.

När föräldrarna inte är överens

Har det inte har skett någon förändring som påverkar nivån av omvårdnadsbidrag måste Försäkringskassan även utreda hur barnet bor och vistas för att kunna ta ställning till om den sökande föräldern har rätt till annan, högre fördelning än den som hen tidigare har beviljats.

Om någon av föräldrarna inte längre har rätt till omvårdnadsbidrag

Det kan uppstå situationer när den ena föräldern inte längre har rätt till omvårdnadsbidrag, till exempel om hen flyttat utomlands, av någon annan anledning inte längre anses tillhör svensk socialförsäkring eller har avlidit.

Om en av föräldrarna efter omprövning inte längre har rätt till omvårdnadsbidrag kan Försäkringskassan inte per automatik betala ut hela omvårdnadsbidraget till den andra föräldern. Hen måste skriftligt ansöka om att få hela bidraget.

6.5.1 Metodstöd – om endast en förälder ansöker om ändrad fördelning

Om endast en förälder ansöker om ändrad fördelning ska Försäkringskassan ta kontakt med den andra föräldern för att klargöra dennas inställning. Om den andra föräldern vid en muntlig utredning anger att den önskar en lägre fördelning så att den sökande föräldern kan få en högre fördelning, ska detta antecknas i ärendets journal. Innan beslut tas i den andra förälderns ärende och dennes fördelning av ersättningen sänks, ska ansökan från den första föräldern kommuniceras till den andra föräldern tillsammans med journalanteckningen. I en sådan situation kan man överväga att fatta ett interimistiskt beslut, se avsnitt 7.6.

6.6 Fördelning vid ferieomvårdnadsbidrag

När två föräldrar ansöker om och beviljas ferieomvårdnadsbidrag ska Försäkringskassan också besluta om fördelningen av bidraget.

Huvudregeln är att bidraget fördelas lika mellan föräldrarna, men de kan komma överens om en annan fördelning.

Om de är oense får Försäkringskassan utreda var barnet vistas under ferierna och sedan göra en fördelning av bidraget i fjärdedelar. Det innebär att Försäkringskassan får göra en bedömning av var barnet kommer att bo eller vistas när det inte vårdas genom huvudmannens försorg. Vid fördelning av ferieomvårdnadsbidraget gäller samma principer som för omvårdnadsbidrag i allmänhet (prop. 2017/18:190 s. 92).

Detta innebär att båda föräldrarna får en utbetalning för alla dagar då barnet inte vårdats genom huvudmannens försorg. Det gäller oavsett var barnet vistats under feriedagarna, eftersom föräldrarna får var sin del av bidraget.

7 Beslut

Detta kapitel handlar om

- Försäkringskassans beslut i allmänhet
- kommunikering inför beslut
- anstånd
- interimistiska beslut
- beslut om förlängning utan ansökan
- beslut om förlängt omvårdnadsbidrag när ett barn har avlidit
- beslut om ferieomvårdnadsbidrag
- beslut angående ändring av tidigare fattat beslut
- begäran om omprövning och överklagande av beslut.

I detta kapitel används begreppet förälder i den vidare betydelsen, det vill säga inklusive de som kan likställas med förälder. Läs mer i kapitel 2 om vem som likställs med förälder.

7.1 Allmänt om Försäkringskassans beslut

Vem som får fatta beslut om omvårdnadsbidrag framgår av Generaldirektörens arbetsordning för Försäkringskassan (2016:02). En särskilt utsedd beslutsfattare avgör ärenden om rätten till omvårdnadsbidrag och även vissa andra beslut som fattas i direkt anslutning till beslutet om rätten till förmånen. En del beslut fattas av utredare, se längre ned i det här kapitlet.

Läs mer

Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* beskriver utförligt vad som gäller när Försäkringskassan ska besluta i ett ärende. Där kan du till exempel läsa om

- den särskilda beslutsordningen
- motivering av beslut
- interimistiska beslut
- beslut vid dröjsmålstalan
- avvikande mening
- kommunikering
- anstånd.

Försäkringskassans vägledning (2001:7) *Omprövning och överklagande av Försäkringskassans beslut* beskriver vad som gäller när någon begär omprövning av ett beslut eller överklagar det. Försäkringskassans vägledning (2018:1) *Rättelse av beslut och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen* beskriver vad som gäller när ett beslut ska rättas.

Läs mer

I Försäkringskassans riktlinjer (2005:14) *Att skriva kommuniseringsbrev och beslutsbrev i Försäkringskassan* finns beskrivet hur Försäkringskassans kommuniseringsbrev och beslutsbrev ska vara uppbyggda. Där finns också exempel på hur man kan formulera sig för att den som får brevet lättare ska kunna förstå dess innehåll.

7.2 Beslut som fattas av utredaren

Vissa beslut får fattas av utredaren. Följande är exempel på sådana beslut.

- Beslut om att rätten till omvårdnadsbidrag ändras eller upphör på grund av dödsfall.
- Beslut om avslag i de fall grunden för avslaget är att den enskilde inte omfattas eller har omfattats av socialförsäkringen enligt bestämmelserna i 3-7 kap. SFB eller motsvarande äldre bestämmelser.
- Beslut om omvårdnadsbidrag där den sökande inte är förälder eller likställd med förälder.
- Beslut om omvårdnadsbidrag när ansökan endast avser tid efter juni månad det år när barnet eller barnen fyller 19 år
- Beslut om omvårdnadsbidrag där ansökan endast avser tid då vårdbidrag lämnas för samma barn och tid.
- Beslut om ändrad fördelning av omvårdnadsbidrag när de sökande är överens.
- Beslut om utbetalning av omvårdnadsbidrag (22 kap. 17 § SFB).
- Beslut om utbetalning av ferieomvårdnadsbidrag (106 kap. 37 § SFB).
- Beslut om att förutsättningarna för omprövning av omvårdnadsbidrag inte är uppfyllda (22 kap. 15 § SFB).

Läs mer

Av Generaldirektörens arbetsordning för Försäkringskassan (2016:02) kapitel 6 framgår att en särskilt utsedd beslutsfattare efter föredragning ska avgöra ärenden om rätten till omvårdnadsbidrag. Där framgår även vilka undantag som finns.

7.3 Ett eller två beslut?

I ärenden där föräldrarna ansöker gemensamt så kan deras ansökan handläggas i ett gemensamt ärende. När handläggningen sker i ett gemensamt ärende fattar Försäkringskassan ett beslut som riktas till båda föräldrarna. Även om beslutet är gemensamt betyder det inte alltid att båda två antingen har rätt till omvårdnadsbidrag eller att bådans ansökan ska avslås. Det kan vara så att två personer söker gemensamt och ingen eller bara en av dem är förälder eller likställd med förälder. De får i så fall ett beslut där en eller ingen av dem beviljas omvårdnadsbidrag. I ärenden där föräldrarna ansöker var för sig skapas två ärenden och varje ärende avslutas med ett beslut, vilket betyder att föräldrarna får var sitt beslut.

7.4 Kommunikering inför beslut

Läs mer

Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* beskriver utförligt vad som gäller för kommunikering. Där finns också ett metodstöd för hur kommunikering går till och vad man ska ta hänsyn till i olika situationer.

Utöver vad som står i vägledningen 2004:7 gäller följande för omvårdnadsbidrag:

- Vid gemensam ansökan behöver uppgifter som lämnats av den ena föräldern inte kommuniceras den andra föräldern eftersom föräldrarna förutsätts vara överens och medvetna om vilka handlingar som sänts in tillsammans med ansökan när de ansöker gemensamt.
- När föräldrarna har lämnat in varsin ansökan som inte handläggs i ett gemensamt ärende kan det bli aktuellt att använda uppgifter om barnets funktionsnedsättning och hjälpbehov som lämnats av en av föräldrarna för bedömningen av båda föräldrarnas rätt till omvårdnadsbidrag. Det kan också gälla uppgifter om var barnet vistas och om annat samhällsstöd finns. Den andra föräldern måste då kommuniceras och få möjlighet att yttra sig över uppgifterna.

Om föräldrarna har gemensam vårdnad har båda rätt att få ta del av uppgifter som rör barnet. Det finns dock vissa undantag. Sekretess kan gälla även mot en vårdnadshavare om det kan antas att barnet lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren (12 kap 3 § första stycket i OSL).

Läs mer

Försäkringskassans vägledning (2001:3) *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter*.

När föräldrarnas ansökningar för samma barn handläggs som två ärenden, vilket innebär att föräldrarna ska få varsitt beslut, är det lämpligt att båda besluten fattas samtidigt. Om vissa uppgifter bara behöver kommuniceras i det ena ärendet, exempelvis uppgifter om avdrag för utbetald ersättning som ska samordnas med den ena förälderns omvårdnadsbidrag (se kapitel 8), får man avvakta med beslutet i det andra ärendet så att båda besluten kan fattas samtidigt.

Om en förälder får hela omvårdnadsbidraget när den andra föräldern ansöker vid ett senare tillfälle och Försäkringskassans utredning visar att den andra föräldern har rätt till del av omvårdnadsbidraget, måste Försäkringskassan pröva båda föräldrarnas rätt till omvårdnadsbidrag samtidigt. En omprövning av den första förälderns beslut om omvårdnadsbidrag kan leda till en minskning av bidraget. Detta måste då kommuniceras före beslut.

Om man fattar ett interimistiskt beslut om minskning i avvaktan på att utredningen blir helt klar sker kommunikeringen vanligtvis i och med att det interimistiska beslutet skickas ut, läs mer om interimistiska beslut i avsnitt 7.6.

7.5 Anstånd

I samband med kommunikering, och även vid begäran om komplettering, kan frågan om anstånd bli aktuell. Det kan till exempel bero på att personen vill ha längre tid på sig för att hinna få ett medicinskt underlag som denna vill komplettera utredningen med.

Försäkringskassan bör bevilja begäran om anstånd utifrån vad som är rimlig tid och vid behov avslå begäran om anstånd när det är aktuellt.

Om det är två föräldrar som söker omvårdnadsbidrag och Försäkringskassan beviljar anstånd till den ena föräldern bör den andre föräldern meddelas om att den förste har fått anstånd om handläggningstiden för den andre påverkas märkbart. Anledningen till anståndet bör inte uppges om det gäller uppgifter som rör föräldern. Eftersom det är fler än en som påverkas bör anstånd ges, eller förlängning av anstånd göras, efter noggrant övervägande om vad som är rimligt. Det är Försäkringskassan som beslutar om anstånd ska medges. Läs mer i Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*.

7.6 Interimistiska beslut

Läs mer

Vägledning (2004:7) beskriver utförligt vad som gäller för interimistiska beslut. Där kan du läsa om vilka villkor som ska vara uppfyllda, om vem som kan ta initiativ och om förutsättningar för att fatta ett interimistiskt beslut. Där förklaras också hur du ska tolka begreppen *betydande dröjsmål*, *sannolikt*, och *väsentlig betydelse* i fråga om förutsättningarna att fatta ett interimistiskt beslut.

Utöver vad som står i vägledningen 2004:7 gäller följande för omvårdnadsbidrag.

När två föräldrar ansöker

Ibland kan det bli aktuellt att fatta två interimistiska beslut samtidigt om rätten till omvårdnadsbidrag för ett barn. Det blir aktuellt om en förälder har ett beslut om omvårdnadsbidrag när barnets andra förälder ansöker och det är *sannolikt* att den andra föräldern har rätt till omvårdnadsbidrag. Om det står klart att ett slutligt beslut inte kan fattas *utan betydande dröjsmål* (jämfört med den normala handläggningstiden) och ersättningen är av *väsentlig betydelse* för den sökande föräldern, så kan Försäkringskassan fatta ett interimistiskt beslut om att bevilja omvårdnadsbidrag. Samtidigt måste Försäkringskassan då också ta ställning till hur denna ansökan påverkar rätten till omvårdnadsbidrag för den förälder som redan har ett beslut. Om det är sannolikt att hen inte längre ska få lika mycket omvårdnadsbidrag för barnet kan Försäkringskassan fatta ett interimistiskt beslut om att minska den förälderns ersättning.

Om Försäkringskassan bedömer att utredning och beslut om rätt till omvårdnadsbidrag *inte* kommer att ta så lång tid att man kan tala om *betydande dröjsmål*, eller att ersättningen *inte* är av *väsentlig betydelse* för den andra föräldern, kan Försäkringskassan finna att det inte är lämpligt att fatta något interimistiskt beviljandebeslut.

Ett interimistiskt beslut om att minska eller dra in bidraget kan fattas när det finns *sannolika skäl* att en förälder som tidigare beviljats omvårdnadsbidrag inte har rätt till ersättningen, inte har rätt till samma ersättningsnivå eller att ersättningen ska fördelas, eller fördelas på ett annat sätt, mellan föräldrarna. Det betyder att Försäkringskassan i vissa fall kan fatta ett interimistiskt beslut om att minska omvårdnadsbidraget tills det går att besluta om båda föräldrarnas rätt till omvårdnadsbidrag och fördelningen dem emellan.

Om Försäkringskassan inte fattar ett interimistiskt beslut om att minska omvårdnadsbidraget för en förälder som tidigare beviljats bidraget kommer hen att få det utbetalt i samma omfattning som tidigare till dess att ett nytt beslut har fattats. Den andra föräldern kan ha rätt till utbetalning från det att hen lämnade in sin ansökan om rätten till bidraget fanns vid den tidpunkten och det inte är fråga om en höjning av bidraget (se

avsnitt 8.2.1). Det innebär att Försäkringskassan för tiden mellan ansökan och beslutstillfället kan komma att behöva betala ut ersättning för samma period två gånger. För retroaktiv tid före ansökan kan Försäkringskassan begränsa utbetalningen till den del som överstiger det som redan betalats ut i omvårdnadsbidrag för barnet. Läs mer om utbetalning i kapitel 8.

När annat samhällsstöd är aktuellt

Det kan också bli aktuellt med ett interimistiskt beslut om att minska eller dra in omvårdnadsbidraget när Försäkringskassan får kännedom om att assistans utförs innan beslut har fattats om rätten till assistansersättning och det är sannolikt att assistansersättning kommer att beviljas. En situation där ett sådant beslut kan övervägas är när Försäkringskassan kommunicerar ett förslag om att bevilja assistansersättning och assistans utförs.

7.7 Beslut om förlängning av tidsbegränsat omvårdnadsbidrag utan ansökan

110 kap 6 § andra stycket SFB

Om omvårdnadsbidrag eller merkostnadsersättning har beviljats för begränsad tid får den tid för vilken förmånen ska lämnas förlängas utan att ansökan om detta har gjorts.

Ett tidsbegränsat omvårdnadsbidrag kan förlängas utan ansökan. Avsikten är att förhindra att det blir ett glapp mellan två beslut om omvårdnadsbidrag för barnet.

Det vanliga är att frågan om förlängning aktualiseras i samband med en ny ansökan om omvårdnadsbidrag. Man får då inledningsvis ta ställning till om det går att bevilja ersättning retroaktivt högst tre månader från ansökningsmånaden. Därefter, om det även efter beviljad retroaktiv tid finns ett glapp, får man bedöma om det finns möjlighet att förlänga det tidigare beslutet.

Förlängningen kan göras fram till tre månader innan ansökningsmånaden under förutsättning att man kan utreda att nivån varit oförändrad fram till dess. Även vid en förlängning utan ansökan ska ärendet utredas i den omfattning dess beskaffenhet kräver. Det ska finnas medicinska underlag som visar att barnet haft behov av omvårdnad och tillsyn på grund av sin funktionsnedsättning även under den period som omfattas av förlängningsbeslutet. Om det inte går att utreda behovet av omvårdnad och tillsyn under den perioden kan ersättning beviljas först tidigast från och med tre månader innan ansökningsmånaden.

Om omvårdnadsbidraget förlängs utan ansökan måste det ligga kvar på samma nivå och, om beslutet eller besluten gäller två föräldrar, med samma fördelning. Ett högre omvårdnadsbidrag eller annan fördelning kan beviljas först efter ansökan.

7.8 Beslut om förlängt omvårdnadsbidrag när barn har avlidit

22 kap. 11 § SFB

Om det lämnas mer än en fjärdedels omvårdnadsbidrag för ett barn och barnet avlider lämnas omvårdnadsbidraget till och med den åttonde månaden efter dödsfallet eller den tidigare månad när bidraget annars skulle ha upphört.

22 kap. 12 § SFB

Under den tid som anges i 11 § lämnas omvårdnadsbidrag som

1. halv förmån om bidraget vid tiden för dödsfallet lämnades som hel eller tre fjärdedels förmån, och
2. en fjärdedels förmån om bidraget vid tiden för dödsfallet lämnades som halv förmån.

Om bidraget före dödsfallet lämnades till barnets båda föräldrar, ska det fortfarande lämnas i enlighet med den fördelning som redan är beslutad för föräldrarna.

Av lagen följer att om en fjärdedels omvårdnadsbidrag var beviljat vid dödsfallet betalas inte något förlängt omvårdnadsbidrag. Inte heller kan förlängt omvårdnadsbidrag betalas ut för ett barn vars förälder vid tidpunkten för barnets dödsfall får ersättning i form av ferieomvårdnadsbidrag.

Förlängt omvårdnadsbidrag betalas ut utan någon särskild begäran från barnets förälder.

7.8.1 Förlängningstidens längd

Det förlängda omvårdnadsbidraget kan som längst betalas ut under åtta månader efter dödsfallet, dock inte längre än till den månad då bidraget skulle ha upphört för att förutsättningarna inte var uppfyllda eller till och med juni det år barnet skulle ha fyllt 19 år. Av förarbetena framgår att avsikten varit att samma tillämpning som tidigare gällt för vårdbidrag även ska gälla omvårdnadsbidrag (prop. 2017/18:190 s. 92–93).

7.8.2 Ansökan inlämnad men slutligt beslut är inte fattat

En förutsättning för att förlängt omvårdnadsbidrag ska kunna betalas ut för ett avlidet barn är att bidraget betalas för barnet vid tiden för dödsfallet. Förlängning kan även ske om omvårdnadsbidrag betalas ut enligt ett interimistiskt beslut.

Om något beslut om omvårdnadsbidrag inte finns men en ansökan är inlämnad när barnet avlider kan bidrag betalas ut för tiden före ansökan och fram till dödsfallet men bidraget kan inte förlängas till tid efter dödsfallet. Det gäller under förutsättning att ansökan omfattar tid före dödsfallet och föräldern bedöms ha rätt till omvårdnadsbidrag (22 kap. 3, 8, 11 och 12 §§ SFB).

7.8.3 Flerbarnsprövning

Om en familj får omvårdnadsbidrag för flera barn och ett av barnen avlider kan förlängt omvårdnadsbidrag betalas under förutsättning att det barnet ensamt motiverade helt, tre fjärdedels eller halvt omvårdnadsbidrag (prop. 1987/88:100, bil. 7, s. 35–36 och prop. 1991/92:106 s. 41).

När beslutet omfattar flera barn behöver en bedömning göras av hur mycket omvårdnadsbidrag som lämnas för det avlidna barnet. Om det är minst ett halvt omvårdnadsbidrag lämnas ersättning för det barnet enligt reglerna i 22 kap. 11 och 12 §§ SFB. Försäkringskassan ska också alltid ompröva den del av beslutet som avser de övriga barnen.

7.9 Beslut om ferieomvårdnadsbidrag

Föräldrar till barn som vårdas med det offentliga som huvudman kan i vissa situationer ha rätt till ferieomvårdnadsbidrag. Förutsättningar för rätt till sådant bidrag beskrivs i avsnitt 4.4.2.

Rätten till ferieomvårdnadsbidrag och eventuell fördelning mellan föräldrarna ska framgå i beslutet om ferieomvårdnadsbidrag. Utbetalning av ferieomvårdnadsbidrag blir aktuell när Försäkringskassan får veta vilka dagar som barnet inte har vårdats genom huvudmannens försorg. Läs mer om utbetalning av ferieomvårdnadsbidrag i avsnitt 8.4.

7.10 Ändring av beslut

Försäkringskassan är i vissa fall skyldig att ändra ett beslut som innehåller en uppenbar felaktighet i form av ett skrivfel eller liknande eller ett beslut som blivit oriktigt på grund av att det har fattats på ett uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller på grund av en uppenbart felaktig rättstillämpning eller liknande. Det anges i 113 kap. 3 § SFB.

Beslutet ska ändras även om omprövning inte har begärts.
Ändring behöver dock inte göras om oriktigheten är av ringa betydelse.

Läs mer

Försäkringskassans vägledning (2018:1) *Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen* beskriver vad som gäller när ett beslut ska ändras.

7.11 Begära omprövning och överklaga beslut

Den som inte är nöjd med Försäkringskassans beslut kan begära att beslutet omprövas (113 kap. 7 § SFB). En sådan begäran ska göras inom två månader från den dag hen fick del av beslutet. Det är först efter det att Försäkringskassan omprövat beslutet som den enskilde kan överklaga till förvaltningsrätten.

Läs mer

Försäkringskassans vägledning (2001:7) *Omprövning och överklagande av Försäkringskassans beslut* beskriver vad som gäller vid omprövning och överklagande.

8 Utbetalning

I det här kapitlet kan du läsa om

- allmänna regler för utbetalning
- utbetalning för retroaktiv tid
- utbetalning av ferieomvårdnadsbidrag.

8.1 Utbetalning

22 kap 17 § SFB

Omvårdnadsbidrag ska betalas ut månadsvis. När ersättningsbeloppet betalas ut för månad ska den ersättning för år räknat som betalningen utgå från avrundas till närmaste krontal som är delbart med tolv.

Omvårdnadsbidraget är en skattepliktig förmån (11 kap 31 § inkomstskattelagen [1999:1229]).

När utbetalning ska ske framgår av 3 § förordningen om merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag. En förälder som är född den 1–15 i en månad ska kunna ta ut omvårdnadsbidrag den 18 i utbetalningsmånaden. Den som är född den 16–31 i en månad ska kunna ta ut omvårdnadsbidrag den 19 i utbetalningsmånaden. Om utbetalningsdagen är på en söndag eller på en omedelbart därpå följande helgdag ska bidraget kunna tas ut närmast följande vardag. Om utbetalningsdagen är på en annan helgdag, på en lördag eller på midsommarafton ska förmånen kunna tas ut närmast föregående vardag.

Om två föräldrar har rätt till omvårdnadsbidrag för samma barn ska bidraget fördelas mellan dem. Hur fördelningen ska ske står i kapitel 6. I detta kapitel används begreppet förälder i den vidare betydelsen, det vill säga inklusive de som kan likställas med förälder. Läs mer i kapitel 2 om vem som likställs med förälder.

Om den ena föräldern inte längre har rätt till omvårdnadsbidraget, exempelvis på grund av hen att inte längre är försäkrad i Sverige eller har avlidit, ska utbetalningen till den föräldern upphöra. För att den andra föräldern ska kunna få hela bidraget måste hen ansöka om det, se avsnitt 6.5.

Läs mer

I Försäkringskassans vägledning (2005:1) *Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar* står det mer om utbetalning av ersättningar.

8.2 Utbetalning för tid före beslutsdagen

Många beslut om omvårdnadsbidrag kommer att innebära att utbetalning ska göras för en period bakåt i tiden. Perioden som avser tid före beslutsdagen kan omfatta två situationer som är viktiga att hålla isär. Den ena situationen är den *retroaktiva tiden* som avser tid före ansökningsmånaden och som regleras i 22 kap. 8 § SFB. Den andra situationen är den period som avser *handläggningstiden* och som infaller från och med ansökningsmånaden till beslutet fattas.

Av bestämmelsen i 22 kap. 8 § SFB framgår att omvårdnadsbidrag lämnas från och med den månad när rätten till bidraget inträtt, dock inte för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Det framgår även att omvårdnadsbidrag inte lämnas retroaktivt för en sådan månad för vilken det redan har lämnats bidrag för barnet utom till den del det avser en ökning av bidraget. Eftersom bestämmelsen endast reglerar den retroaktiva tiden, det vill säga tid före ansökan, kan den inte tillämpas för den tid som det tar att handlägga ansökan. Det betyder att det bara är för den retroaktiva tiden som utbetalningen till en förälder kan begränsas av det omvårdnadsbidrag som redan är utbetalat för barnet *till en annan förälder*.

8.2.1 Två betalningsmottagare

Eftersom omvårdnadsbidrag kan utgå till två föräldrar kan det bli aktuellt med en utbetalning till en eller två mottagare för tid före beslutsdagen.

Om föräldrarna ansöker var och en för sig men för samma barn kan de ha lämnat in sin ansökan olika månader. Det innebär att de kan ha rätt till bidrag för samma barn men från och med olika tidpunkter.

Den förälder som ansöker när en annan förälder redan uppbär bidrag för samma barn kan inte få omvårdnadsbidrag för retroaktiv tid som infaller före ansökningsmånaden eftersom det redan betalats ut bidrag för barnet för sådan tid. Om det gäller en ökning av bidraget kan dock föräldern få ersättning upp till den del som motsvarar utökningen.

Ökning av omvårdnadsbidrag

Vid utbetalning för tid före beslutsdagen kan Försäkringskassan komma att beräkna beloppen olika för föräldrarna. För den retroaktiva tiden ska Försäkringskassan göra avdrag för vad som redan betalats ut för barnet. För handläggningstiden ska Försäkringskassan endast göra avdrag för vad som betalats ut för barnet till respektive förälder.

I det fall beslutet om omvårdnadsbidrag innebär en ökning av bidraget påverkas den ersättning som kan betalas ut för *retroaktiv tid* både av den fördelning som föräldern har rätt till och den ersättning som redan betalats ut för barnet för en sådan månad. Det gäller även om utbetalningen gått till en annan förälder.

För tid före beslut som avser *handläggningstiden* påverkas utbetalningen av vad som tidigare har betalats ut till föräldern för samma barn, eftersom det är att jämställa med sammanträffande av förmåner vid retroaktiv utbetalning enligt 107 kap. 2 § SFB. En utbetalning till en förälder påverkas däremot inte av vad som redan är utbetalat för barnet men till en annan förälder. Det är en konsekvens av hur bestämmelsen i 22 kap. 8 § SFB är formulerad. För tid som motsvarar handläggningstiden kan Försäkringskassan inte göra avdrag för redan utbetalt omvårdnadsbidrag för barnet med stöd av den här bestämmelsen.

8.3 Avdrag på utbetalning

Vid utbetalningar ska olika avdrag göras enligt en beslutad ordning, *avdragsordningen*. Avdragsordningen och andra förtydliganden om avdrag för både ordinarie utbetalningar och utbetalning för tid före beslut beskrivs i Försäkringskassans vägledning (2005:1) *Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar*.

Det är vanligt förekommande vid utbetalning av omvårdnadsbidrag att avdrag behöver göras på grund av utbetalning av tillfällig föräldrapenning. För att en förälder inte ska bli dubbelkompenserad har Försäkringskassan möjlighet att göra avdrag på utbetalningen av omvårdnadsbidrag för retroaktiv tid. Det innebär att Försäkringskassan minskar ersättningen med det belopp som redan betalats ut till föräldern för samma omvårdnad och tillsyn genom tillfällig föräldrapenning. Det framgår av 107 kap. 2 § SFB.

I ärenden där två föräldrar beviljas omvårdnadsbidrag för samma barn kan båda eller den ena föräldern ha fått andra skattepliktiga ersättningar utbetalda som påverkar den del av utbetalningen som avser tid före beslut. I dessa fall måste respektive förälders retroaktiva belopp samordnas med vad som tidigare har betalats ut till den föräldern för att se om något avdrag ska göras.

Vid avdrag för utbetald tillfällig föräldrapenning när ett omvårdnadsbidrag är beviljat för flera barn måste en uppskattning göras av varje barns del i det sammanlagda omvårdnads- och tillsynsbehovet. Det är endast den del av omvårdnadsbidraget som kan hänföras till det barn som föräldern fått tillfällig föräldrapenning för som ska samordnas och endast till den del som avser samma vårdbehov som är tillgodosett genom båda ersättningarna.

Månadersättningar anses vara retroaktivt beviljade när de avser perioden till och med den månad då beslut om ersättningen fattades (jfr. RÅ 2001 ref. 58).

8.4 Utbetalning av ferieomvårdnadsbidrag

Ferieomvårdnadsbidrag kan betalas ut för de dagar som barnet inte får sådan vård som avses i 106 kap 9 § SFB. Men det är först när tiden uppgår till minst tio dagar per kvartal eller till minst tio dagar i följd som ferieomvårdnadsbidrag kan betalas ut. Utbetalning görs med 1/30-del av månadsbeloppet per dag. Med kvartal menas en period på tre sammanhängande kalendermånader oavsett när under året den inleds. Utbetalningsbeloppet avrundas till närmaste högre krontal (106 kap. 37 § SFB). Bidraget betalas ut efter det att Försäkringskassan fått ett intyg från en behörig person hos huvudmannen för vården om att barnet inte vårdats genom huvudmannens försorg.

När ett ferieomvårdnadsbidrag delas mellan två föräldrar ska utbetalning göras till respektive förälder utifrån den fördelning som tidigare har fastställts. Detta gäller även om barnet bara har vistats hos den ena föräldern.

Läs mer om förutsättningarna för rätt till ferieomvårdnadsbidrag i avsnitt 4.4.2.

9 Omprövning och efterkontroll av omvårdnadsbidraget m. m.

I det här kapitlet kan du läsa om

- omprövning av rätten till omvårdnadsbidrag med visst tidsintervall
- efterkontroll och omprövning med anledning av ändrade förhållanden
- avbrott i omvårdnaden
- anmälningsskyldighet
- återkrav och återbetalningsskyldighet.

I detta kapitel används begreppet förälder i den vidare betydelsen, det vill säga inklusive de som kan likställas med förälder, om inte annat framgår av sammanhanget. Läs mer i kapitel 2 om vem som likställs med förälder.

9.1 Allmänt om omprövning

22 kap. 15 § SFB

Rätten till omvårdnadsbidrag ska omprövas

1. minst vartannat år, om det inte finns skäl för omprövning med längre mellanrum eller
2. när förhållanden som påverkar rätten till bidraget ändras.

Omprövning enligt första stycket punkt 2 ska dock inte göras vid enbart tillfälliga förändringar.

22 kap. 16 § SFB

Ändring av omvårdnadsbidraget ska gälla från och med månaden närmast efter den månad när anledningen till ändringen uppkom. [...]

Omvårdnadsbidrag kan som längst beviljas till och med juni det år barnet fyller 19 år (22 kap. 9 § SFB). Bidraget kan också begränsas till att gälla under en viss tid utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till funktionsnedsättningen och hjälpbehovet.

Ett beslut om omvårdnadsbidrag ska omprövas regelbundet med stöd av 22 kap 15 § första stycket första punkten SFB när en viss tid har passerat, som regel minst vartannat år. Tidpunkten för omprövning ska alltid motiveras och framgå av beslutet.

För att kunna ompröva ett beslut med stöd av 22 kap 15 § första stycket andra punkten SFB ska Försäkringskassan först avgöra om förhållanden som påverkar rätten till omvårdnadsbidrag har ändrats och att det inte är tillfälliga förändringar. Det gör utredaren i en efterkontroll, se avsnitt 9.3.

Det är Försäkringskassan som ska visa att förutsättningarna för omprövning är uppfyllda. Därefter ska föräldern visa att hen har rätt till omvårdnadsbidrag.

Prövningen ska vara förutsättningslös vilket innebär att Försäkringskassan inte är bunden av den bedömning som gjordes vid föregående prövning. När vi omprövar ska rätten till ersättning bedömas med hänsyn till nya författningar, ny rättspraxis och nya

styrande dokument. För att föräldern ska ha fortsatt rätt till omvårdnadsbidrag ska alla villkor fortfarande vara uppfyllda.

Samtidigt som det inte finns någon bundenhet till det tidigare beslutet i samband med omprövningen, måste vi förhålla oss till den bedömning som myndigheten har gjort i det föregående beslutet. Försäkringskassan kan göra en annan bedömning vid omprövningen än den som låg till grund för det tidigare beslutet. Det kan vara när den tidigare bedömningen var felaktig eller när omständigheterna har förändrats så att det vid prövningstillfället är fel att göra samma bedömning. Om man gör en annan bedömning av rätten till ersättning ska det framgå tydligt varför i omprövningsbeslutet.

Att ett behov av omvårdnad eller tillsyn minskar eller upphör leder inte automatiskt till att nivån på omvårdnadsbidraget ska ändras. Det kan finnas nya eller förändrade behov sedan föregående prövning.

Ett beslut efter omprövning kan leda till att föräldern har rätt till omvårdnadsbidrag med samma nivå som tidigare, att ersättningen minskas, att den upphör eller att förmånstiden blir kortare. Beslutet kan även ändras vad gäller antalet barn eller att en förälder inte längre har rätt till förmånen. Om det efter omprövning bara är en förälder som har rätt till omvårdnadsbidrag behöver hen ansöka för att få hela ersättningen.

Eftersom ett beslut om omprövning kan vara negativt för föräldern har Försäkringskassan ett stort utredningsansvar. Hur omfattande utredningen behöver vara får bedömas i varje enskilt fall.

Om utredningen visar att föräldern har rätt till högre omvårdnadsbidrag måste hen lämna in en skriftlig ansökan om det för att Försäkringskassan ska kunna bevilja högre bidrag. Om föräldern ansöker om högre bidrag i samband med omprövningen kan den ansökan beviljas tidigast tre månader före ansökningsmånaden (22 kap. 8 § SFB).

Ändring av omvårdnadsbidraget ska gälla från och med månaden närmast efter den månad när anledningen till ändringen uppkom (22 kap. 16 § SFB).

Omprövningstidpunkten är det datum då beslutet fattades och inte den tidpunkt då förälderns situation faktiskt förändrades.

Metodstöd vid omprövning

När du omprövar rätten till omvårdnadsbidrag ska du bedöma om de inledande förutsättningarna fortfarande är uppfyllda, och om de behov av omvårdnad och tillsyn som ligger till grund för rätten till omvårdnadsbidrag har förändrats. Hjälpbehovet kan både öka och minska jämfört med jämnåriga barn utan funktionsnedsättning, bland annat med hänsyn till minskat föräldraansvar, annat samhällsstöd och barnets egen förmåga.

Om det visar sig att behovet av omvårdnad och tillsyn har ökat på ett sådant sätt att föräldern skulle kunna ha rätt till en högre nivå bör du informera om att hen kan ansöka om högre ersättning.

Om Försäkringskassan fattar beslut om att föräldern har rätt till ersättning på en lägre nivå, kortare förmånstid eller om grunderna för beslutet har ändrats, ska vi skicka ett beslut. Där ska det framgå om ett behov har förändrats, tillkommit eller inte längre finns. Beslutsbrevet ska även innehålla tidpunkt för nästa omprövning. Om beslutet innebär att föräldern har rätt till samma nivå och grunderna för beslutet är oförändrade räcker det med att fatta beslut i journal. Försäkringskassan ska skicka ett beslutsmeddelande om att omprövningen har genomförts. Beslutsmeddelandet ska innehålla tidpunkt för nästa omprövning.

9.2 Omprövning av omvårdnadsbidrag med visst tidsintervall

Av förarbetena framgår att det är viktigt att ett barns omvårdnadsbehov fortlöpande omprövas eftersom barns behov förändras i takt med att de växer och utvecklas. Ibland sker förändringen relativt snabbt. Ofta förändras barnens situation betydligt inom loppet av ett par år och det är då motiverat att göra en omprövning av rätten till omvårdnadsbidrag minst vartannat år (Prop. 2017/18:190 s. 94).

Ett beslut om omvårdnadsbidrag ska omprövas regelbundet med stöd av 22 kap 15 § första stycket första punkten SFB när tiden har passerat. Omprövningstidpunkten ändras när beslutet om rätten till ersättning omprövas nästa gång.

Om Försäkringskassan under denna period gör en efterkontroll (se nedan under 9.3) som inte leder till en omprövning av rätten till ersättning ändras inte den tidigare meddelande omprövningstidpunkten. Inte heller en dom skjuter fram omprövningstidpunkten. Det beror på att domstolen vanligtvis utgår från de förhållanden som förelåg vid tidpunkten för Försäkringskassans beslut och någon omprövning har då inte skett.

9.2.1 Skäl för omprövning vid en annan tidpunkt än efter två år

Omprövning kan göras med längre eller kortare mellanrum än två år om det finns skäl för det. Det kan vara aktuellt att göra omprövning med längre mellanrum när Försäkringskassan bedömer att ett barns behov av omvårdnad och tillsyn är mera varaktigt. Det kan vara skäl att välja en tidigare tidpunkt för omprövning till exempel om ett barn med omfattande behov får olika avlastande insatser från kommunen eller genomgår en intensiv behandling under en viss tid och föräldrarna inte får tillfällig föräldrapenning. Tidpunkten för omprövning får avgöras utifrån en samlad bedömning av omständigheterna i ärendet.

Utredningen bör ge en så tydlig bild som möjligt av barnets och familjens situation framåt i tiden. Lämpliga frågeställningar:

- Hur ser barnets medicinska situation ut? Går det att utifrån medicinska utlåtanden göra en prognos av behovet av omvårdnad och tillsyn som sträcker sig längre än två år framåt i tiden?
- Hur omfattande och stadigvarande bedöms barnets funktionsnedsättning vara? Går det att se om det omvårdnads- och tillsynsbehov som finns i dag kommer att vara av samma omfattning längre eller kortare tid än två år framåt i tiden?
- Vilka avlastande insatser finns och planeras för barnet? Går det i dag att förutse framtida förändringar i barnets och familjens stöd från samhället?

9.3 Efterkontroll och omprövning av omvårdnadsbidrag med anledning av ändrade förhållanden

När Försäkringskassan får interna eller externa impulser om ändrade förhållanden ska Försäkringskassan göra en *efterkontroll* och utreda detta för att kunna ta ställning till om förändringen påverkar rätten till bidrag. Om förhållandena har ändrats på ett sådant sätt att rätten till omvårdnadsbidrag påverkas ska beslutet *omprövas*. Detta gäller inte förändringar som bara är tillfälliga.

Förhållanden som kan vara skäl att göra en efterkontroll kan till exempel vara att

- barnets hälsotillstånd har förändrats
- en förälder ansöker om omvårdnadsbidrag för ett barn som den andra föräldern redan får bidrag för
- barnet vårdas på en institution som tillhör eller till vars drift det betalas ut bidrag från stat, kommun eller region
- barnet har fått rätt till annat samhällsstöd.

Förändringar i samhället kan påverka rätten till omvårdnadsbidrag. Däremot kan nya författningar, annan normering och ny rättspraxis inte ses som ändrade förhållanden som gör att en omprövning ska göras. Om beslutet om omvårdnadsbidrag ska omprövas av någon annan anledning så ska dock ändrad normering och ny praxis beaktas. Försäkringskassan är då inte bunden av ställningstaganden som gjorts vid föregående prövning.

Om det kommer fram att det är aktuellt med annat samhällsstöd för barnet, exempelvis assistansersättning, kan det under utredningstiden finnas skäl att fatta ett intermistiskt beslut om att dra in eller sätta ned bidraget. Se avsnitt 7.6 om interimistiska beslut samt avsnitt 4.2.1 om assistansersättning.

9.3.1 Tillfälliga förändringar

I lagtexten anges uttryckligen att omprövning ska göras vid ändrade förhållanden, men inte vid enbart tillfälliga förändringar (22 kap. 15 § andra stycket SFB).

Försäkringskassan har gjort ett rättsligt ställningstagande (FKRS 2018:10) om att en tillfällig förändring är en förändring som planeras bestå i högst sex månader.

9.3.2 Om en av föräldrarna avlider

Om omvårdnadsbidrag delas mellan två föräldrar och en av dem avlider har förhållandena ändrats så att den andra förälderns rätt till omvårdnadsbidrag ska omprövas.

9.3.3 När efterkontrollen visar att beslutet inte ska omprövas

Om förhållandena inte har ändrats så mycket att rätten till omvårdnadsbidrag har påverkats, eller om de visserligen har ändrats på ett sådant sätt men förändringen är tillfällig, ska rätten till omvårdnadsbidrag inte omprövas. När efterkontrollen leder till att rätten till ersättning inte ska omprövas fattas beslut i journal. Det innebär att utredaren dokumenterar att ett beslut har fattats och vad beslutet innebär. Vid behov skickas ett beslutsmeddelande som motsvarar innehållet i journalanteckningen till föräldern. Tidpunkten för den regelbundet återkommande omprövningen flyttas inte fram.

9.3.4 När efterkontrollen visar att beslutet ska omprövas

När förhållanden som påverkar rätten till omvårdnadsbidrag ändrats och förändringen inte är tillfällig, ska rätten till omvårdnadsbidrag omprövas.

9.4 Avbrott i omvårdnaden

22 kap. 10 § SFB

Om föräldern tillfälligt är förhindrad att ge barnet omvårdnad, lämnas omvårdnadsbidrag under avbrott i omvårdnaden som varar högst sex månader.

Om det finns särskilda skäl kan bidraget lämnas även under ett avbrott som varar ytterligare högst sex månader.

Om Försäkringskassan får en impuls om att barnet inte längre får sin omvårdnad av föräldern som är beviljad omvårdnadsbidrag, får utredningen visa om förhållandena har ändrats i sådan omfattning att rätten till ersättning påverkas. Om avbrottet i omvårdnaden är tillfälligt kan fortsatt rätt till omvårdnadsbidrag finnas.

I förarbetena till motsvarande bestämmelser om vårdbidrag har bland annat uttalats att en grundtanke med bidraget är att föräldrarna själva ska vårda barnet. Detta innebär emellertid inte att bidraget alltid bör dras in när barnet under en begränsad period behöver vistas utanför föräldrahemmet, exempelvis hos en anhörig. Det kan till exempel hända om barnet går i skolan på en annan ort och bor hos någon annan på den orten, eller om föräldern på grund av sjukdom, studier eller ett tillfälligt arbete låter någon annan överta den faktiska omvårdnaden om barnet. En för tillfället svår familjesituation kan också medföra att barnet under en viss tid måste bo utanför föräldrahemmet (jfr. prop. 1981/82:216 s. 16 och 17).

Av förarbetena till omvårdnadsbidrag framgår att någon förändring inte är avsedd vad gäller omvårdnadsbidraget (prop. 2017/18:190 s. 90–91).

Vid tillfälliga förändringar, såsom avbrott i omvårdnaden som varar högst sex månader, saknas anledning att automatiskt ompröva rätten till omvårdnadsbidraget. Föräldrarnas ekonomiska situation har nämligen inte nödvändigtvis förändrats och det rör sig om tidsbegränsade situationer (prop. 2017/18:190 s. 91).

Det är inte nödvändigt att begränsa den tillfälliga vistelsen enbart till anhöriga. Det väsentliga är att föräldern fortfarande har huvudansvaret för barnet (jfr. prop. 1981/82:216 s. 17).

Särskilda regler gäller när föräldern inte vårdar barnet eftersom barnet får sådan vård som avses i 106 kap 9 § SFB, se avsnitt 4.4.1 och 4.4.2.

9.5 Anmälningsskyldighet

110 kap. 46 § SFB

Den som ansöker om, har rätt till eller annars får en förmån enligt denna balk ska anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen.

[...]

Anmälan behöver inte göras om den handläggande myndigheten har kännedom om ändringen och därför saknar behov av en anmälan. [...]

110 kap. 47 § SFB

Anmälan enligt 46 § ska göras så snart som möjligt och senast fjorton dagar efter det att den anmälningsskyldige fick kännedom om förändringen.

[...]

Anmälningsskyldigheten gäller alla föräldrar som ansöker om eller har rätt till omvårdnadsbidrag. Om bidraget utgår till två föräldrar är även en förälder som får kännedom om förändringar som påverkar behovet av omvårdnad och tillsyn under den tid som barnet vistas hos den andre föräldern, exempelvis ett utökat samhällsstöd, skyldig att anmäla att förhållandena har ändrats.

Eftersom anmälningsskyldigheten uppkommer när en förälder ansöker om omvårdnadsbidrag är det lämpligt att föräldern informeras om skyldigheten redan i samband med utredningssamtalet. Informationen bör även lämnas i beslutsbrevet.

Läs mer

Mer information om betydelsen av anmälningsskyldigheten finns i Försäkringskassans vägledning (2005:3) *Återkrav*.

9.6 Återkrav och återbetalningsskyldighet

Det finns olika anledningar till att Försäkringskassan betalar ut för mycket omvårdnadsbidrag. Beroende på omständigheterna kan föräldern bli återbetalningsskyldig. Även om två föräldrar får rätt till omvårdnadsbidrag för samma barn och tid finns inget solidariskt betalningsansvar för felaktigt utbetalt belopp.

Bestämmelserna om återbetalningsskyldighet och ränta finns i 108 kap. SFB.

När Försäkringskassan misstänker att en utbetalning har blivit fel ska vi utreda och ta ställning till om omvårdnadsbidrag har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp. Det beviskrav vi måste uppnå för att fullgöra vår bevisbörda i ett återkravsärende ska vara hög grad av sannolikhet. Se Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2022:05) *Beviskrav vid bedömning av återbetalningsskyldighet*.

Om Försäkringskassan har betalat ut för mycket omvårdnadsbidrag ska vi ta ställning till när bidraget skulle ha minskats eller upphört om vi hade känt till alla relevanta förhållanden. Ställningstagandet gäller alltså förfluten tid, och görs vanligtvis i samband med ett beslut om omprövning som innebär att omvårdnadsbidraget ska minska eller upphöra. Ställningstagandet ska journalföras, men är inte en del av

omprövningsbeslutet. Det används som ett underlag för att bedöma om återkrav ska prövas. Om återkrav ska prövas bedömer den som fattar beslut om återkrav om föräldern är återbetalningsskyldig.

Läs mer

Mer information om bevisbörda och beviskrav i återkravsärenden samt återbetalningsskyldighet finns i Försäkringskassans vägledning (2005:3) *Återkrav*.

Metodstöd – utredning vid misstanke om felutbetalning för förfluten tid

Om Försäkringskassan misstänker att föräldern har fått omvårdnadsbidrag som hen inte har haft rätt till ska du utreda om ersättning har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp. Du ska utreda mot beviskravet hög grad av sannolikhet. Utredningen ska dokumenteras i journalen och ligger sedan till grund för ställningstagandet om förfluten tid.

För att kunna avgöra om ersättning har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp bör utredningen till exempel visa följande.

- Hur och när det uppmärksammades att omvårdnadsbidrag betalats ut felaktigt eller med för högt belopp.
- Anledningen till att föräldern inte uppfyller villkoren för att få det omvårdnadsbidrag som betalats ut.
- Andra omständigheter som kan ha lett till att bidraget har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp.
- För vilken period omvårdnadsbidrag har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp.
- Hur mycket ersättning som har betalats ut felaktigt eller med för högt belopp.

Källförteckning

EU-bestämmelser

Avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen.

Konventioner

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen)

Lagar

Förvaltningslagen (2017:900)

Lagen (2013:134) om nordisk konvention om social trygghet

Skollagen (2010:800)

Socialförsäkringsbalken (2010:110)

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Sambolagen (2003:376)

Socialtjänstlagen (2001:453)

Inkomstskattelagen (1999:1229)

Föräldraledighetslagen (1995:584)

Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Folkbokföringslagen (1991:481)

Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Föräldrabalken

Förordningar

Förordningen (2018:1614) om merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag

Gymnasieförordningen (2010:2039)

Förordningen (2002:380) om tillämpning av konventionen den 30 mars 1978 mellan Sverige och Jugoslavien rörande social trygghet i förhållandet mellan Sverige och Bosnien-Hercegovina, SÖ 2002:18.

Socialtjänstförordningen (2001:937)

Förordningen (1991:1333) om tillämpning av en konvention den 9 februari 1988 mellan Sverige och Kap Verde om social trygghet, SÖ 1991:48.

Förordningen (1988:106) om tillämpning av en konvention den 29 juni 1987 mellan Sverige och Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland om social trygghet.

Artikel 3 A bilaga 2 i förordningen [1992:1090] om ändring i förordningen (1988:106) om tillämpning av konventionen mellan Sverige och Storbritannien och Nordirland, SÖ 1988:1, SÖ 1988:2.

Förordningen (1983:325) om tillämpning av konvention den 30 juni 1982 mellan Sverige och Israel om social trygghet, SÖ 1983:39.

Förordningen (1982:249) om tillämpning av en konvention den 4 januari 1980 mellan Sverige och Marocko om social trygghet, SÖ 1982:13.

Försäkringskassans interna administrativa styrdokument

Föreskrift (2016:2) Generaldirektörens arbetsordning för Försäkringskassan

Försäkringskassans riktlinjer (2016:02) Anmälan till socialtjänsten eller polisen vid misstanke om att ett barn far illa

Försäkringskassans riktlinjer (2005:14) Att skriva kommuniseringsbrev och beslutsbrev

Rättsliga ställningstaganden

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2018:15) *Rätt till omvårdnadsbidrag när ett barn tillfälligt inte vårdas genom huvudmannens försorg (sk ferieomvårdnadsbidrag)*

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2018:14) *Omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning – boende för vissa elever*

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2018:13) *Omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning – familjehem*

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2018:10) *Omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning – vad är en "tillfällig förändring"?*

Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2022:05) *Beviskrav vid bedömning av återbetalningsskyldighet*

Förarbeten

Propositioner

Prop. 2017/18:190 Reformerade stöd till personer med funktionsnedsättning

Prop. 1997/98:1 Budgetpropositionen för 1998

Prop. 1992/93:159 om stöd och service till vissa funktionshindrade

Prop. 1991/92:106 om vissa socialförsäkringsfrågor

Prop. 1987/88:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1988/89

Prop. 1984/85:78 om förbättringar inom föräldraförsäkringen, havandeskapspenningen och vissa regler inom sjukpenningförsäkringen

Prop. 1981/82:216 om förbättringar av vårdbidraget till föräldrar med handikappade barn, m.m.

Prop. 1973:47 Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m.m.

Domar

Högsta förvaltningsdomstolen

HFD 2022 ref. 54

HFD 2016 ref. 42

RÅ 2009 ref. 20

RÅ 2001 ref. 70

RÅ 2001 ref. 58

Försäkringsöverdomstolen

FÖD mål nr 1761-1975

Vägledningar

2018:1 Rättelse av beslut och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen

2017:1 Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal – Försäkringskassans uppdrag vad gäller vissa gemensamma gränsöverskridande frågor

2016:2 Tillfällig föräldrapenning

2005:3 Återkrav

2005:2 Fordringshantering hos Försäkringskassan

2005:1 Utbetalning av förmåner, bidrag och ersättningar

2004:7 Förvaltningsrätt i praktiken

2001:7 Omprövning och överklagande av försäkringskassans beslut

2001:3 Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter